

MAGDALENA JOANNA SITARZ

JIDYSZ

PODREĆCZNIK NAUKI JEZYKA DLA POCZĄTKUJĄCYCH

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
KRAKÓW 1995

Niniejszy podręcznik nauki jidysz dla początkujących jest pierwszą tego typu książką przeznaczoną dla przeciętnego Polaka pragnącego poznać ten język. Składa się on z trzydziestu lekcji, dodatku metodycznego, tablic gramatycznych oraz słowników polsko–jidysz i jidysz–polskiego. Każda jednostka lekcyjna obejmuje dialog i czytankę w języku jidysz oraz wyjaśnienia gramatyczne i krótkie informacje o języku i kulturze jidysz po polsku. Integralną częścią skryptu jest dyskietka z programem ucząco–testującym, zawierająca oprócz ćwiczeń także prosty edytor (bez możliwości drukowania), słownik i tablice gramatyczne. Podręcznik nie wymaga przygotowania językoznawczego, przeznaczony jest przede wszystkim do pracy pod kierunkiem nauczyciela, można się z niego jednak uczyć także samodzielnie.

Nauka języka jidysz może stać się dla każdego fascynującą przygodą nie tylko ze względu na poznawanie języka zawierającego tak wiele elementów słowiańskich. Język jidysz jest przede wszystkim drogą do lepszego poznania i zrozumienia narodu, który przez wiele wieków żył w Polsce i miał swój niemały udział w rozwoju naszej kultury

---

Poniższa wersja pdf mojego podręcznika jest nieznacznie poprawiona w porównaniu z książką wydaną w roku 1995.

©Magdalena Sitarz

Wyrażam zgodę na drukowanie i kopiowanie części lub całości podręcznika przez indywidualnych użytkowników dla potrzeb własnych. Rozpowszechnianie drukowanych lub elektronicznych kopii podręcznika jest dozwolone wyłącznie niekomercyjnie i za wcześniejszą zgodą autora.

W razie jakichkolwiek pytań, proszę o kontakt:

magdalena.sitarz at uj.edu.pl

Magdalena Sitarz, Kraków, 25.08.2007

Spis treści

לעקציע איינס (1)	9
Język jidysz. Alfabet jidysz. Niektóre pozdrowienia i zwroty.	
לעקציע צוויי (2)	15
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące; Przeczenie.</i>	
עטלעכע פּויליש-סלאַווישע ווערטער אין יידיש. Polsko-słowiańskie wpływy w języku jidysz.	
לעקציע דריי (3)	19
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Zaimki pytające; Zaimki osobowe; Czas teraźniejszy czasownika.</i>	
Wpływ jidysz na język polski.	
לעקציע פֿיר (4)	23
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Zaimki dzierżawcze; Czas przyszły czasownika.</i>	
Żydzi w Polsce.	
לעקציע פֿינף (5)	27
לאָמיר איבערחזרן!	
לעקציע זעקס (6)	29
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Rodzajnik określony i nieokreślony; Tryb rozkazujący czasownika.</i>	
Jidysz a niemiecki.	
לעקציע זיבן (7)	33
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Bezokolicznik z צו; Czasowniki rozdzielnie i nierozdzielnie złożone; Wymowa odbiegająca od pisowni.</i>	
Jidysz w Niemczech.	

לעקציע אַכט (8)	38
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Czas przeszły; Regularny imiesłów czasu przeszłego; Nieregularny i mocny imiesłów czasu przeszłego.</i> Jidysz a angielski.	
לעקציע ניין (9)	42
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Zaimek bezosobowy מען; Użycie zaimka עס.</i> Jidysz w Stanach Zjednoczonych.	
לעקציע צען (10)	46
לאָמיר איבערחזרן!	
לעקציע עלף (11)	47
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Przymiotnik w roli przydawki.</i> Jidysz w Związku Sowieckim.	
לעקציע צוועלף (12)	51
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Przymiotnik w roli orzecznika.</i> Jidysz a hebrajski.	
לעקציע דרייצן (13)	54
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Stopniowanie przymiotników.</i> Jidysz w Izraelu.	
לעקציע פֿערצן (14)	57
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Liczebniki główne.</i> Jidysz w świecie.	
לעקציע פֿופֿצן (15)	60
לאָמיר איבערחזרן!	
לעקציע זעכצן (16)	62
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Liczebniki porządkowe; Liczebniki porządkowe jako przysłówki.</i> Dialekty a język standardowy.	
לעקציע זיבעצן (17)	66
אַ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Wartości liczbowe liter alfabetu hebrajskiego.</i> Starsza literatura jidysz.	

לעקציע אַכצן (18)	69
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Rzeczownik</i> . Nowsza literatura jidysz – część I.	
לעקציע ניינצן (19)	73
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Tryb warunkowy; Naści!</i> Nowsza literatura jidysz – część II.	
לעקציע צוואַנציק (20)	76
לאַמיר איבערחזרן!	
לעקציע איין און צוואַנציק (21)	77
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Strona bierna</i> . Nazwiska żydowskie.	
לעקציע צוויי און צוואַנציק (22)	80
דני тыгодня і месяце – <i>Tydzień; Rok</i> . Humor żydowski.	
לעקציע דריי און צוואַנציק (23)	83
אָ ביסעלע גראַמאַטיק – <i>Czas</i> . Chasydyzm.	
לעקציע פֿיר און צוואַנציק (24)	86
עטלעכע יידישע שפּריכִווערטער. Przysłowia jidysz i polskie.	
לעקציע פֿינף און צוואַנציק (25)	89
לאַמיר איבערחזרן!	
לעקציע זעקס און צוואַנציק (26)	90
Tradycyjny kalendarz żydowski. Kabała – część I.	
לעקציע זיבן און צוואַנציק (27)	93
Miesiące żydowskie. Kabała – część II.	
לעקציע אַכט און צוואַנציק (28)	96
Główne święta żydowskie. Zwyczaje żydowskie – <i>Obrzezanie; Bar Micwa; Ślub; Śmierć;</i> <i>Codzienna modlitwa; Szabat; Synagoga</i> .	

<p>נאָך עטלעכע העברעישע ווערטער. Święta żydowskie – <i>Rosz ha-Szana; Jom Kippur; Sukkot; Chanuka;</i> <i>Purim; Pesach; Szawuot.</i></p>	<p>(29) לעקציע ניין און צוואַנציק ..... 100</p>
<p>לאָמיר איבערחזרן!</p>	<p>(30) לעקציע דרייסיק ..... 104</p>
<p>Uwagi ogólne. Podręczniki, gramatyki, słowniki, zbiory piosenek. Konspekty zajęć.</p>	<p>Część metodyczna ..... 105</p>
<p>Nieregularny czas teraźniejszy czasowników. Nieregularny imiesłów czasu przeszłego. Nieregularne stopniowanie przymiotników.</p>	<p>Tablice gramatyczne ..... 133</p>
<p>יידיש-פּויליש ווערטערבוך</p>	<p>Słownik Polsko-Jidysz ..... 135</p>
	<p>161</p>

1.

לעקציע איינס

Język jidysz

Podstawowym językiem żydowskim jest **hebrajski**. W diasporze (czyli wśród ludności, która w ciągu wieków wyemigrowała z Palestyny) rozwinęły się jednak pod wpływem języków otoczenia różne języki żydowskie. Do najbardziej znanych należą **ladino** – język Żydów sefardyjskich (nazwa tej grupy ludności żydowskiej, która kontynuuje tradycje kultury Żydów zamieszkujących w średniowieczu Półwysep Iberyjski) – oraz język Żydów aszkenazyjskich (pochodzących ze średniowiecznych obszarów niemieckojęzycznych) – **jidysz**.

Początków jidysz należy szukać około 1000 lat temu na terenie dzisiejszej Nadrenii. O jego rozwoju jako odrębnego języka można mówić już od wieku IX. U podstaw jidysz leżą dialekty niemieckie, zawierał on jednakże wiele elementów hebrajskich i był zapisywany za pomocą alfabetu hebrajskiego. XIV i XV wiek są przełomowe dla rozwoju tego języka. Wtedy – wraz z szeroką emigracją Żydów z terenów niemieckich na wschód – nastąpił rozpad jidysz na zachodni (stopniowo zanikający) i wschodni, który – wzbogacony o elementy słowiańskie – dał podstawy dla dzisiejszego języka standardowego.

W skład wschodniego jidysz wchodzi trzy dialekty: centralny (polski), północny (litewski) i południowy (ukraiński). Wpływ tych trzech komponentów nie był oczywiście równy we wszystkich podsystemach języka standardowego – wymowa standardowa zbliżona jest najbardziej do wymowy północnej, gramatyka zaś opiera się w dużej mierze na dialektach południowym i centralnym.

Jidysz jest językiem bogatej i wspaniałej literatury. Za najstarsze zachowane do dziś zdanie w jidysz uważa się wkomponowane w hebrajskie litery wormackiego modlitewnika, pochodzące z roku 1272 słowa: *gut tak im betag s wer dis makhazor in bes hakneses trag*. W XVI wieku popularne były transkrypcje na jidysz niemieckiej literatury ludowej (*Volksbücher*), a także

utwory służące pomocą w czytaniu i rozumieniu tekstów świętych. Wtedy też ukazały się pierwsze przekłady Biblii na jidysz. Nowożytna literatura jidysz ma swoje początki dopiero w czasach Oświecenia. W tym też okresie następuje przesunięcie literackiego centrum jidysz na wschód. Za bezpośrednich twórców klasycznej literatury jidysz uznawani są trzej pisarze: Mendele Mojcher Sforim, Icchok Lejbusz Perec oraz Szolem Alejchem. Potwierdzeniem międzynarodowej rangi literatury jidysz stało się przyznanie w 1978 roku literackiej nagrody Nobla Izaakowi Baszewisowi Singerowi, pisarzowi jidysz, który dzieciństwo i młodość spędził w przedwojennej Warszawie, a od 1935 roku żył i tworzył w Nowym Jorku.

Alfabet jidysz

Nazwa w jidysz	Forma drukowana	Forma pisana	Transkrypcja międzynarodowa	Transliteracja polska	Wartość liczbowa
alef	א	א	–	a lub ^א	1
pasekh alef	אַ	אֵ	[a]	a	
komets alef	אָ	אֶ	[o]	o	
beyz	ב	ב	[b]	b	2
veyz	בֿ	בֶּ	[v]	v	
giml	ג	ג	[g]	g	3
daled	ד	ד	[d]	d	4
daled zayin shin	דזש	דזש	[j]	ǰ	
hey	ה	ה	[h]	h	5
vov	ו	ו	[u]	w lub u	6
tsvey vovn	וו	וו	[v]	w	
vov yud	וי	וי	[oy]	oy lub oj	
zayin	ז	ז	[z]	z	7
zayin shin	זש	זש	[zh]	ž	
khes	ח	ח	[kh]	ḥ	8
tes	ט	ט	[t]	t lub ṭ	9
tes shin	טש	טש	[tsh]	č	
yud	י	י	[y] lub [i]	y lub i lub j	10
tsvey yudn	יי	יי	[ey]	ey lub aj	
pasekh tsvey yudn	ייִ	ייֶ	[ay]	ay lub ej	
kof	כ	כ	[k]	k	20
khof	כֿ	כֶּ	[kh]	ḵ lub ch	

Nazwa w jidysz	Forma drukowana	Forma pisana	Transkrypcja międzynarodowa	Transliteracja polska	Wartość liczbowa
langer khof	ך	ך	[kh]	<u>k</u> lub ch	
lamed	ל	ל	[l]	l	30
mem	מ	מ	[m]	m	40
shlosn mem	ם	ם	[m]	m	
nun	נ	נ	[n]	n	50
langer nun	ן	ן	[n]	n	
samekh	ס	ס	[s]	s	60
ayin	ע	ע	[e]	e lub ^c	70
pey	פ	פ	[p]	p	80
fey	ף	ף	[f]	f	
langer fey	ף	ף	[f]	f	
tsadik	צ	צ	[ts]	c lub $\text{\textasciicircum{s}}$	90
langer tsadik	ץ	ץ	[ts]	c lub $\text{\textasciicircum{s}}$	
kuf	ק	ק	[k]	k lub q	100
reysh	ר	ר	[r]	r	200
shin	ש	ש	[sh]	$\text{\textasciicircum{s}}$	300
sin	שׁ	שׁ	[s]	ś	
tof	ת	ת	[t]	t	400
sof	תּ	תּ	[s]	<u>t</u> lub s	

Alfabet języka jidysz powstał z alfabetu hebrajskiego. W tym ostatnim nie istnieją litery oznaczające samogłoski, musiał więc on zostać dostosowany do potrzeb języka jidysz, w którym w zasadzie pisownia odpowiada wymowie (jedynie dla uniknięcia dwuznaczności w połączeniach *vov*, *tsvey vovn* i *vov yud* pomiędzy tymi literami oraz na początku wyrazu przed samogłoskami *i*, *u* oraz dyftongami *oy*, *ay*, *ey* pisze się literę *alef* – tzw. *shtumer alef*). Wyjątkiem są tu wyrazy pochodzenia hebrajskiego, które, przez szacunek dla języka świętego, zachowały tradycyjną pisownię. Wymowa tych wyrazów odbiega od wymowy języka jidysz, dlatego będziemy ją zawsze podawać w słowniku.

W podręczniku stosować będziemy transkrypcję międzynarodową, w tabelce z alfabetem podajemy także polską normę transliteracji (PN-74/N-01212) oraz wartość liczbową poszczególnych liter. A oto litery występujące tylko (i zawsze) na końcu wyrazu: *langer khof*, *shlosn mem*, *langer nun*, *langer fey*, *langer tsadik*. Jedynie w wyrazach pochodzenia hebrajskiego występują: *veyz*, *khes*, *kof*, *sin*, *tof*, *sof*. W alfabecie hebrajskim i jidysz nie ma dużych liter.

W trakcie nauki należy zwrócić szczególną uwagę na litery, które są do siebie podobne i w związku z tym łatwo je pomylić. Są to przede wszystkim:

[a] א - [o] אָ	[t] ת - [h] ה - [kh] ח
[g] ג - [n] נ	[e] ע - [ts] צ
[k] כ - [b] ב	[m] מ - [t] ט
[kh] כּ - [v] כֶּ	[d] ד - [r] ר - [kh] רך
[m] מ - [s] ס	[u] ו - [n] וּ - [z] ז

Niektóre pozdrowienia i zwroty

Pytania i pozdrowienia rozpoczynają się od -, odpowiedzi od +:

- Dzień dobry! ..... [gut morgn!] גוט מאָרגן!
- + Dzień dobry! ..... [gut yor!] גוט יאָר!
- Dzień dobry! ..... [sholem aleykhem!] שלום-עליכם!
- + Dzień dobry! ..... [aleykhem sholem!] עליכם-שלום!
- Dobry wieczór ..... [gutn ovnt!] גוטן אָוונט!
- + Dobry wieczór! ..... [gut yor!] גוט יאָר!
- Jak się nazywasz? ..... [vi heystu?] ווי הייסטו?
- Jak Pani, Pan się nazywa? ..... [vi heyst ir?] ווי הייסט איר?
- + Nazywam się Dawid ..... [ikh heys dovid] איך הייס דוד
- + Nazywam się Sara ..... [ikh heys sore] איך הייס שרה
- Co u Ciebie? ..... [vos makhstu?] וואָס מאַכסטו?
- Co u Pani, Pana, Państwa, Was? .... [vos makht ir?] וואָס מאַכט איר?
- + W porządku ..... [nishkoshe] נישקשה
- + Zawsze mogłoby być lepiej ..... ס'קען אלעמאָל זיין בעסער
[s'ken alemol zayn beser]
- + Zawsze mogłoby być gorzej ..... ס'קען אלעמאָל זיין ערגער
[s'ken alemol zayn erger]
- + Co u Ciebie? ..... [vos makhstu?] וואָס מאַכסטו?
- + Co u Pani, Pana, Państwa, Was? .... [vos makht ir?] וואָס מאַכט איר?
- Co nowego? ..... [vos hert zikh?] וואָס הערט זיך?
- + Uczę się jidysz ..... [ikh lern zikh yidish] איך לערן זיך יידיש
- + Studiuję historię ..... [ikh shtudir geshikhthe] איך שטודיר געשיכטע
- + Ciężko pracuję ..... [ikh arbet shver] איך אַרבעט שווער
- Skąd pochodzisz? ..... [fun vanet kumstu?] פֿון וואַנעט קומסטו?
- Skąd Pani, Pan pochodzi, ... פֿון וואַנעט קומט איר?
Państwo pochodzi, Wy pochodzicie? [fun vanet kumt ir?]
- + A Ty? ..... [un du?] און דו?

- + A Pani, Pan, Wy? ..... [un ir?] און איר?
- + Pochodzę z Polski ..... [ikh kum fun poyln] איך קום פֿון פּוילן
- + Pochodzę z Ameryki ..... [ikh kum fun amerike] איך קום פֿון אַמעריקע
- + Jestem z Krakowa ..... [ikh kum fun kroke] איך קום פֿון קראָקע
- + Jestem z Wilna ..... [ikh kum fun vilne] איך קום פֿון ווילנע
- + Jestem z Warszawy ..... [ikh kum fun varshe] איך קום פֿון וואַרשע
- Do widzenia! ..... [a gutn tog!] אַ גוטן טאָג!
- + Do widzenia! ..... [a gutn!] אַ גוטן!
- + Do widzenia! ..... [a gut yor!] אַ גוט יאָר!
- Dobranoc! ..... [a gute nakht!] אַ גוטע נאַכט!
- + Dobranoc! ..... [a gut yor!] אַ גוט יאָר!
- Bądź zdrów! ..... [zay gezunt!] זיי געזונט!
- Życzę (Pani, Panu, Państwu, Wam) zdrowia! [zayt gezunt!] זייט געזונט!
- + Bądź zdrów! ..... [zay gezunt!] זיי געזונט!
- + Życzę (Pani, Panu, Państwu, Wam) zdrowia! [zayt gezunt!] זייט געזונט!

Proszę zwrócić uwagę, że – inaczej niż w języku polskim – często nie odpowiada się w jidysz tą samą formą pozdrowienia. Czasem żartuje się, że Żydzi są bardzo wspaniałomyślni: gdy życzy się im dobrego dnia, oni życzą dobrego roku. Inne niż w języku polskim jest też użycie formy grzecznościowej *ir*: jest ona zarezerwowana tylko dla o wiele starszych, nobliwych osób. W pozostałych kontaktach używa się – jak na przykład w hebrajskim i w angielskim – formy *ty = du*.

געניטונגען

I. Co można odpowiedzieć na pozdrowienie, pytanie?

2. וואָס מאַכסטו? a. וואָס מאַכט איר? b. איך קום פֿון פּוילן. c. וואָס הערט זיך? d. ס'קען אַלעמאַל זיין ערגער.	1. גוט מאַרגן! a. נישקשה. b. עליצם-שלום! c. גוט יאָר! d. איך אַרבעט שווער.
4. פֿון וואַנעט קומסטו? a. און דו? b. זייט געזונט! c. איך לערן זיך יידיש. d. איך הייס שרה.	3. גוטן אָונט! a. אַ גוטע נאַכט! b. גוט מאַרגן! c. איך קום פֿון קראָקע. d. גוט יאָר!

II. Na jakie pozdrowienie lub pytanie jest to odpowiedź?

2. איך אַרבעט שווער.	1. ס'קען אלעמאַל זיין בעסער.
a. אַ גוטן טאָג!	a. גוט מאַרגן!
b. וואָס הערט זיך?	b. וואָס מאַכט איר?
c. פֿון וואַנעט קומסטו?	c. וואָס הערט זיך?
d. גוטן אָונט!	d. זייט געזונט!
4. איך קום פֿון אַמעריקע.	3. גוט יאַר!
a. וואָס הערט זיך?	a. גוט מאַרגן!
b. ווי הייסט איר?	b. גוטן אָונט!
c. פֿון וואַנעט קומסטו?	c. אַ גוטן טאָג!
d. פֿון וואַנעט קומט איר?	d. זיי געזונט!

2.

לעקציע צוויי

לאַמיר שמועסן!

- גוטן אַוונט!
- גוט יאַר!
- איך הייס דוד און ווי הייסט איר?
- איך הייס שרה. פֿון וואַנעט קומט איר?
- איך קום פֿון פּוילן, און איר?
- איך קום אויך פֿון פּוילן, פֿון קראַקע.
- און איך קום פֿון וואַרשע. ווילט איר גיין טרינקען טיי מיט מיר?
- מיט פֿאַרגעניגן, אָבער איך האָב איצט ניט קיין צייט. צי האָט איר צייט מאַרגן?
- יאַ.
- אַ גוטע נאַכט!
- אַ גוט יאַר!

לאַמיר שמועסן!

- שלום-עליכֶם!
- עליכֶם-שלום!
- וואָס מאַכסטו?
- ס'קען אַלעמאַל זיין בעסער. און וואָס מאַכסטו?
- נישקשה, וואָס הערט זיך?
- איך לערן זיך יידיש.
- טאַקע!?
- יאַ, יידיש איז זייער שיין.
- נו, זיי געזונט!
- זיי געזונט!

לאָמיר לייענען!

איך הייס פֿיליפּ לאַנדוי און איך קום פֿון אַמעריקע.
דאָ אין פּוילן שטודיר איך געשיכטע און לערן זיך אויך יידיש.
איצט וואוין איך אין וואַרשע.
איך האָב ליב צו לייענען ביכער און איך האָב אַ סך חברים.
איך קען ניט דערציילן עפעס מער, וואָרעם איך קען ניט גוט רעדן
יידיש.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące

a) Zdanie oznajmujące: podstawową zasadą jest, że forma osobowa czasownika zajmuje drugą pozycję w zdaniu: **איך הייס פֿיליפּ**. Pierwszą pozycję zajmuje zwykle grupa podmiotu, lecz jakaś inna część zdania – dla podkreślenia jej wagi – także może zająć pierwszą pozycję (wtedy grupa podmiotu przesuwa się na pozycję trzecią): **דאָ אין פּוילן שטודיר איך געשיכטע**.

b) Zdanie pytające: zdanie pytające o rozstrzygnięcie rozpoczyna się od formy osobowej czasownika, która może być poprzedzona zaimkiem pytającym **צי האָט איר צייט מאַרגן? ווילט איר גיין טרינקען טיי מיט מיר? צי**.

Zdanie pytające o uzupełnienie rozpoczyna się od któregoś z pozostałych zaimków pytających, po którym znajduje się forma osobowa czasownika: **פֿון וואַנעט קומט איר?**

Po formie osobowej czasownika musi występować grupa podmiotu. Jeżeli po czasowniku w 2 osobie liczby pojedynczej występuje zaimek osobowy **ו**, a nie chcemy go ze względów stylistycznych specjalnie podkreślić, to następuje ściągnięcie końcówki czasownika i zaimka: **סט = ו + סט**.

Zdanie pytające może w piśmie niczym oprócz znaku zapytania nie różnić się od zdania oznajmującego. Intonacja takiego zdania jest taka sama jak w języku polskim.

c) Tryb rozkazujący: w zdaniu rozkazującym czasownik zajmuje pierwszą pozycję, np.: **זיי געזונט!**

Przeczenie

Czasownik z dopełnieniem rzeczownikowym zaprzeczamy przez **ניט קיין** (wymawiane [nit ka]) umieszczone bezpośrednio przed rzeczownikiem: **איך האָב ניט קיין צייט**. W pozostałych przypadkach używamy przeczenia **ניט**, które występuje po formie odmiennej czasownika (najczęściej bezpośrednio po niej): **איך קען ניט גוט רעדן יידיש**.

עטלעכע פויליש-סלאַווישע ווערטער אין יידיש

אוואַנטורע, אַמבאַנע, אַמביציע, אַפיניע, אַקוראַט, אַרבוז, אינדיק, אינספיראַציע,
באַבע, באַלעמוטשן, בוראַק, בלאַנדזשן, ברעג, גאַזעטע, גאַטקעס, גאַלע, געמבע,
דאַניצע, דושן, דישעל, דעליקאַטנע, דעמב, האַרמידער, הולטאַי, הוליאַנקע,
וואַקאַציע, ווילקאַלאַק, וועראַנדע, זאַבאַבאַנע, זאַוויאַסע, זשאַבע, זשיראַנדאַל,
טאַטע-מאַמע, טאַרבע, טוליען, טראַדיציע, טשעפּן זיך, יאַדלע,
כאַלעווע, כאַפּן, כַראַפּן, לאַטע, ליידאַק, לאַנקע,
מאַדלען זיך, מאַיאַנטעק, מאַלפע, מושטאַרדע, נודנע, ניאַניע,
סאַסנע, סטאַוו, סקריפּן, עטאַזשערקע,
פּאַיאַץ, פּאַלקע, פּיאַווקע, פּיסק, פּאַנטאַזיע, פּאַסטריגע, פּאַרטעפּיאַן, פּליאַנדרע,
צאַצקע, צוואַניאַק, צוקערקע, ציבעלע, קאַטשקע, קאַנאַליזאַציע, קאַנאַליע, קאַפּאַטע, קלאַניצע,
ראַבעוון, ראַטעוון, רואינע, שטשערווע, שעלמע, שפּילקע

Polsko-słowiańskie wpływy w języku jidysz

Piszemy o wpływach polsko-słowiańskich, gdyż często trudno jest określić jednoznacznie, czy dane zapożyczenie pochodzi z języka polskiego, czy też z innych języków słowiańskich.

Liczne zapożyczenia z tych języków w zakresie słownictwa zostały dostosowane do systemu fonetycznego i fleksyjnego języka jidysz. Zapożyczenia leksykalne dotyczą słownictwa codziennego: przyrody, mebli, narzędzi, ubrań, jedzenia i jego przygotowania, ludzi i ich zawodów, zdrowia i ciała, rodziny, handlu. Zapożyczenia morfologiczne to najczęściej stosowanie niektórych przedrostków derywacyjnych analogicznie do języka polskiego (np. [unterloyshn] = podsłuchiwać), a także produktywnych infiksów i sufiksów ([-ke -te -tse]) przejętych z polskiego. Wpływem słowiańskim jest także poszerzenie możliwości zdrobnień (np. [beymele, kapotkele]) oraz nieodmienność zaimka zwrotnego [zikh]. Do wpływów w zakresie składni zaliczamy między innymi: – uproszczoną strukturę zdania jidysz w porównaniu z językiem niemieckim (czasownik nie występuje na końcu zdania), – podwójne przeczenie (np. [es zokt keyner nit...]), – partykułę wzmacniającą [-zhe] (np. [shlofzhe!]), – zaimek pytający [tsi].

געניטונגען

I. Proszę ułożyć zdania z następujących wyrazów:

1. ? , איר , וואַנעט , קומט , פֿון
2. ? , טיי , מיט , מיר , טרינקען , ווילט , גיין , איר
3. ! , מיט , פֿאַרגעניגן
4. . , יידיש , זיך , איד , לערן

II. Proszę uzupełnić luki:

איצט ..... איך אין וואַרשע און ..... געשיכטע.
 ..... אין פוילן לערן איך ..... אויך .....
 איך האָב אַ ..... חברים.
 איך ..... ליב צו ..... ביכער.

III. Proszę przetłumaczyć:

1. Nie mam teraz czasu.
2. Czy ma Pan czas jutro?
3. Jak się Pani nazywa?
4. Czy chce Pani pójść ze mną napić się herbaty?
5. Nie potrafię opowiedzieć więcej.
6. Nie umiem dobrze mówić w jidysz.

3.

לעקציע דריי

לאָמיר שמועסן!

- 1: שלום-עליכם דוד!
- 2: עליכם-שלום שרה! קען איך דיר פֿאַרשטעלן מײַן פֿרײַנד פֿיליפּ?
- 1: זייער אַנגענעם.
- 3: עס פֿרײַט מיך דיך צו קענען.
- 1: דו רעדסט יידיש!
- 3: איך לערן זיך יידיש אין אוניווערסיטעט.
- 1: קומסטו פֿון פּוילן?
- 3: ניין, איך קום פֿון אַמעריקע.
- 1: אָבער דו שטודירסט איצט אין וואַרשע.
- 3: יאָ, איך שטודיר אין וואַרשע געשיכטע און איך לערן זיך אויך יידיש.
- 1: דאָס איז זייער שיין. און וואָס טוסטו אַחוץ דעם שטודירן?
- 3: איך האָב ליב צו לייענען ביכער און איך האָב אַ סך חברים אָבער איך קען ניט דערציילן עפעס מער, וואָרעם איך קען ניט אַזוי גוט רעדן יידיש.
- 1: עס איז אַ פֿאַרגעניגן צו רעדן מיט דיר. זייט געזונט!
- 3: גיי געזונטערהייט!
- 2: גיי געזונטערהייט, שרה!

לאָמיר לייענען!

- ווער עס פֿרעגט, דעם ענטפֿערט מען פֿיל.
- קינדער, וואו זענט איר?
- מיר זענען אין קלאַס.
- וואָס טוט איר?
- מיר לערנען זיך יידיש.
- ווער וויל היינט ענטפֿערן אויף די פֿראַגעס?

- איך קען ענטפֿערן, אָבער איידער איך ענטפֿער וויל איך עפעס פֿרעגן.
- נו, פֿרעג!
- פֿאַרוואָס פֿרעגט איר, און פֿרעגט, און פֿרעגט?
- נו, ווער עס פֿרעגט, בלאַנדזשעט ניט.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Zaimki pytające

Zdania pytające często rozpoczynamy od zaimka pytającego. Do najczęściej używanych należą:

gdzie? = וואו?	kogo?, komu? = וועמען?
dokąd? = וואוהין?	czyj? = וועמענס?
co? = וואָס?	kiedy? = ווען?
jaki? = וואָסער?	dlaczego? = פֿאַרוואָס?
jak? = ווי (אַזוי)?	dla kogo? = פֿאַר וועמען?
ile? = וויפֿיל?	z jakiego powodu? = צוליב וואָס?
kto? = ווער?	czy? = צי?

Zaimki osobowe

זיי	איר	מיר	עס	זי	ער	דו	איך	mianownik
זיי	אײַך	אונדז	אים	איר	אים	דיר	מיר	celownik
זיי	אײַך	אונדז	עס	זי	אים	דיך	מיך	biernik

Zaimek אים wymawiamy [em].

Czas teraźniejszy czasownika

W odmianie regularnej do tematu (powstałego po odjęciu końcówki ך lub ען) dodaje się następujące końcówki czasu teraźniejszego:

- 1 os. l. poj. - bez końcówki
- 2 os. l. poj. - ט
- 3 os. l. poj. - ט

1 os. l. mn. - końcówka jak w bezokoliczniku: ך lub ען

2 os. l. mn. - ט

3 os. l. mn. - końcówka jak w bezokoliczniku: ך lub ען

Występujący z niektórymi czasownikami zaimek zwrotny זיך jest nieodmienny.

Dla przykładu podajemy odmianę czasownika קומען:

מיר קומען	איך קום
איר קומט	דו קומסט
זיי קומען	ער קומט

Jeżeli temat kończy się na ט, w 3 osobie liczby pojedynczej nie dodaje się dodatkowego ט (ער אַרבעט), jeżeli kończy się na ד, dodaje się wprawdzie pisząc końcówkę ט, lecz powstałą zbitkę דט wymawia się jako [t] (ער רעדט [er ret]).

Poniżej podajemy nieregularną odmianę poznanych dotychczas czasowników (wzory odmian nieregularnych wszystkich czasowników występujących w podręczniku znajdują się w tablicach na końcu książki).

האַבן	וועלן	זיין	טאָן=טון	קענען	
האַב	ווייל	ביין	טו	קען	איך:
האַסט	ווילסט	ביסט	טוסט	קענסט	דו:
האַט	וויל	איז	טוט	קען	ער:
האַבן	ווילן	זיינען (זענען)	טוען	קענען	מיר:
האַט	ווילט	זייט (זענט)	טוט	קענט	איר:
האַבן	ווילן	זיינען (זענען)	טוען	קענען	זיי:

Wpływ jidysz na język polski

W swoim rozwoju historycznym jidysz nie podlegał tylko biernie wpływom otoczenia. Kontakty z innymi językami zaowocowały obustronnie. Wzbogacił się także i język polski. Dzięki długiemu współistnieniu obu języków i przenikaniu się kultur otrzymaliśmy za pośrednictwem jidysz szereg wyrazów przede wszystkim pochodzenia hebrajskiego, a także niemieckiego. Ostatnio uważa się nawet, że o wiele więcej wyrazów pochodzenia niemieckiego, niż dotychczas zakładano, dotarło do języka polskiego nie bezpośrednio, lecz właśnie poprzez język jidysz.

W języku polskim napotykamy wyrazy zaczerpnięte z jidysz i określające pojęcia oraz zjawiska obce naszej kulturze. Określenia takie, jak na przykład *cheder, cadyk, chasyd, kahal, mykwa, rabin, tales, koszerny i trefny* weszły do naszego języka jak gdyby naturalnie, wypełniając istniejącą lukę. Są wszakże i takie słowa, które właściwie nie musiały być przejęte, ponieważ istniały ich odpowiedniki w języku polskim. To, że takie wyrazy jak na przykład *bachor, belfer, cymes, geszeft, kapcan, machlojka, mecyje* znalazły jednak drogę do języka polskiego, świadczyć może o większych kontaktach obu kultur, niż jest to powszechnie przyjmowane.

געניטונגען

I. Proszę ułożyć pytania do następujących odpowiedzi:

1. ווער עס פֿרעגט, בלאַנדזשעט ניט.
2. מיר זענען אין קלאַס.
3. מיר לערנען זיך יידיש.
4. איך קען ענטפֿערן.
5. נו, ווער עס פֿרעגט, דעם ענטפֿערט מען פֿיל.
6. איך רעד יידיש.
7. איך לערן זיך יידיש אין אוניווערסיטעט.
8. ניין, איך קום פֿון אַמעריקע.
9. יאַ, איך שטודיר אין וואַרשע.
10. איך האָב ליב צו לייענען ביכער.
11. איך קען ניט דערציילן עפעס מער, וואָרעם איך קען ניט אַזוי גוט רעדן יידיש.
12. איך וואוין אין קראַקע.

II. Proszę uzupełnić brakujące zaimki osobowe i formy osobowe czasownika:

1. איך ..... פֿיליפ.
2. ווי הייסט ..... ?
3. .... שטודירט יידיש.
4. זי ..... זייער שיין.
5. מיר ..... ליב צו לייענען ביכער.
6. .... האָט אַ סך חברים.
7. זיי ..... אין קלאַס.

III. Proszę odmienić czasownik i dokończyć zdanie:

5. עס (זיין)...	1. איך (לייענען)...
6. מיר (וואוינען)...	2. דו (האַבן)...
7. איר (שטודירן)...	3. ער (לערנען זיך)...
8. זיי (דערציילן)...	4. זי (קענען)...

4.

לעקציע פֿיר

לאָמיר שמועסן!

- גוט מאַרגן קינדער!
- גוט מאַרגן, גוט יאָר!
- צי וויסט איר אַ יידיש שפּריכוואָרט?
- יאָ, מיר ווייסן צוויי שפּריכווערטער.
- וואָסער שפּריכווערטער וויסט איר?
- ווער עס פֿרעגט, בלאַנדזשעט ניט, און נאָך: ווער עס פֿרעגט, דעם ענטפֿערט מען פֿיל.
- זייער גוט, אַ דאַנק.
- און איך ווייס נאָך אַ שפּריכוואָרט!
- נו, וואָסער שפּריכוואָרט וויסטו?
- בעסער אַ בער אָן אַ ווידל, איידער אַ ווידל אָן אַ בער!
- אַ דאַנק, דיין שפּריכוואָרט איז זייער אינטערעסאַנט. און ווער ווייס נאָך אַ שפּריכוואָרט?
- מיט אַ לעפֿל קען מען דעם ים ניט אויסשעפֿן.
- זייער אינטערעסאַנט!

לאָמיר לייענען!

- איך וועל איך דערציילן וועגן מיין משפּחה.
- מיין משפּחה איז זייער גרויס.
- מיין מאַמע הייסט רחל, איר מאַן און מיין טאַטע הייסט מאיר.
- איצט וואוינען זיי אין פּוילן, אָבער שוין אין אַ וואָך אַרום וועלן זיי וואוינען אין ישראל.
- מיין מאַמע האָט אַ סך שוועסטער, איר שוועסטער און מיין מומע רבֿקה האָט אַ שוין טאַכטער - דאָס איז מיין קוזינע פּערל.
- איר טאַטע און מיין פֿעטער הייסט שלמה.

זיין זון שמואל דאָס איז מיין קוויין.
 פערל איז נאָך קליין, אָבער שפעטער וועט זי שטודירן געשיכטע ווי איר ברודער.
 פערל און שמואל האָבן נאָך איין ברודער.
 זייער ברודער הייסט שמעון.
 מינע ברודער און שוועסטער האָבן שוין קינדער.
 דאָס זענען מינע פלימעניצעס: רייזעלע, גאַלדע, חנה, אַסתר און מלכה און מינע פלימעניקעס: מרדכי, משה, אַברהם, אליהו, יעקב און יצחק.
 מיין באַבע און מיין זיידע, די טאַטע-מאַמע פֿון מיין טאַטן הייסן שרה און לייבל.
 איך בין זייער אייניקל.
 וואָס נאָך?
 מיין פֿרוי הייסט חוה.
 נו, איך טראַכט, אַז דאָס איז גענוק פֿאַר אײַך.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Zaimki dzierżawcze

Zaimek dzierżawczy łącząc się z rzeczownikiem w liczbie pojedynczej jest nieodmienny, przed rzeczownikiem w liczbie mnogiej otrzymuje końcówkę *ע*:

l. poj. +	זייער	אײער	אונדזער	זיין	איר	זיין	דיין	מיין
l. mn. +	זייערע	אײערע	אונדזערע	זיינע	אירע	זיינע	דיינע	מינע

Czas przyszły czasownika

Czas przyszły czasownika tworzymy za pomocą odmiany czasownika po-siłkowego *וועלן* (nie mylić z czasownikiem *וועלן* = *chcieć*, który ma taki sam bezokolicznik, odmienia się jednak inaczej):

מיר וועלן טרינקען	איך וועל טרינקען
איר וועט טרינקען	דו וועסט טרינקען
זיי וועלן טרינקען	ער וועט טרינקען

Żydzi w Polsce

Pierwsze dane źródłowe mówią o przybyciu do Polski Żydów wygnanych w latach 1097–1098 z Pragi. Przyjmuje się jednak, że już wcześniej docierali tu kupcy żydowscy; istnieje nawet teoria o osadnikach wyznania mojżeszowego, którzy mieliby przybyć do nas ze wschodu około roku 965 po upadku państwa Chazarów.

O masowej imigracji na tereny Polski, Litwy i Czech można mówić w XIV i XV wieku, kiedy to wzrosła fala prześladowań Żydów na terenie Niemiec. Przywileje Kazimierza Wielkiego z lat 1364 i 1367, określające stanowisko prawne Żydów w Koronie, oraz podobne przywileje nadane w latach 1388–1389 przez Wielkiego Księcia Litewskiego Witolda gminom żydowskim w Trokach, Brześciu i Grodnie przyczyniły się do wzmożonego osadnictwa żydowskiego na tych terenach. Warunki egzystencji były tutaj dla Żydów o wiele znośniejsze niż na terenie Rzeszy, chociaż zarówno w Królestwie Polskim, jak i na Litwie wprowadzono już w XV wieku różne ograniczenia handlowe i sporadycznie dochodziło do antyżydowskich tumultów. Należy podkreślić, że ziemie Polski i Litwy nie tylko stały się prawdziwą przystanią dla Żydów z innych krajów, ale pomieściły też kilka ważnych ośrodków żydowskiej nauki i kultury, w Krakowie, Lublinie, czy Wilnie.

Do połowy XVII wieku liczba ludności żydowskiej na terenach Polski i Litwy wzrosła do około 500 tysięcy, co stanowiło w tym czasie około 5% mieszkańców państwa polsko-litewskiego. Centrum życia żydowskiego zaczęło się w tym czasie przesunąć w kierunku województw wschodnich. Rozwijała się bujnie kultura i nauka, społeczność żydowska zajmowała dominującą pozycję w dziedzinie handlu i rzemiosła. Okresowy regres przyniosły pogromy Żydów w czasie powstania, które wybuchło w roku 1648 na Ukrainie pod wodzą Bohdana Chmielnickiego. Większość gmin żydowskich na tamtych terenach została zlikwidowana, odrodziły się one jednak już w początkach XVIII wieku.

W czasie zaborów wielu Żydów wyemigrowało, bądź z powodu tradycyjnie antyżydowskiej polityki carskiej Rosji, bądź też w poszukiwaniu lepszych warunków materialnych niż w znajdującej się pod zaborem austriackim zubożałej Galicji.

W latach międzywojennych Żydzi stanowili 10% całej ludności Polski. Mieszkali oni przede wszystkim w Warszawie i w nazywanym Jerozolimą północy Wilnie. Oba te miasta stały się w tym czasie światowymi centrami judaizmu. Bujnie rozwijała się literatura, wydawane były liczne gazety.

Holokaust drugiej wojny światowej drastycznie przerwał ten rozkwit kultury żydowskiej w Polsce. Hitlerowcy wymordowali przeszło 3 miliony polskich Żydów.

Z nielicznych pozostałych przy życiu większość wyemigrowała zaraz po wojnie lub podczas fali antysemityzmu w latach sześćdziesiątych. Obecnie żyje w naszym kraju około 6 tysięcy Żydów, z których niespełna 2 tysiące podaje jidysz za swój język ojczysty.

געניטונגען

I. Proszę dokończyć zdania:

9. זיין קוזינע...	1. מיין מאַמע...
10. זינע קוזינען...	2. מינע טאַטע-מאַמע...
11. אונדזער טאַכטער...	3. דיין באַבע...
12. אונדזערע זין...	4. דינע זיידעס...
13. אייער שוועסטער...	5. זיין מומע...
14. אייערע ברידער...	6. זינע פֿעטערס...
15. זייער אייניקל...	7. איר פלימעניצע...
16. זייערע אייניקלעך...	8. אירע פלימעניקעס...

II. Proszę zamienić na czas przyszły:

5. עס איז דאָ.	1. איך וואוין אין קראַקע.
6. מיר טרינקען טיי.	2. דו קענסט רעדן יידיש.
7. איר אַרבעט.	3. ער דערציילט וועגן זיין משפחה.
8. זיי שטודירן געשיכטע.	4. זי איז שיין.

5.

לעקציע פֿינף

לאָמיר איבערחזרן!

I. Proszę postawić 5 pytań do poniższego zdania (czas 10 minut):

איצט שטודיר איך יידיש אין קראָקע.

II. Proszę zamienić na czas teraźniejszy lub przyszły (czas 10 minut):

1. איך טרינק טיי.
2. ער וועט שטודירן אין וואַרשע.
3. צי האָסטו צייט?
4. איך וועל אײך עפעס דערציילן.
5. ווער וויל ענטפֿערן אויף די פֿראַגעס?
6. אין אַ וואַך אַרום וועלן זיי וואוינען אין ישראל.
7. ווער עס פֿרעגט, בלאַנדזשעט ניט.
8. שפעטער וועט זי שטודירן געשיכטע.
9. מיר וועלן ניט שרייבן!
10. זיי זענען געזונט.

III. Proszę uzupełnić brakujące wyrazy (czas 10 minut):

- 1: שלום-עליכם ..... !
- 2: עליכם-שלום שרה! ..... איך דיר פֿאַרשטעלן ..... פֿריינד פֿיליפ?
- 1: זייער אַנגענעם.
- 3: עס ..... מיך דיך זו .....
- 1: ..... רעדסט יידיש!
- 3: איך לערן ..... יידיש אין אוניווערסיטעט.
- 1: קומסטו ..... פּוילן?

- 3: ..... , איך קום פֿון .....
 1: ..... דו שטודירסט ..... אין וואַרשע.
 3: יאַ, איך ..... אין וואַרשע געשיכטע און איך ..... זיך אויך
 יידיש.
 1: דאַס איז ..... שיין. און וואָס ..... אַחוץ דעם שטודירן?
 3: איך האָב ליב צו ..... ביכער און איך ..... אַ סך חברים
 אָבער איך קען ..... דערציילן עפעס מער, וואָרעם איך קען ניט
 אַזוי גוט רעדן יידיש.
 1: עס איז אַ פֿאַרגעניגן צו רעדן מיט דיר. .... געזונט!
 3: גיי געזונטערהייט!
 2: גיי געזונטערהייט, שרה!

IV. Proszę napisać prosty dialog na dowolny temat (ok. 100 słów, czas 30 minut).

V. Ja i moja rodzina – wypracowanie (ok. 100 słów, czas 30 minut).

6.

לעקציע זעקס

לאָמיר שמועסן!

- גוט מאַרגן, מאַמע!
- גוט מאַרגן, שוויגער!
- גוט מאַרגן, קינדער! מאיר וואו ביסטו?
- אָט בין איך, רחל.
- גוט מאַרגן, טאטע!
- גוט מאַרגן, שווער!
- גוט מאַרגן, טאַכטער, גוט מאַרגן איידעם! וואָס הערט זיך?
- איר האָט אַ שיינעם גרוס פֿון אייערע מחותנים.
- אַ דאַנק!
- תמיד, ווען זיי קומען, זאָגן זיי: שנור, זיי אַזוי גוט און גריס אונדזערע מחותנים.
- גוט, גריסט זיי אויך פֿון אונדז זייער הערצלעך.
- מיר האָבן מתנות פֿאַר אייך.
- אַ שיינעם דאַנק!
- און וואָס מאַכן מײַן שוועגערין און מײַן שוואַגער?
- אַ דאַנק. זיי זענען געזונט, אָבער די קינדער זענען עפעס ניט מיט אלעמען.
- וואָס איז מיט די קינדער?
- זיי הוסטן. קומט, דאָס עסן איז פֿאַרטק.

לאָמיר לייענען!

- מײַן צימער איז גרויס.
- אינעם צימער שטייט אַ בעט.
- די בעט איז ניט גרויס אָבער עס איז באַקוועם.
- אויפֿן בעט ליגט אַ קאַץ.

דער קאַץ איז וואַרעם.
 איך האָב אַ טיש.
 דער טיש איז שוואַרץ.
 לעבן דעם טיש שטייען פֿיר שטולן.
 די שטולן זענען אויך שוואַרץ.
 די פּאָדלאָגע איז קאַלט.
 אויף דער פּאָדלאָגע ליגט אַ טעפּעך.
 דער טעפּעך איז גרין.
 אינעם צימער שטייט אַ שאַפֿע, די שאַפֿע איז שוואַרץ.
 אויף דער שאַפֿע שטייט אַ וואַזאָן מיט בלומען.
 די בלומען זענען געל, רויט און בלוי.
 די ווענט און דער סופּיט זענען ווייס.
 דער צימער האָט צוויי פֿענצטער.
 די פֿענצטער זענען קליין.

אַ ביסעלע גראַמאַטיק

Rodzajnik określony i nieokreślony

Rodzajnik nieokreślony używany jest z rzeczownikami nowymi, bliżej nie określonymi. W liczbie pojedynczej jest on nieodmienny i przyjmuje formę **אַ** przed spółgłoskami i formę **אַ** przed samogłoskami i dyftongami. W liczbie mnogiej rodzajnik nieokreślony nie jest używany (nowe rzeczowniki występują bez żadnego rodzajnika). W zasadzie zawsze należy używać któregoś z rodzajników. Wyjątki to na przykład wyliczanie większej liczby przedmiotów, a także nazwy własne (w tym imiona i nazwiska). Rodzajnik określony używany jest ze znanymi rzeczownikami i jest odmienny:

די	דאָס	די	דער	mianownik
די	דעם	דער	דעם	celownik
די	דאָס	די	דעם	biernik

Rodzajnik określony męski i nijaki ulega w celowniku liczby pojedynczej ściągnięciu z przyimkami:

דורך דעם = דורכֿן	אויף דעם = אויפֿן
לויט דעם = לויטן	אונטער דעם = אונטערן
מיט דעם = מיטן	איבער דעם = איבערן
נאָך דעם = נאָכֿן	אין דעם = אינעם
פֿאַר דעם = פֿאַרן	אַן דעם = אָנעם
פֿון דעם = פֿונעם	ביי דעם = ביים
צוליב דעם = צוליבן	ביז דעם = ביזן
צו דעם = צום	

Tryb rozkazujący czasownika

W trybie rozkazującym nie używamy zaimka osobowego, czasownik zajmuje pierwszą pozycję w zdaniu. W 2 osobie liczby pojedynczej odcina się od bezokolicznika końcówkę (np. *באדז!* = bądź!), w 2 osobie liczby mnogiej i w formie grzecznościowej do tematu dodaje się końcówkę *ט* (np. *גיט!* = idźcie!, niech Pani, Pan, Państwo idą!).

W 1 osobie liczby mnogiej używa się zwrotu *לאָמיר* plus bezokolicznika danego czasownika: *לאָמיר לייענען!* = czytajmy!

Podobnie jak w języku polskim, w jidysz istnieje partykuła wzmacniająca trybu rozkazującego *זשע*: *שלאָפֿזשע!* = śpijże!

Jidysz a niemiecki

Język niemiecki jest podstawowym składnikiem jidysz tak w zakresie słownictwa (70–75%), jak i morfologii oraz składni.

Jidysz wyrósł z dialektów bawarsko-austriackich oraz środkowoniemieckich i zachował do dziś wiele ich specyficznych cech. Do wpływów dialektów górnoniemieckich zalicza się welarną wymowę *kh*, zachowanie infiksu *-d-* pomiędzy spółgłoskami *n* i *l*, brak praeteritum oraz używanie czasownika *זיין* przy tworzeniu czasu przeszłego takich czasowników jak *זיצן* czy *שטיין*. Udział środkowoniemieckich dialektów widoczny jest w jidysz między innymi w zachowaniu w nagłosie *f* w takich wyrazach jak *פֿעפֿער* oraz sporadycznym używaniu w nagłosie *p* zamiast *b* – na przykład *פוטער*. Wpływy dialektów widoczne są także w słownictwie, na przykład *איצונט*, *הינט*, *איידעם*, *שנור*, *בייגל* i wiele innych.

Trudno opisać wpływ języka niemieckiego na gramatykę jidysz, gdyż trzeba by omówić ją prawie w całości. Wystarczy wspomnieć, że język jidysz przejął z niemieckiego z drobnymi zmianami cały system fleksyjny i dużą

część składni, a osoby znające język niemiecki nie mają większych problemów ze zrozumieniem jidysz.

געניטונגען

I. Proszę uzupełnić brakujące słowa:

- גוט מאַרגן, ! .....
- גוט מאַרגן, ! .....
- גוט מאַרגן, ! מאיר וואו ביסטו?
- אָט בין איך, רחל.
- גוט מאַרגן, ! .....
- גוט מאַרגן, ! .....
- גוט מאַרגן, ! ....., גוט מאַרגן ! וואָס הערט זיך?
- איר האָט אַ שיינעם גרוס פֿון אייערע .....
- אַ דאַנק!

II. Za pomocą podanych wyrazów (czasem trzeba coś opuścić, czasem coś dodać) proszę utworzyć zdania rozkazujące:

1. גיין, מיר
2. טיי, טרינקען, דו
3. צימער, אייער, וועגן, דערציילן, איר
4. געזונטערהייט, גיין, דו
5. געזונט, זיין, איר
6. שטודירן, מיר

III. Proszę wstawić brakujące rodzajniki lub rodzajniki z przyimkiem (tam, gdzie jest to konieczne):

- מײַן ..... צימער איז גרויס.
- ..... צימער שטייט ..... בעט.
- ..... בעט איז ניט גרויס.
- ..... בעט ליגט ..... קאַץ.
- ..... קאַץ איז וואַרעם.
- ..... צימער שטייט ..... שאַפֿע, ... שאַפֿע איז שוואַרץ.
- ..... אויף ..... שאַפֿע שטייט ..... וואַזאָן מיט ..... בלומען.
- ..... בלומען זענען געל, רויט און בלוי.

7.

לעקציע זיבן

לאַמיר שמועסן!

- גוט מאַרגן!
- אַ גוט יאָר!
- וואָס הערט זיך?
- איך זוך אַ צימער דאָ אין קראַקע.
- ווילסטו איצט וואוינען אין קראַקע?
- יאָ, איך וועל אָנהייבן צו שטודירן און איך דאַרף האָבן אַ צימער.
- איך קען פֿרעגן מיין בעל-הביתֿטע. זי האָט א סך צימער צו פֿאַרדינגען.
- צי זענען די צימער ביליק?
- יאָ, זיי זענען ניט טייער. אין אַזאַ צימער האָסטו אַ בעט, אַ שאַפֿע, אַ טיש און שטולן. די פֿענצטער זענען גרויס, אָבער עס איז וואַרעם אינעם צימער, וואַרעם עס איז דאָ אַ קאַלאַריפֿער.
- און דער וואַשצימער? און די קיך?
- אַלץ איז דאָ.
- צי קענען מיר איצט גיין צו דיין בעל-הביתֿטע?
- יאָ, לאַמיר גיין!
- לאַמיר גיין!

לאַמיר לייענען!

מיין קיך איז גרויס און אַלץ איז זויבער.
אַז עפעס איז ברודיק איך וואַש עס תיכף.
אין דער קיך איז דאָ אַ קעלטערער - אינעם קעלטערער האַלט איך
אייער, פוטער, וואורשט, פֿלייש, מילך, קעז, פֿאַוידלעס און בראַנפֿן.
אין די שאַפֿקעס זענען דאָ טעלער, קוביקעס, גלעזלעך, וואַזעס, טעפּ,
בעקנס און ברעטער, אין די שופֿלאַדן ליגן מעסערס, גאַפלען און לעפֿל.
אויף דער וואַנט הענגען ציבעלעס און קנאַבל. עס איז דאָ אויך אַ קליין

שאַפֿקע מיט ברויט, צוקער, זאַלץ, מעל, פֿרוכטן: עפל, פֿלוימען, מאַראַנצן
און גרינסן: בולבעס, מערן און פֿאַמידאַרן.
אין מיין קיך איז דאָ אויך אַן אָפּגאַס, אַ קייבערל און אַ בעזעם.
איך קאָך אויף אַן אויוון.

אַ ביסעלע גראַמאַטיק

Bezokolicznik z צו

Jeżeli w zdaniu występuje bezokolicznik w połączeniu z formą osobową innego czasownika (oczywiście nie przy tworzeniu czasów), to jest on poprzedzony wyrazem **צו**. Jeżeli jest to bezokolicznik czasownika rozdzielnie złożonego, to **צו** wstawiane jest pomiędzy przedrostek i rdzeń.

Bezokolicznik z **צו** występuje w jidysz dość rzadko (na przykład po zwrotach **עס פֿרייט מיך** lub **איך האָב ציט**, **איך האָב ליב**), ponieważ często zamiast połączenia z bezokolicznikiem tworzy się zdanie podrzędne wprowadzone przez **אַז** oraz (podobnie jak w języku niemieckim, inaczej niż w angielskim) po wielu czasownikach **צו** się nie używa. Najważniejsze z nich to: **טאַרן**, **זאַלן**, **שפירן** i **פֿילן**, **זען**, **בלײַבן**, **לאַזן**, **וועלן**, **קענען**, **דאַרפֿן**, **מעגן**, **מוזן**.

Czasowniki rozdzielnie i nierozdzielnie złożone

Wiele czasowników może posiadać przedrostki, które bądź modyfikują ich znaczenie, bądź też całkowicie je zmieniają. Akcent pada albo na przedrostek, albo na rdzeń. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z tzw. czasownikami rozdzielnie złożonymi, drugi typ to czasowniki nierozdzielnie złożone.

W czasie teraźniejszym czasowników rozdzielnie złożonych przedrostek występuje osobno, po czasowniku, w imiesłowiu czasu przeszłego jest on oddzielony od rdzenia infixem **-גע-**, jeżeli występuje **צו**, to zachowuje się ono tak samo jak **גע**.

Czasowniki nierozdzielnie złożone w ogóle nie otrzymują w czasie przeszłym przedrostka **-גע-**. Istnieje 6 przedrostków, które nigdy nie są akcentowane. W związku z tym mamy wtedy zawsze do czynienia z czasownikami nierozdzielnie złożonymi. Są to przedrostki: **-אַנט-**, **-באַ-**, **-גע-**, **-דער-**, **-פֿאַר-** oraz **-צע-**.

Imiesłów czasu przeszłego tworzymy od czasowników złożonych tak, jak od czasownika podstawowego, nie jest on więc wyszczególniony w tabeli na końcu książki, jeżeli znajduje się tam czasownik podstawowy (czasami jednak zmienia się czasownik posiłkowy czasu przeszłego, tu należy kierować się informacją ze słownika, a nie z tabeli).

Wymowa odbiegająca od pisowni

W języku jidysz w zasadzie wymowa odpowiada pisowni. Wyjątkami są tu wyrazy pochodzenia hebrajskiego, które zachowały swoją hebrajską pisownię, a wymawiane są inaczej (po pierwsze, upraszczając można powiedzieć, że w języku hebrajskim nie były zapisywane samogłoski, wobec tego pisownia nigdy nie odpowiadała wymowie, po drugie wyrazy te zostały także pod względem fonetycznym zaadaptowane do systemu językowego jidysz, więc wymowa ich odbiega także od poprawnej wymowy hebrajskiej). Oprócz tego często zachodzi ubezdźwięcznienie (zwłaszcza spółgłosek [b] i [d]), czasem też udźwięcznienie spółgłosek. Oba te procesy mogą mieć miejsce zarówno wewnątrz wyrazów, jak i pomiędzy nimi.

Poza tym istnieje 8 krótkich, często używanych słów, których wymowa nie odpowiada pisowni. Są to: אויף [af], אויפן [afn], אויפֿ [uf] jako przedrostek czasowników, אים [em], ביי [ba], ביים [bam], קיים [kam] oraz קיין [kin] jako oznaczenie kierunku i [ka] jako przeczenie.

Jidysz w Niemczech

Jidysz powstał około 1000 lat temu pod wpływem dialektów niemieckich na terenie dzisiejszej Nadrenii. Najstarsze ślady osadnictwa żydowskiego w Niemczech (okolice Kolonii) sięgają jednak już IV wieku n.e. Żydowscy kupcy i rzemieślnicy przybywali tam wówczas wraz z rzymskimi kolonistami.

Następna fala osadnictwa żydowskiego przypada na wiek IX. Żydzi przywędrowali wtedy najprawdopodobniej z pobliskiej Lotaryngii, na co mogłyby wskazywać między innymi wczesne ślady romańszczyzny w jidysz. Od IX wieku można już mówić o rozwoju jidysz jako odrębnego języka, który do roku 1250 określany jest przez naukowców mianem **prajidysz**. Wiąże się to niewątpliwie z sytuacją gospodarczo-prawną Żydów. Ich głównym zajęciem był

wtedy handel, który z biegiem czasu nabrał cech wielkiego handlu światowego. Handel ten osiągnął w wieku XI swój punkt szczytowy. Wtedy powstały też silne gminy żydowskie z własnym sądownictwem. W tym czasie rozwinęła się technika dosłownego tłumaczenia Biblii – stąd wzbogacenie słownictwa o wiele terminów z piśmiennictwa biblijno-talmudycznego.

Sytuacja Żydów niemieckich drastycznie się pogorszyła w okresie wypraw krzyżowych, których uczestnicy dokonywali masowych pogromów. Postanowienia Soboru Laterańskiego z 1215 roku przyniosły znaczne ograniczenia wcześniejszych przysługujących Żydom praw. Eliminowani z handlu i rzemiosła oraz zmuszani do życia w gettach zaczęli być oni izolowani od otaczającego ich świata. Specyfika życia w getcie, a także częste zmiany miejsca pobytu w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych doprowadziły do ujednoczenia się jidysz. Ten etap rozwoju języka (1250–1500) nazywany jest epoką **starojidysz**. Charakteryzuje się on między innymi zwiększonymi wpływami hebrajskiego, a także organicznym stapianiem się hebrajskich i niemieckich elementów językowych.

Czarna śmierć szalejąca w latach 1348–1349 wyzwoliła nową falę pogromów i prześladowań i związaną z tym masową emigrację Żydów niemieckich na wschód. Następne z kolei stadium rozwoju jidysz (**średniojidysz**, 1500–1750) przynosi więc ze sobą jego historycznie i geograficznie uwarunkowany rozpad na **jidysz zachodni** – język Żydów pozostałych w Rzeszy – i **jidysz wschodni** – język imigrantów żydowskich osiadłych na terenach słowiańskich. Wiek XVI i XVII był dla Żydów niemieckich okresem spokoju i pewnej stabilizacji (oczywiście pomijając czasy wojny trzydziestoletniej). Rozprzestrzenili się oni po całej niemal Rzeszy, docierając także do jej północnych terenów. Mimo pewnej izolacji, widać jednak uzależnienie jidysz od dialektów otoczenia.

W okresie **nowojidysz** (od roku 1750) następuje w Niemczech ostateczne wyeliminowanie jidysz z codziennego życia, jak też i piśmiennictwa na rzecz języka niemieckiego. Powodem były rozwijający się kompleks niższości i wynikające zeń dążności asymilacyjne. Chęć wydostania się z izolacji oraz uzyskania równouprawnienia spowodowała wśród szerokich mas żydowskich podejmowanie wysiłków w celu wrośnięcia we wszystkie sfery życia polityczno-społecznego i ekonomicznego oraz całkowitego wtopienia się w kulturę europejską. Osiągnięciu tego celu miało między innymi służyć porzucenie jidysz na rzecz niemieczyny. Milowym krokiem w tym kierunku było przetłumaczenie w roku 1783 przez Mosea Mendelssohna *Pentateuchu* na język niemiecki. Dla szerszego rozpowszechnienia zostało ono spisane w alfabecie hebrajskim. W XIX wieku nastąpiło ostateczne zwycięstwo niemieckiego wśród ludności żydowskiej. W szczątkowej postaci utrzymał się jidysz zachodni jeszcze do końca lat czterdziestych XX wieku w Alzacji i Szwajcarii, na Węgrzech, Słowacji i w Burgenlandzie.

געניטונגען

I. Proszę dokończyć zdania używając bezokoliczników czasowników:

1. איך האָב ניט קיין צייט...	6. איך דאַרף...
2. צי האָסטו צייט...	7. צי ווילסטו...
3. איך האָב ליב...	8. ער וועט...
4. עס איז אַ פֿאַרגעניגן...	9. איך קען...
5. עס פֿרייט מיך...	10. דו טאַרסט ניט...

II. Proszę ułożyć zdania w czasie teraźniejszym z czasownikami:

אָנהייבן, פֿאַרדינגען, דערציילן, ענטפֿערן, פֿאַרשטעלן, איבערחזרן.

8.

לעקציע אַכט

לאַמיר שמועסן!

- גוטן אָונט!
- גוט יאָר! דאָס עסן איז נאָך ניט פֿאַרטיק. וואַרט אַ ביסל אינעם צימער, איך קום גלייך.
- אַ דאַנק, אָבער אפֿשר קען איך דיר עפעס העלפֿן?
- אויב דו ווילסט, יאָ. דו קענסט וואַשן און שניידן די פֿאַמידאַרן.
- פֿאַרטיק. און איצט?
- דו קענסט אַרויסנעמען פוטער, וואורשט און קעז פֿונעם קעלטערער און איך וועל שניידן דעם ברויט.
- צי זאָל איך טראָגן דאָס עסן אינעם צימער?
- יאָ, אַ דאַנק. איך קאָך נאָך טיי און ברענג וויין און מיר קענען עסן.
- גוט, לאַמיר עסן, איך בין זייער הונגעריק.
- לאַמיר עסן!
- לחיים!
- לחיים!

לאַמיר לייענען!

- נעכטן האָב איך געמוזט וואַשן אַ סך וועש. איך האָב געוואַשן כמעט אַלץ אין דער וואַשמאַשין: די הויזן, די קליידלעך, די העמדער, די בלוזקעס, די סקאַרפעטן, די גאַטקעס און די מייטקעס.
- נאָר די סוועטערס זענען געבליבן, וואַרעם דאָס וואַסער אין דער וואַשמאַשין איז צו וואַרעם פֿאַר זיי.
- אַזוי האָב איך זיי געוואַשן מיט די הענט.
- דערנאָך האָב איך נאָך געוואַשן דעם וואַשימער: איך האָב געוואַשן דעם שפיגל און די וואַנע, דעם וואַשטיש און אויך די קלאַזעטברעט.
- איצט איז אַלץ זייער זויבער, אָבער איך בין זייער מיד.

א ביסעלע גראמאטיק

Czas przeszły

Czas przeszły tworzymy poprzez odmianę czasownika זײַן lub האָבן oraz imiesłów czasu przeszłego danego czasownika. Czasownika posiłkowego זײַן używamy przy tworzeniu czasu przeszłego czasowników wyrażających ruch (jechać, iść, biec itp.) lub zmianę stanu (umrzeć, urodzić się itp.), a także czasowników בלייבן, ווערן, זײַן, זיצן, שטיין. Czas przeszły pozostałych czasowników tworzymy za pomocą czasownika posiłkowego האָבן.

Poniżej przypominamy odmianę czasowników posiłkowych זײַן i האָבן:

האַבן:	זײַן:
איך האָב	איך בין
דו האָסט	דו ביסט
ער האָט	ער איז
מיר האָבן	מיר זײַנען (זענען)
איר האָט	איר זײַט (זענט)
זיי האָבן	זיי זײַנען (זענען)

Regularny imiesłów czasu przeszłego

Regularny imiesłów czasu przeszłego tworzymy przez dodanie do rdzenia czasownika końcówki ט- oraz przedrostka גע-. Przedrostka ge- nie dodajemy do czasowników nierozdzielnie złożonych oraz takich, które kończą się na ירן-. W wypadku czasowników rozdzielnie złożonych גע- wstawiane jest pomiędzy przedrostek i rdzeń.

Nieregularny i mocny imiesłów czasu przeszłego

Imiesłowy tzw. mocne i nieregularne traktujemy tutaj jako jedną klasę – nie-regularną (i później będziemy po prostu mówić o imiesłowach nieregularnych). גע zachowuje się tak samo jak w przypadku imiesłowu regularnego. Natomiast tylko nieliczne imiesłowy nieregularne posiadają końcówkę ט-, większość kończy się na ירן-. Często występują też zmiany w rdzeniu czasownika (przede wszystkim w wokalizmie).

Poniżej podajemy nieregularne imiesłowy dotychczas poznanych czasowników. Imiesłowy nieregularne wszystkich czasowników występujących w tym podręczniku znajdują się w tablicach na końcu.

טאַן = טון: געטאַן = געטון (האַבן)	בלײַבן: געבליבן (זײַן)
טראַגן: געטראַגן (האַבן)	ברענגען: געבראַכט (האַבן)
טרינקען: געטרונקען (האַבן)	גיין: געגאַנגען (זײַן)
לאַזן: געלאָזן (האַבן)	האַבן: געהאַט (האַבן)
ליגן: געלעגן, געליגן (זײַן)	האַלטן: געהאַלטן (האַבן)
נעמען: גענומען (האַבן)	הייסן: געהייסן (האַבן)
עסן: געגעסן (האַבן)	העלפֿן: געהאַלפֿן (האַבן)
פֿאַרדינגען: פֿאַרדונגען (האַבן)	הענגען: געהאַנגען (זײַן)
קומען: געקומען (זײַן)	וואַשן: געוואַשן (האַבן)
שטיין: געשטאַנען (זײַן)	וויסן: געוואָסט (האַבן)
שלאָפֿן: געשלאָפֿן (האַבן)	וועלן: געוואָלט (האַבן)
שניידן: געשניטן (האַבן)	ווערן: געוואָרן (זײַן)
	זײַן: געווען (זײַן)
	זיצן: געזעסן (זײַן)

Jidysz a angielski

Imigranci żydowscy w Ameryce wcielili wiele słów angielskich do swojego języka. Ich idiom nie jest więc dokładnie językiem standardowym, który rozwinął się w Europie, ma jednak bardzo duże znaczenie, zwłaszcza od czasów drugiej wojny światowej, kiedy to jidysz europejski prawie że przestał istnieć.

Wśród zapożyczeń występują takie, które są pojęciami związanymi z inną specyfiką życia i sytuacją w nowej ojczyźnie. Stąd takie wyrazy, jak: פּיידע, סאַבוויי, יוניאַן, עוועניו, בייסבאָל, בלאַפֿ, דזשעז, występują w języku standardowym, niektóre z nich weszły zresztą także i do innych języków. Inną klasą zapożyczeń są wyrazy, które mają swoje odpowiedniki w jidysz, jak סטריט = ulica czy בוי = chłopiec – te nie są dopuszczalne w poprawnym języku standardowym.

Inne podobieństwa między jidysz i angielskim wynikają z ich wspólnego germańskiego pochodzenia – na przykład פֿינגער, פֿיש, פֿול brzmią w angielskim i jidysz tak samo. Wiele jest też wyrazów, w których litery systematycznie sobie odpowiadają, na przykład jidysz ט odpowiada w wielu przypadkach angielskiemu *d* (טיר, ווינט, האַנט, czy też טיר).

Omawiając kontakty języka jidysz i angielskiego należy też wspomnieć o zjawisku tzw. *yinglish* - czyli formy języka angielskiego używanego często przez pierwsze pokolenie imigrantów, zawierającego wiele słów i zwrotów przejętych bezpośrednio z jidysz.

געניטונגען

- I. Proszę zamienić na czas przeszły (uwaga: zmieniać nie tylko czasowniki, lecz tak, żeby całość miała sens):

איך קום פֿון אַמעריקע.
דאָ אין פּוילן שטודיר איך געשיכטע און לערן זיך אויך יידיש.
איצט וואוין איך אין וואַרשע.
איך האָב ליב צו לייענען ביכער און איך האָב אַ סך חבֿרים.

- II. Proszę zamienić na czas przeszły (uwaga: zmieniać nie tylko czasowniki, lecz tak, żeby całość miała sens):

מיין משפּחה איז זייער גרויס.
מיין מאַמע הייסט רחל, איר מאַן און מיין טאַטע הייסט מאיר.
איצט וואוינען זיי אין פּוילן.
מיין מאַמע האָט אַ סך שוועסטער.
איר שוועסטער און מיין מומע רבֿקה האָט אַ שיין טאַכטער - דאָס איז מיין קוזינע פּערל.
איר טאַטע און מיין פֿעטער הייסט שלמה.
זיין זון שמואל דאָס איז מיין קוזין.
פּערל איז נאָך קליין, אָבער שפּעטער וועט זי שטודירן געשיכטע ווי איר ברודער.

- III. Proszę ułożyć zdania w czasie przeszłym z następującymi czasownikami:

בלייבן, גיין, האָבן, זיין, עסן.

9.

לעקציע ניין

לאַמיר שמועסן!

- פּערעלע, גיי זיך וואַשן!
- אָבער מאַמע, איך וויל ניט!
- דו זאַלסט זיך וואַשן!
- איך האָב זיך געוואַשן נעכטן!
- דאָס איז ניט גענוק, דו זאַלסט זיך וואַשן איידער דו גייסט שלאָפֿן!
- איך גיי ניט שלאָפֿן! איך גיי ניט!
- גיי אינעם וואַשצִימער! אויב דו וואַשסט זיך ניט, רוף איך דעם טאַטן!
- שוין גוט מאַמעניו, שוין גוט. איך וואַש זיך. אָבער איך גיי ניט שלאָפֿן.

לאַמיר לייענען!

איך וואוין אין אַ הויז צוזאַמען מיט מיין משפּחה.
מע זאָגט אָפֿט מאַל, אַז עס איז ניט גוט צו וואוינען אַזוי, אָבער איך
בין ניט מסכים מיט די מענטשן, וואָס מיינען אַזוי.
עס איז זייער שיין צו וואוינען מיט דער באַבע און מיטן זיידן און מיט
די מומעס און פֿעטערס.
דאָס הויז איז זייער גרויס.
מיר האָבן אַ סך צימערן.
אַחוץ די שלאָפֿצִימערן עס איז דאָ אויך אַ ביבליאָטעק, וואו מע קען
געפֿינען פֿאַרשיידענע ביכער.
עס איז אויך דאָ אַ וואוינצִימער מיט אַ קווימען, וואו עס ברענט אַ
פֿייער אינעם ווינטער.
מע זאָגט, אַז די באַבעס קאָכֿן זייער גוט - און אַוודאי! מיין באַבע
קאָכֿט באמת ווי אַ מלאך!

אין א גרויס הויז איז דא פלאץ פאר א סך חיות: מיר האבן צוויי הינט, פֿינף קעץ, דריי קאַנאַריקעס און אַ פּאַפּוגיי.
און די מאמע האט מיר צוגעזאגט, אז מיר וועלן נאך קויפֿן אַן אַקוואַריום מיט אַ סך פֿיש!

א ביסעלע גראמאטיק

Zaimek bezosobowy מען

Zaimek מען odpowiada polskiemu *się*, jak na przykład w *tańczy się, idzie się* itp., a w połączeniu z niektórymi czasownikami odpowiada polskim formom bezosobowym, jak na przykład *wolno, nie wolno, można* itd. מען łączy się z czasownikiem w trzeciej osobie liczby pojedynczej. Przed czasownikiem możliwe są trzy formy tego zaimka: מען, מע, lub מ', po czasowniku występuje tylko מען.

Użycie zaimka עס

a) Przed czasownikiem mogą występować formy עס, סע, oraz 'ס, po czasowniku tylko עס.

b) Zaimek עס odpowiada w swoim podstawowym znaczeniu polskiemu zaimkowi trzeciej osoby *ono* i jako taki łączy się z czasownikiem w trzeciej osobie liczby pojedynczej.

c) עס pełni także rolę gramatycznego podmiotu w zdaniach bez podmiotu realnego, na przykład: עס קען זיין (= może być...). W takich zdaniach czasownik występuje w trzeciej osobie liczby pojedynczej.

d) Poza tym עס zajmuje pierwszą pozycję w zdaniu tam, gdzie nie chcemy na tym miejscu postawić podmiotu lub innej części zdania (jak wiadomo, czasownik w formie osobowej musi zajmować drugą pozycję), na przykład: עס קומט דער טאַטע lub עס קומען די קינדער. Jak widać, w tym przypadku forma czasownika zależy od podmiotu i dlatego nie zawsze jest to trzecia osoba liczby pojedynczej.

e) Szczególnym zastosowaniem **עס** jest użycie go w formach odpowiadających polskiemu *jest* = **עס איז דאָ**, *sa* = **עס זענען דאָ**, *nie ma* = **עס איז נײַטאָ** oraz **עס זענען נײַטאָ**. **עס** występuje w tych formach tylko na początku zdania. **דאָ** występuje jedynie w czasie teraźniejszym – w formie twierdzącej w czasie przyszłym i przeszłym znika, zaś w formie przeczącej **נײַטאָ** (będące wynikiem ściągnięcia **דאָ + נײַט**) zostaje w tych czasach zastąpione przez samo **נײַט**.

Jidysz w Stanach Zjednoczonych

W drugiej połowie XIX i na początku XX wieku około 2,5 miliona Żydów wschodnioeuropejskich wywędrowało do Stanów Zjednoczonych, Kanady, Argentyny, Brazylii, południowej Afryki i Palestyny. Powodem – oprócz prześladowań (zwłaszcza w carskiej Rosji) – było narastające zubożenie i liczne ograniczenia prawne.

W wyniku tej fali emigracyjnej ponad 3 miliony Żydów amerykańskich mówiło w latach trzydziestych naszego wieku w jidysz i uważało go za swój język ojczysty. W ten sposób literatura i życie kulturalne zaczęły się rozwijać dwutorowo – po obu stronach Atlantyku.

Po drugiej wojnie światowej, w której zginęło 6 milionów mówiących w jidysz Żydów europejskich, po utworzeniu państwa Izrael z językiem narodowym hebrajskim, a także z powodu prześladowań stalinowskich w Związku Sowieckim, głównym centrum kulturalnym jidysz stała się Ameryka.

Do Nowego Jorku przeniosło się YIVO (instytut naukowy zajmujący się jidysz), działały nadal, lub zaczęły się rozwijać różne formy życia kulturalnego i organizacje je wspierające. W Stanach Zjednoczonych powstał pierwszy podręcznik jidysz z prawdziwego zdarzenia, a także powszechnie dziś używany słownik angielsko-jidysz i jidysz-angielski – oba autorstwa Uriela Weinreicha.

Na amerykańskich uniwersytetach można studiować jidysz, jest on także wykładany na wielu kursach. Istnieją też liczne grupy muzyczne grające lub śpiewające muzykę jidysz. Wciąż publikowane są nowe książki w jidysz, można też oczywiście kupić książki stare. W 1980 roku powstała specjalna instytucja – *The National Yiddish Book Center*, zajmująca się zbieraniem i ratowaniem książek jidysz. Wydawane są także gazety i tygodniki. *The American Jewish Historical Society* posiada największą kolekcję filmów w jidysz, które udostępnia na kasetach. W Nowym Jorku działa profesjonalny teatr jidysz, w niektórych miastach są też nadawane programy radiowe i telewizyjne w tym języku. Wydawane są także czasopisma i gazety w jidysz, do najważniejszych należą niewątpliwie "Forverts".

געניטונגען

I. Proszę dokończyć zdania:

1. מע קען... .4. עס איז דא...
2. מע זאגט... .5. עס איז גוט...
3. עס...

II. Proszę ułożyć zdania z następującymi wyrazami:

מסכים, אַחוץ, אַוודאי, באַמַת, מלאך, חיה.

III. Proszę zamienić (sensownie) na czas przeszły:

איך וואוין אין אַ הויז צוזאַמען מיט מיין משפּחה.
מע זאָגט אַפֿט מאַל, אַז עס איז ניט גוט צו וואוינען אַזוי, אַבער איך
בין ניט מסכים מיט די מענטשן, וואָס מיינען אַזוי.
עס איז זייער שיין צו וואוינען מיט דער באַבע און מיטן זיידן און מיט
די מומעס און פֿעטערס.
דאָס הויז איז זייער גרויס.
מיר האָבן אַ סך צימערן.
אַחוץ די שלאָפֿצימערן עס איז דאָ אויך אַ ביבליאָטעק, וואו מע קען
געפינען פֿאַרשיידענע ביכער.

10.

לעקציע צען

לאַמיר איבערחזרן!

I. Proszę zamienić na czas przeszły (czas 10 minut):

1. איך בלעב אין וואַרשע.	5. איך זיץ אויף דער שטול.
2. איך גיי אין די ביבליאָטעק.	6. זי ליגט אויף דער בעט.
3. וואָס הענגט אויף דער וואַנט?	7. ווער קומט?
4. ער איז זייער גוט.	8. ער שטייט אויפֿן טעפּעך.

II. Proszę zamienić na czas teraźniejszy (czas 10 minut):

1. וואָס האָסטו געבראַכט?	8. צי האָסטו דאָס געוואָלט?
2. צי האָסטו געפֿונען די ביכער?	9. ווער האָט דאָס געטאַן?
3. איך האָב געהאַט אַ סך צייט.	10. ער האָט געטרונקען אַ סך.
4. ער האָט געהייסן דוד.	11. איך האָב מסכים געווען.
5. זי האָט מיר געהאַלפֿן.	12. זי האָט גענומען דעם הונט.
6. די מאַמע האָט געוואַשן די וועש.	13. זיי האָבן געגעסן אַלץ.
7. ער האָט דאָס ניט געוואוסט.	14. מיר האָבן געשלאָפֿן זייער גוט.

III. Proszę wstawić właściwą formę czasu teraźniejszego (czas 10 minut):

1. וואָס (דאַרפֿן) ער?	5. מיר (זען) די קאַץ.
2. צי (האַבן) איר צייט?	6. וואָס (דו טאַן)?
3. זיי (וועלן) טרינקען טיי.	7. מע (טאַרן) ניט רעדן אַזוי!
4. איך (זיין) דאָ.	8. צי (דו קענען) מיר העלפֿן?

IV. Proszę napisać dialog na temat kuchni i przygotowania posiłku (ok. 100 słów, czas 30 minut).

V. Proszę opisać swój dom i swoją rodzinę (ok. 100 słów, czas 30 minut).

11.

לעקציע עלף

לאָמיר שמועסן!

- נו, וואָס הערט זיך?
- איך בין זייער גליקלעך, איך האָב געפֿונען אַ שיינע דירה דאָ אין וואַרשע און דאָס דירה-געלט איז אויך ניט פֿיל.
- טאַקע? און ביי וועם האָסטו געקענט דינגען אַזאַ דירח?
- ביי אַ מומע פֿון אַ חבֿר פֿון מיר. זי איז אַלט און האָט מורא צו לעבן אליין אין אַ גרויס הויז.
- צי איז דאָס הויז זייער גרויס?
- יאָ, דאָס הויז האָט אַ סך צימערן, צוויי קיכֿן, צוויי וואוינצימערן, פֿיר וואַשצימערן און דערצו נאָך אַ ביבליאָטעק!
- דו ביסט אַ בר-מזל!
- נו, יאָ און ניין. די מומע האָט כמעט צוואַנציק קעץ. איך האָב פֿינט קעץ!!!

לאָמיר לייענען!

- לעבן מײַן הויז איז דאָ אַ גרויסער גאַרטן.
- אינעם גאַרטן וואַקסן אַ סך הויכע ביימער.
- די ביימער דאָס זענען עפלביימער און פֿלוימענביימער.
- אינעם האַרבסט האָבן מיר אַ סך רויטע עפל און וויאַלעטע פֿלוימען.
- אונדזערע עפל זענען קליין, אָבער געשמאַק.
- אינעם גאַרטן וואַקסן אויך ווייסע פעטרישקעס, גרינער סאַלאַט, אַראַנזשע מערן און געלע ציבעלעס.
- מיר האָבן אַ סך קוסטן - מיט רויטע מאַלינעס, רויטע און שוואַרצע וויימפערלעך און מיטן אַגרעס.
- אויך טרוסקאַפֿקעס קען מען געפֿינען אינעם גאַרטן.
- פֿאַרן הויז וואַקסן פֿאַרשיידענע שיינע בלומען.

דאָס זענען וויאַלעטע פֿיאַלקעס און געלע נאַרציסן אינעם פֿרילינג און פֿאַרביקע חנהלעס אייגעלעך אינעם זומער.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Przymiotnik w roli przydawki

Przymiotnik w roli przydawki jest odmienny. Końcówka zależy od rodzaju, liczby, przypadku oraz od tego, czy przed przymiotnikiem stoi rodzajnik określony, czy nieokreślony:

דעם גוטן סטודענט	דעם גוטן סטודענט	דער גוטער סטודענט
די גוטע סטודענטקע	דער גוטער	די גוטע סטודענטקע
דאָס גוטע קינד	סטודענטקע	דאָס גוטע קינד
די גוטע קינדער	דעם גוטן קינד	די גוטע קינדער
	די גוטע קינדער	
א גוטן סטודענט	א גוטן סטודענט	א גוטער סטודענט
א גוטע סטודענטקע	א גוטער סטודענטקע	א גוטע סטודענטקע
א גוט קינד	א גוטן קינד	א גוט קינד
גוטע קינדער	גוטע קינדער	גוטע קינדער

Zamiast końcówki ך- występuje końcówka ךע- jeżeli temat przymiotnika kończy się na ן, akcentowaną samogłoskę lub dyftong. Gdy temat kończy się na ן, to przymiotnik zamiast końcówki ך- otrzymuje ךע-. To ostatnie zjawisko ma też miejsce w przymiotniku ןי, który w odpowiednich rodzajach i przypadkach przyjmuje formę ןיעם.

Jidysz w Związku Sowieckim

Wybuch rewolucji październikowej i powstały w jej wyniku system społeczno-polityczny, którego współtwórcami byli zresztą w dużej mierze Żydzi, stworzył początkowo korzystne warunki rozwoju języka tej oficjalnej mniejszości narodowej. W latach dwudziestych i trzydziestych istniały w Kijowie i Mińsku centra akademickie zajmujące się badaniem języka i kultury żydowskiej. Działo też wiele szkół żydowskich.

Stan taki nie trwał jednakże długo. W powstałej w 1928 roku Autonomicznej Żydowskiej Sowieckiej Republice Birobidżan proklamowano wprowadzić jidysz

jako język oficjalny, usiłowano jednak poprzez modernizację ortografii pozabawić go opartego na tradycji charakteru. Wyrazy pochodzenia hebrajskiego zaczęto zapisywać według wykładni fonetycznej, zniesiono także pięć form liter występujących na końcu wyrazu. Ponadto starano się zastąpić hebraizmy innymi wyrazami. Już w latach trzydziestych zniknęli bez śladu tacy pisarze jak Ici Charik i Mojsze Kulbak.

Nowe fale represji po drugiej wojnie światowej doprowadziły do tego, że w latach 1949–1961 nie publikowano już niczego w języku jidysz. 12 sierpnia 1952 dokonano egzekucji znanych pisarzy żydowskich. Znamienne jest porównanie procentu ludności żydowskiej podającej jidysz za swój język ojczysty: w XIX wieku było to 97% zamieszkujących Rosję Żydów, w roku 1959 liczba ta spadła do 20%. Pewna poprawa sytuacji jidysz nastąpiła w latach sześćdziesiątych, wtedy zaczęło się na przykład ukazywać czasopismo "Sovietish Heymland" ze specjalnym dodatkiem dla uczących się jidysz "Yungvald".

Ciekawe są zmiany leksykalne, które nastąpiły w jidysz Związku Sowieckiego. Dla określenia nowych zjawisk otaczającego świata zapożyczano wyrazy z języka rosyjskiego, tworzone kalki językowe, czerpano także z pierwotnego źródła języka jidysz – z języka niemieckiego. Tak więc na przykład [zuntiknik] to praca społeczna w niedzielę, a [shabesnik] to taka praca w sobotę, [privatnik] to osoba zajmująca się prywatną inicjatywą, a [heym-arbeter] (pracownik domowy) wyparło dawną [dinstmeydl] (= służąca). Rozpad Związku Sowieckiego umożliwił nasilenie się wcześniej utrudnianej emigracji żydowskiej. W związku z tym jidysz nie ma raczej przyszłości na tamtych terenach.

געניטונגען

I. Która odpowiedź jest dobra?

a) גוט, b) גוטע, c) גוטער, d) גוטן

1. א סטודענט לערנט זיך א סך.
2. איך רעד מיט דער סטודענטקע.
3. די מאמע האָט ליב א קינד.
4. זיי זענען קינדער.
5. איך זע דעם סטודענט.
6. איך האָב ליב א סטודענטקע.
7. ער דערציילט וועגן דעם קינד.
8. די קינדער קומען.

II. Proszę uzupełnić przymiotniki:

דו ביסט אַ ..... טאַטע.
און דו ביסט אַ ..... טאַכטער, אַ ..... קינד ביסטו!
נו, איך וויל רעדן מיט דער ..... טאַכטער.
פֿאַרוואָס וויל אַ ..... מאַמע רעדן מיט אַ ..... קינד?
מיטן ..... קינד?
איך ווייס ניט!

12.

לעקציע צוועלף

לאָמיר שמועסן!

- נו, וואָס טוסטו היינט נאַכמיטאַג?
- איך טו גאַרנישט.
- ווי אזוי קען מע טון גאַרנישט?
- נו, איך וועל דיר דאָס דערקלערן: היינט נאַכמיטאַג וועל איך גיין אינעם גאַרטן, איך וועל זיך אַ ביסל שפּילן מיטן הונט, וועל ליגן אינעם גרינעם גראַז, וועל הערן ווי די פּייגל זינגען, און וועל זיך אַנקוקן די שיינע בלומען. אפשר וועל איך נאָך לייענען אַ ביסל אינעם בוך אַדער זיך צוהערן דעם ראַדיאָ.
- דו וועסט באַמַת טון גאַרנישט!
- אַוודאי! דאָס האָב איך געזאָגט אינעם אָנהייב!

לאָמיר לייענען!

- דעם לעצטן זומער זענען מיר געפּאַרן צו אַ פּריינד פֿון מיר, וואָס וואוינט אין אַ דאָרף.
- דאָס דאָרף איז זייער קליין.
- מײַן פּריינד האָט אַ סך חיות: ער האָט אַ פֿערד, פּוֹפּצן קי, עטלעכע קיניגלעך, אַ האָן און אַ סך הינער.
- עס זענען דאָ אויך קליינע הינדלעך.
- אַלץ דאָס איז זייער פּאַרביק: דאָס פֿערד איז שוואַרץ, די קי זענען ברוין און ווייס, די קיניגלעך זענען גרוי, דער האָן האָט אַ סך פּאַרביקע פֿעדערן, די הינער זענען רויט, ברוין, געל און ווייס און די הינדלעך זענען געל.
- אַ שאַד, אז עס איז ניטאָ קיין חיה, וואָס איז בלוי!
- עס איז זייער שיין צו וואוינען אין אַ דאָרף, אָבער מע מוז אַרבעטן און אַרבעטן און אַרבעטן.

איך האב ליב צו פֿאַרן צו מיין פֿרײַנד פֿאַר די וואַקאַציעס, אָבער
נאַרמאַל וויל איך לעבן אין אַ שטאַט.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Przymiotnik w roli orzecznika

Przymiotnik w roli orzecznika jest zwykle nieodmienny:

<i>Stół jest biały.</i>	דער טיש איז וײַס.
<i>Mama jest dobra.</i>	די מאַמע איז גוט.
<i>Dom jest mały.</i>	דאָס הויז איז קליין.
<i>Książki są interesujące.</i>	די ביכער זענען אינטערעסאַנט.

W szczególnym (rzadko używanym) przypadku orzecznik może być jednak poprzedzony rodzajnikiem nieokreślonym (liczba mnoga bez rodzajnika) i wtedy otrzymuje następujące końcówki:

<i>Ten stół jest białym stołem.</i>	דער טיש איז אַ וײַסער.
<i>Ta mama jest dobrą mamą.</i>	די מאַמע איז אַ גוטע.
<i>Ten dom jest małym domem.</i>	דאָס הויז איז אַ קליינס.
<i>Te książki są interesującymi książkami.</i>	די ביכער זענען אינטערעסאַנטע.

Jidysz a hebrajski

Element hebrajsko-aramijski znacznie zaważył na rozwoju i kształcie jidysz. Istotne są tu nie tylko wpływy w zakresie słownictwa (około 15%), słowotwórstwa i fleksji, ale i zewnętrzna forma jidysz, alfabet. Alfabet jest zresztą przyczyną, dla której niewprawne oko nie potrafi często odróżnić języka hebrajskiego od jidysz, a dla wielu osób zlewają się one w jeden *język Żydów*. Jidysz jest oczywiście zupełnie innym językiem niż hebrajski, przejął jednak z niego alfabet, który dostosował do swoich potrzeb, by móc oznaczać także samogłoski. Słowa pochodzenia hebrajskiego są zapisywane jak w języku hebrajskim, zmianie uległa tylko ich wymowa – przede wszystkim nastąpiło przesunięcie akcentu w przód i osłabienie ostatniej sylaby, co spowodowało przejście występującej w niej samogłoski w [e] lub jej zanik.

Wpływy języka hebrajskiego we fleksji polegają między innymi na tym, że nawet niektóre wyrazy niehebrajskie otrzymały hebrajską końcówkę

liczby mnogiej (np. דאַקטוירים, פויערים). Wyrazy pochodzenia hebrajskiego występują także często jako tzw. czasowniki analityczne, łącząc się z czasownikiem pochodzenia niemieckiego (np. מורא האָבן – tu ciekawe jest, że czasowniki analityczne z זיין zawsze tworzą czas przeszły z czasownikiem posiłkowym האָבן).

Oprócz wpływów hebrajskiego na jidysz istnieją też bardzo słabe wpływy w kierunku odwrotnym. I tak za pośrednictwem jidysz przeniknęły z języków słowiańskich do nowohebrajskiego niektóre słowa (np. *balagan*).

געניטונגען

I. Proszę uzupełnić brakujące przymiotniki:

1. איך וועל ליגן אינעם ..... גראָז.
2. איך וועל זיך אַנקוקן די ..... בלומען.
3. דעם ..... זומער זענען מיר געפֿאַרן צו אַ פֿריינד.
4. עס זענען דאָ אויך ..... הינדלעך.
5. מיין פֿריינד האָט ..... קיניגלעך.
6. דער האָן האָט אַ סך ..... פֿעדערן.

II. Proszę uzupełnić brakujące przymiotniki:

1. דאָס דאָרף איז זייער .....
2. אַלץ דאָס איז זייער .....
3. דאָס פֿערד איז .....
4. די קי זענען ..... און .....
5. די קיניגלעך זענען .....
6. די הינער זענען ....., ..., און .....
7. די הינדלעך זענען .....
8. עס איז ניטאָ קיין חיה, וואָס איז .....

13.

לעקציע דרייצן

לאַמיר שמועסן!

- וואָס האָסטו געטאַן בשעת די וואַקאַציעס?
- איך בין געווען מיט מיין משפּחה אין אַ קליין דאָרף.
- צי איז דאָס געווען אינטערעסאַנט?
- יאָ, באַזונדערש פֿאַר די קינדער.
- פֿאַרוואָס פֿאַר די קינדער?
- נו, זיי האָבן געקענט זען אַלע חיות, וואָס זיי האָבן געקענט נאָר פֿון די ביכער, זיי האָבן געזען, ווי מע לעבט און אַרבעט אין אַ דאָרף.
- צי זענט איר נאָר געזעסן אינעם דאָרף און זיך אַנגעקוקט די חיות?
- אַ נעכטיקער טאַג! מיר האָבן אויך געמאַכט עקסקורסיעס אינעם וואַלד און זענען געשוואומען אינעם טיך.
- און דו זעסט אויס זייער גוט נאָך דינע וואַקאַציעס!
- יאָ, איך האָב זיך אַ סך באַוועגט און די לופט איז געווען זויבער - ניט אַזוי, ווי אין דער שטאָט.
- דעם קומענדיקן זומער פֿאַר איך אויך אין אַ דאָרף!

לאַמיר לייענען!

- אינעם זומער האָבן מיר געטאַן אַ סך עקסקורסיעס.
- מיר זענען געפֿאַרן אינעם וואַלד.
- אינעם וואַלד וואַקסן אַ סך ביימער.
- עס וואַקסן דאָרטן סאַסנעס און דעמבן, יאָדלעס און טענענביימער, אַ סך גרעסער און גרינער פֿון די ביימער אין אַ שטאָט.
- אין אַ וואַלד קען מען זאַמלען מאַלינעס, פֿאַזעמקעס, שוואַרצע יאַגאַדעס און אַזשענעס - זיי זענען די סאַמע זיסטע אויף דער וועלט!
- אויב דאָס מזל קומט, קען מען אינעם וואַלד אַנטרעפֿן אַ וועווערקע, אַ האַז, אַדער אַפֿילו אַ סאַרנע.

און מיטן שלימזל קומט א בער אָדער אַ וואָלף און דער סוף פֿון דער מעשה.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Stopniowanie przymiotników

Stopień wyższy jest nieodmienny. Tworzymy go przez dodanie do tematu przymiotnika końcówki **-ער**, stopień najwyższy – przez dodanie do tematu końcówki **-סט**, która następnie otrzymuje dalsze końcówki, takie same jak w odmianie przymiotnika w stopniu równym. Niektóre przymiotniki stopniowane są nieregularnie, w wielu występuje zmiana głoski tematycznej. Stopniowanie wszystkich takich przymiotników występujących w podręczniku znajduje się w tablicach na końcu.

Z dotychczas poznanych przymiotników nieregularnie stopniowane są:

גוט - בעסער - בעסט	וואַרעם - ווערמער - ווערמסט
גרויס - גרעסער - גרעסט	קאַלט - קעלטער - קעלטסט
הויך - העכער - העכסט	ערגער - ערגסט

Odpowiednikami polskich *niż* i *od* są w jidysz w stopniu wyższym **איידער** i **ווי** łączące się z mianownikami oraz **פֿון** i **פֿאַר** łączące się z celownikami. Dla wzmocnienia stopnia najwyższego można bezpośrednio przed przymiotnikiem dodać nieodmienną partykułę **סאַמע**.

P r z y k ł a d y:

זי איז בעסער איידער דו.
מיין מאַמע איז שיינער ווי דיין מאַמע.
ער איז גרעסער פֿון מיר.
דער ברודער איז ערגער פֿאַר דער שוועסטער.
זי איז די בעסטע אינעם קלאַס.
זי איז די סאַמע בעסטע אויף דער וועלט.

Jidysz w Izraelu

Izrael od czasu swego powstania był tradycyjnie niechętny językowi jidysz. Niechęć ta miała swoje korzenie jeszcze w ruchu syjonistycznym z początku XX wieku, gdy natomiast po drugiej wojnie światowej powstało państwo Izrael, miało ono być w swoim założeniu państwem wszystkich Żydów – nie

tylko tych mówiących w jidysz. Oprócz tego jidysz kojarzył się wielu ludziom z biedą i zacofaniem wschodnioeuropejskich Żydów, chciano więc oderwać się od tych wspomnień. Dlatego też pierwszym językiem państwa Izrael stał się język nowohebrajski, rolę drugiego zaczął spełniać język angielski. Ponieważ jednak całe rzesze obywateli Izraela uważały jidysz za swój język ojczysty, był on przez nich używany i przekazywany dalej.

Ostatnio nastąpiło wiele zmian na lepsze – jidysz został wprowadzony do szkół jako drugi język obcy do wyboru, a na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie podejmuje się i kontynuuje badania nad historią tego języka i jego literatury.

געניטונגען

I. Proszę uzupełnić brakujące przymiotniki w stopniu wyższym:

1. ער איז ..... פֿון איר.
2. דיין הויז איז ..... פֿאַר מיין הויז.
3. מיין שוועסטער איז קלייז, אָבער דיין איז נאָך .....
4. מיין מאַמע איז ..... ווי דיין מאַמע.
5. מיין הונט איז ..... איידער איר הונט.
6. די סאַסנע איז ..... פֿונעם דעמב.

II. Proszę uzupełnić brakujące przymiotniki w stopniu najwyższym:

1. זיין ברודער איז דער ..... אין דער משפּחה.
2. מיין באַבע איז די ..... אויף דער וועלט.
3. דער וואָלף איז די ..... חיה אינעם וואַלד.
4. מיין בוך איז דאָס .....
5. זיין הויז איז דאָס סאַמע .....

14.

לעקציע פֿערצן

לאַמיר שמועסן!

- אויב דו ווילסט ניט שלאָפֿן, וועל איך דיר דערציילן אַ מעשה.
- גוט, אַ מעשה וועגן אַ שיינע בת-מלכה!
- ניין, ניט וועגן אַ שיינע בת-מלכה. איך וועל דיר דערציילן אַ מעשה וועגן אַ וואָלף.
- וועגן אַ בת-מלכה! וועגן אַ בת-מלכה!
- אַמאָל איז געווען אַ שיינע בת-מלכה...
- פֿאַרוואָס אַ שיינע בת-מלכה?
- דו שוטה! אַלע בת-מלכות זענען שיין! און די שיינע בת-מלכה איז אַמאָל געגאַנגען אין אַ וואָלד. דער וואָלד איז געווען זייער, זייער גרויס, די ביימער זענען געווען זייער, זייער הויך און עס איז געווען אים גאַנצן פֿינצטער אינעם גרויסן וואָלד.
- פֿאַרוואָס אַ וואָלד? פֿאַרוואָס פֿינצטער? איך האָב מורא!
- נו און הינטער אַ בוים איז געשטאַנען אַ גרויסער שוואַרצער וואָלף.
- איך וויל ניט קיין וואָלף. איך וועל איצט שלאָפֿן!
- און דער וואָלף האָט געזען די שיינע בת-מלכה און...
- איך האָב מורא! איך האָב מורא!

לאַמיר לייענען!

- איך בין אַ דאַקטער.
- אַמאָל איז צו מיר געקומען אַ פֿאַציענט.
- ער האָט מיר געזאָגט, אַז ער איז עפעס ניט מיט אַלעמען.
- איך האָב אים געפֿרעגט, וואָס טוט אים וויי.
- און ער האָט אָנגעהויבן: די הענט טון מיר וויי, דער קאַפּ טוט מיר וויי, דאָס האַרץ טוט מיר וויי, די פֿיס טון מיר וויי, דער בויך טוט מיר וויי און נאָך די לונגען טון מיר וויי, אַלץ טוט מיר וויי!
- אַזוי האָב איך אים געפֿרעגט: און די ציין, און די אויערן, און די אויגן,

און די פלייצעס?
 און ער האָט געענטפֿערט: יאָ, זיי אויך, זיי אויך טון מיר אַזוי וויי:
 נו, איך האָב שוין געוואוסט, אַז דאָס איז ניט קיין חולה, נאָר אַ
 סימולאַנט.
 אַזוי האָב איך אים אָנגעשריבן אַ רעצעפט און פֿאַרגעשריבן אַ סך
 רפֿואות און געזאַגט, ער זאָל קומען אין אַ וואַך אַרום.

אַ ביסעלע גראַמאַטיק

Liczebniki główne

דרייסיק..... 30	עלף..... 11	איינס..... 1
פֿערציק..... 40	צוועלף..... 12	צוויי..... 2
פֿופֿציק..... 50	דרייצן..... 13	דריי..... 3
זעכציק..... 60	פֿערצן..... 14	פֿיר..... 4
זיבעציק..... 70	פֿופֿצן..... 15	פֿינף..... 5
אַכציק..... 80	זעכצן..... 16	זעקס..... 6
נײַנציק..... 90	זיבעצן..... 17	זיבן..... 7
הונדערט..... 100	אַכצן..... 18	אַכט..... 8
טויזנט..... 1000	נײַנצן..... 19	נײַן..... 9
מיליאָן..... 1000000	צוואַנציק..... 20	צען..... 10

Dla oznaczenia 1 używa się **איינס** tylko przy liczeniu i podawaniu czasu. W pozostałych przypadkach (jako przymiotnik, w większych liczbach) występuje **אייז**. Większe liczby tworzy się z pomocą spójnika **און**. W liczbach do stu najpierw występują jednostki, potem dziesiątki, w większych zaczyna się od największego rzędu (dziesiątki i jednostki pozostają bez zmian).

P r z y k ł a d y:

22.....	צוויי און צוואַנציק
35.....	פֿינף און דרייסיק
47.....	זיבן און פֿערציק
51.....	איין און פֿופֿציק
68.....	אַכט און זעכציק
73.....	דריי און זיבעציק
84.....	פֿיר און אַכציק
96.....	זעקס און נײַנציק
122.....	הונדערט צוויי און צוואַנציק
235.....	צוויי הונדערט פֿינף און דרייסיק
1047.....	טויזנט זיבן און פֿערציק

2051.....	צוויי טויזנט איין און פֿופֿציק
3168.....	דרײַ טויזנט הונדערט אַכט און זעכציק
4273.....	פֿיר טויזנט צוויי הונדערט דרײַ און זיבעציק
56384.....	זעקס און פֿופֿציק טויזנט דרײַ הונדערט פֿיר און אַכציק
987654321.....	ניין הונדערט זיבן און אַכציק מיליאָן זיבן הונדערט פֿינף און זעכציק
	טויזנט דרײַ הונדערט איין און צוואַנציק

Jidysz w świecie

Dziś jidysz jest nadal żyjącym językiem. Używa go ponad 4 miliony osób. Jako językiem dnia codziennego posługują się jidysz Żydzi ultra-ortodoksyjni, jest też wiele osób, które nauczyły się go jako drugiego języka i potrafią się w nim porozumieć.

Obecnie nastąpiło w świecie ożywienie w badaniach nad jidysz i zainteresowanie nauką tego języka. Coraz więcej jest kursów jidysz, organizowanych przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych, ale także i w Europie (Anglia, Austria, Niemcy, Polska, Węgry, były Związek Sowiecki). Wydawane są podręczniki, gramatyki i słowniki, dokonywane przekłady z literatury.

W roku 1987 UNESCO podjęło uchwałę w sprawie włączenia do swego programu ochrony kultur zagrożonych także języka i kultury jidysz. W związku z tym w roku 1990 została zwołana w Jerozolimie konferencja ekspertów, którzy zaproponowali szereg projektów dotyczących trzech podstawowych problemów: kultury żydowskiej, nauczania jidysz w szkołach i na uniwersytetach oraz badań naukowych nad językiem i literaturą jidysz.

Choć jidysz nie ma już takiej siły, jak w okresie międzywojennym, jest jednak wciąż żywy w wielu środowiskach: oprócz oficjalnych instytucji i organizacji wspierających go istnieje wiele grup nieformalnych, grup teatralnych, klubów czytelniczych i lektoratów. Wszystko to powoduje, że jidysz nie tylko jest, ale i pozostanie językiem żywym.

געניטונגען

I. Proszę ułożyć zdania z następującymi wyrazami:

מעשה, בת-מלכה, שוטה, מורא, חולה, רפואה.

II. Proszę napisać następujące liczby:

25; 67; 30; 164; 289; 743; 654217; 98765987.

15.

לעקציע פֿופֿצן

לאָמיר איבערחזרן!

- I. Proszę wstawić przymiotniki we właściwej formie (proszę użyć minimum 5 różnych przymiotników) (czas 10 minut):

די שאַפֿע איז .....
דער טיש איז אַ .....
מײַן מאַמע איז זייער .....
דאָס קינד איז אַ .....
איך רעד מיטן ..... סטודענט.
דאָס איז אַ ..... סטודענטקע.
מײַנע קינדער זענען .....
זי האָט ..... קינדער.
ער דערציילט וועגן דער ..... סטודענטקע.
די ביכער זענען .....

- II. Proszę wstawić odpowiednią formę przymiotnika w stopniu wyższym lub najwyższym (proszę użyć minimum 5 różnych przymiotników) (czas 10 minut):

ער וואוינט אינעם ..... הויז אין דער שטאָט.
זי האָט געהערט וועגן דעם ..... ווינטער?
זי איז ..... איידער דו.
מײַן קינד איז דאָס ..... אינעם קלאַס.
ער דערציילט וועגן דעם ..... בוך.
מײַנע ביכער זענען די ..... אויף דער וועלט.
זיי זענען די סאַמע ..... סטודענטען.
מײַן באַבע קאָכט דאָס סאַמע ..... עסן.
איך וויל טרינקען אַ טיי וואָס איז .....!
ער וויל טרינקען אַ ..... טיי.

III. Proszę zapisać słownie następujące liczby (czas 10 minut):

1; 7; 45; 39; 97; 175; 428; 531; 675438; 9843276;

IV. Proszę napisać dialog na temat: popołudnie w ogrodzie (ok. 100 słów, czas 30 minut).

V. Proszę opisać swoje wakacje (ok. 100 słów, czas 30 minut).

16.

לעקציע זעכצן

לאָמיר שמועסן!

- איך בין עפעס ניט מיט אלעמען.
- דו זעסט אויס גוט, קיין עין הרע.
- אפשר זע איך אויס גוט, אָבער אַלץ טוט מיר וויי!
- נעבעך, וואָס טוט דיר וויי?
- דער קאָפּ טוט מיר וויי, און די הענט, און די פֿיס.
- גיי צו אַ דאָקטער, עס קען זיין אַן אינפֿלוענציע.
- עס קען זיין און עס קען ניט זיין. און דער דאָקטער וועט נעמען אַ סך געלט, פֿאַרשרייבן אַ סך רפֿואות און דאָס אַלץ וועט מיר ניט העלפֿן.
- פֿאַרוואָס וועט ניט העלפֿן? איך זאָג דיר, גיי צו אַ דאָקטער!
- האַק מיר ניט קיין טשייניק! איך גיי ניט!
- נו, זיי געזונט!
- גיי געזונטערהייט!

לאָמיר לייענען!

- דער פֿרילינג (מע קען אויך זאָגן די וועסנע) איז זייער שיין.
די ערשטע בלומען בליען אויף, אַלץ איז פֿריש, אַלץ שמעקט מיטן נייעם.
דאָס גראַז איז דאָס גרינסטע אינעם יאָר, די בלעטער אויף די ביימער
האַבן אויך אַ שיינעם קאָליר.
און די פֿייגעלעך הייבן אָן צו זינגען זייער פֿריילעך, זייער זיס.
אַלץ וואַכט אויף נאָכן קאַלטן ווינטער.
עס הייבט אָן צו זיין ווערמער, די טעג זענען לענגער און די נעכט
קירצער.
אויך די מענטשן זענען פֿריילעכער, זיי גייען אָפֿט מאָל אין אַ פֿאַרק,
זעצן זיך אויף אַ בענקעלע און וואַרעמען זיך אין דער זון.

א ביסעלע גראמאטיק

Liczebniki porządkowe

Od 1 do 19 oraz w liczebniku 1 000 000 formy liczebników porządkowych tworzymy dodając do liczebników głównych (tylko w kilku przypadkach formy są inne) końcówkę ט-, do niej dodawane są następnie końcówki przymiotnikowe. W formach liczebników porządkowych od 20 do 100, a także w liczebniku 1 000 do normalnych liczebników głównych dodawana jest końcówka סט-, a następnie końcówki przymiotnikowe. W liczebnikach porządkowych wieloczłonowych tylko ostatni człon otrzymuje końcówkę ט- lub סט- i końcówki przymiotnikowe.

P r z y k ł a d y:

pierwszy	ער שט	szesnasty	זעכצנט
drugi	צווייט	siedemnasty	זיבעצנט
trzeci	דריט	osiemnasty	אכצנט
czwarty	פֿערט	dziewiętnasty	ניינצנט
piąty	פֿינפט	dwudziesty	צוואַנציקסט
szósty	זעקסט	trzydziesty	דרייסיקסט
siódmy	זיבעט	czterdziesty	פֿערציקסט
ósmý	אַכט	pięćdziesiąty	פֿופֿציקסט
dziewiąty	ניינט	sześćdziesiąty	זעכציקסט
dziesiąty	צענט	siedemdziesiąty	זיבעציקסט
jedenasty	עלפט	osiemdziesiąty	אַכציקסט
dwunasty	צוועלפט	dziewięćdziesiąty	ניינציקסט
trzynasty	דרייצנט	setny	הונדערטסט
czternasty	פֿערצנט	tysięczny	טויזנטסט
piętnasty	פֿופֿצנט	milionowy	מיליאָנט

P r z y k ł a d y z a s t o s o w a n i a:

איך וואוין אויף דער צוויי און פֿערציקסטער גאָס.
איך זאָג דיר דאָס צום טויזנטסטן מאָל.
דאָס איז מײן צענטער הונט.
דאָס איז מײן פֿינפֿטער מאָן.

Liczebniki porządkowe jako przysłówki

W dyskusji można wyliczać punkty dodając do liczebników porządkowych końcówkę **נס-**:

po pierwsze	ער שטנס	po czwarte	פערטנס
po drugie	צווייטנס	po piąte	פינפטנס
po trzecie	דריטנס	po szóste	זעקסטנס

Dialekty a język standardowy

Jidysz, jak i inne języki, posiada swój standard, choć droga do niego była o wiele trudniejsza, niż w przypadku pozostałych. Nie istniało bowiem państwo, które powołałoby instytucje czuwające nad procesem formowania się języka ogólnonarodowego i ten proces wspomagające.

Bazą dla jidysz standardowego były dialekty wschodnie – centralny (polski), północny (litewski) i południowy (ukraiński). Wpływ tych trzech komponentów nie był równy i zależał od podsystemu języka. Tak więc wymowa standardowa najbardziej zbliżona jest do wymowy północnej, zaś gramatyka opiera się w dużej mierze na pozostałych dialektach – centralnym i południowym. Większość osób mówiących i piszących w jidysz posługuje się bądź językiem standardowym, bądź też którymś z dialektów wschodnich. Jidysz zachodni właściwie już zanikł.

Do różnic pomiędzy jidysz zachodnim a wschodnim należą rozbieżności w wokalizmie (na przykład średnioniemieckiemu *ei*, *ou* odpowiada w jidysz zachodnim *a*, a w jidysz wschodnim *ay*, *ey* lub *oy*). Pod względem szyku zdania jidysz zachodni jest o wiele bardziej zbliżony do języka niemieckiego niż jidysz wschodni (czasownik stoi na końcu zdania podrzędnego, w orzeczeniu złożonym część nieodmienna znajduje się na końcu zdania). W jidysz zachodnim występuje też szczątkowe praeteritum. Oczywiście istnieją również olbrzymie różnice w zakresie słownictwa związane z innym geograficzno-historycznym rozwojem obu gałęzi.

W obrębie jidysz zachodniego i wschodniego występuje wiele dialektów. W grupie wschodniej cechą charakterystyczną jidysz północnego jest zanik długich samogłosek, a także brak rodzaju nijakiego rzeczownika. Oprócz oczywistych różnic leksykalnych podstawową rzucającą się w oczy rozbieżnością pomiędzy trzema dialektami wschodnimi jest wokalizm – na przykład **איין טאג** wymawia się w jidysz północnym (jak i w standardowym) [eyn tog], w jidysz centralnym [ayn tug], a w jidysz południowym [eyn tug].

געניטונגען

I. Proszę dokończyć zdania:

1. נעבעך, ...
2. אפֿשר .....
3. האַק מיר ניט קיין טשיניק, ...
4. גיי צו אַ דאַקטער, ...
5. דו זעסט אויס גוט, ...

II. Proszę liczebniki porządkowe wpisać słownie:

- דאָס זענען די 1 שיינע בלומען, וואָס איך האָב געזען.
צי איז דאָס די 63 גאַס?
ניין, דאָס איז די 75 גאַס.
מײַן קינד איז דאָס 2 אינעם קלאַס.
איך רעד וועגן מײַן 3 פֿרוי.

17.

לעקציע זיבעצן

לאָמיר שמועסן!

- וואָס וועסטו טאָן מאָרגן?
- מאָרגן איז אַ יום-טובֿ. אויב דער וועטער וועט זיין שיין, וועל איך נעמען די קינדער און גיין אין אַ פּאַרק.
- פֿאַרוואָס אין אַ פּאַרק?
- נו, עס איז פֿרילינג, מע קען ניט זיצן דעם גאַנזן טאָג אין דער היים.
- און וואָס וועט איר טאָן אינעם פּאַרק?
- מיר וועלן אַ ביסעלע שפּאַצירן און זיך אָנקוקן די בלומען. אפֿשר וועלן מיר אויך קאַרמען די קאַטשקעס.
- קאַרמען די קאַטשקעס?
- יאָ, די קינדער האָבן אַזוי ליב צו קאַרמען די קאַטשקעס. און די קאַטשקעס זענען הונגעריק נאָכן ווינטער.
- צי קענסטו נעמען אויך מיינע קינדער?
- יאָ, מיט פֿאַרגעניגן! אָבער וואָס וועסטו טאָן?
- איך וועל בלייבן אין דער היים, טרינקען אַ טעפעלע טיי און לייענען אַ בוך.
- נו, גוט!

לאָמיר לייענען!

- דער זומער קומט נאָכן פֿרילינג.
- עס איז זייער וואַרעם אינעם זומער.
- אָפֿט מאָל איז עס אָפֿילו צו וואַרעם!
- מע זיצט אין דער היים און טרינקט אַ סך וואַסער אָדער זאַפֿט.
- אויב מע קען, פֿאַרט מען צו אַ שווימבאַסיין אָדער מע גייט זיך באַדן אין אַ טייך אָדער אינעם ים.
- אויב מע האָט עס ליב, קען מען זיך באַקן אויף דער זון - מע טאָר

נאָר ניט פֿאַרגעסן מיטצונעמען דעם זונשמירעכֶּץ אָדער אַ קרעם און די זונענברילן.
 מע טאָר ניט בלייבן צו לאַנג אויף דער זון, כדי ניט צו קריגן אַ זונענברען אָדער חלילה אַ זונענשלאַק.
 אויב עס איז וואַרעם מוז מען טרינקען אַ סך.
 דער זומער איז די צײַט פֿון די וואַקאַציעס - מע נעמט די גאַנצע משפּחה און פֿאַרט אַוועק ערגעצוואו, וואו די שׂכֵּנים זענען נאָך ניט געווען.

א ביסעלע גראַמאַטיק

Wartości liczbowe liter alfabetu hebrajskiego

Tradycyjny żydowski system używa liter alfabetu dla oznaczania cyfr. Przy cyfrach złożonych najpierw (od prawej) stoi litera mająca najwyższą wartość. Od tysiąca w górę system się powtarza, oddzielając tysiące od reszty liczby apostrofem. W systemie tym występuje kilka anomalii, które można tłumaczyć względami kulturowymi: dla oznaczenia 15 zamiast י+ה używa się טו, a dla oznaczenia 16, zamiast י+ו, występuje טז – te pierwsze są zarezerwowane dla imienia Boga, którego nie wolno zapisać. Oprócz tego unika się kombinacji liter, które mogłyby znaczyć coś złego, na przykład 304 oznacza się przez שד, a nie דש, to ostatnie znaczy *diabeł, zły duch*.

Litery jako liczby:

תק	500	מ	40	יב	12	א	1
תר	600	נ	50	יג	13	ב	2
תש	700	ס	60	יד	14	ג	3
תת	800	ע	70	טו	15	ד	4
תתק	900	פ	80	טז	16	ה	5
'א	1000	צ	90	יז	17	ו	6
'ב	2000	ק	100	יח	18	ז	7
'ג	3000	ר	200	יט	19	ח	8
'ד	4000	ש	300	כ	20	ט	9
'ה	5000	ת	400	ל	30	י	10
						יא	11

Starsza literatura jidysz

Piśmiennictwo w języku jidysz powstało wraz z nim około tysiąc lat temu. Najstarszymi dokumentami szeroko pojętej literatury są XI-wieczne glosy w rękopisach hebrajskich, a pierwsze zachowane zdanie pochodzi z roku 1272. Najdawniejszym obszernym zabytkiem literackim jest tzw. manuskrypt z Cambridge, zawierający siedem różnych utworów literackich lub ich fragmentów.

W wieku XVI szczególnie popularne były transkrypcje na alfabet hebrajski niemieckiej literatury ludowej (*Volksbücher*). Nie dokonywano ich jednak automatycznie, lecz dostosowywano do oczekiwań żydowskiego odbiorcy, rezygnując z wyraźnych elementów chrześcijańskich oraz usuwając zbyt natarczywe ataki na Żydów. Ważne miejsce w najstarszej literaturze jidysz zajmują utwory służące pomocą w czytaniu i rozumieniu tekstów biblijnych.

Najstarsza drukowana książka w jidysz, która ukazała się w roku 1534 w Krakowie, obejmuje słownik oraz konkordancję biblijną. W XVI i XVII wieku wydane zostały znane tłumaczenia Biblii na jidysz.

W XVII wieku powstało najpopularniejsze chyba w całej literaturze jidysz dzieło (do dnia dzisiejszego około 250 wydań i wiele tłumaczeń na inne języki) – *Cene urene*. Utwór ten to popularna, trochę moralizująca opowieść biblijna, pełna anegdot i przypowieści. Z powodu zakazu rabinów pisania, wystawiania i uczęszczania na będące domeną chrześcijan sztuki teatralne, dramat żydowski rozwinął się stosunkowo późno. Początki teatru w języku jidysz związane są z rozpowszechnionym od XVI wieku zwyczajem krążenia w święto Purim po domach i przedstawiania krótkich dialogów lub monologów.

Teksty liturgiczne w języku jidysz to najczęściej tłumaczenia dokonywane na użytek kobiet. Wśród znanych dzieł starszej literatury jidysz należy jeszcze wymienić mającą charakter dydaktyczno-moralizatorski *Mayse bukh* oraz utwór literatury świeckiej *Bove bukh*, wspaniałą adaptację utworu włoskiego, pióra najznakomitszego chyba pisarza żydowskiego tamtych czasów Eljasza Bachura Lewity.

געניטונגען

I. Proszę ułożyć zdania z następującymi wyrazami i zwrotami:

יום-טוב, אין דער היים, קאַרמען, קאַטשקע, טרינקען אַ טעפעלע טיי, גיין
זיך באַדן, זיך באַקן אויף דער זון, שכן.

II. Proszę zapisać w jidysz swoje imię i nazwisko i obliczyć ich wartość liczbową.

18.

לעקציע אַכצן

לאָמיר שמועסן!

- פֿאַרוואָס ביסטו אַזוי רויט?
- נו, נעכטן איז עס געווען אַזוי וואַרעם, איך האָב געטראַכט, איך וועל גיין זיך באַדן.
- איך פֿאַרשטיי, אָבער האַסטו ניט קיין זונשמירעכץ?
- איך האָב, איך האָב, אָבער איך האָב דעם גאַנצן מאַרגן געזעסן אויף שפּילקעס און געטראַכט, אַז נאָך מיטאַג וועל איך גיין זיך באַדן, און אַז עס איז געקומען דער נאַכמיטאַג האָב איך אַלץ פֿאַרגעסן: דעם זונשמירעכץ, די זונענברילן, דעם האַנטעך און געפֿאַרן אַזוי, אַן אַלץ.
- און וואָס איצט?
- איצט טוט מיר אַלץ וויי און איך קען זיך עטלעכע טעג ניט באַדן.
- נעבעך!

לאָמיר לייענען!

- דער האַרבסט (אַנדערש דער אָסיען) איז אויך אַ שיינע צייט. אינעם האַרבסט קען מען זאַמלען פֿרוכטן, עס איז אויך כּדאַי צו גרייטן איינגעמאַכטסן - די פֿאַוידלעס, וואָס מע האַט זיי געגרייט אַליין זענען אַזוי געשמאַק!
- און עס איז זייער גוט צו האָבן גוטע פֿאַוידלעס פֿאַר די קאַלטע ווינטערטעג.
- אינעם האַרבסט קען מען אויך מאַכן אַ סך עקסקורסיעס - אינעם וואַלד און אין די בערג.
- עס איז ניט אַזוי וואַרעם, ווי אינעם זומער, אָבער עס איז אויך ניט קאַלט.
- די וועלדער זענען זייער פֿאַרביק אינעם האַרבסט, די בלעטער פֿון די ביימער זענען רויט און געל און ברוין - עס איז אַ תּענוג צו קוקן אויף זיי!

א ביסעלע גראמאטיק

Rzeczownik

a) Rodzaj – jest w języku jidysz często zdeterminowany semantycznie lub gramatycznie, najlepiej się go jednak uczyć wraz z rzeczownikiem (uwaga dla znających język niemiecki: rodzaj w języku jidysz nie zawsze pokrywa się z rodzajem w języku niemieckim).

Oto kilka reguł dotyczących rodzaju rzeczowników (uwaga! – istnieje wiele wyjątków):

- rodzaju męskiego są rzeczowniki kończące się na: **ער, יזם, ן, ען, עם, יוו**
- rodzaju żeńskiego są rzeczowniki kończące się na: **ע, קייט, הייט, ונג, ור, הייט, קייט, ע, ציע, יע**
- rodzaju nijakiego są rzeczowniki kończące się na: **ל, עלע**, rzeczowniki utworzone od bezokoliczników.

b) Liczba mnoga – ponieważ jidysz ulegał wpływom wielu języków, wiele jest też sposobów tworzenia liczby mnogiej. Nie zawsze jest ona budowana według praw języka, z którego dane słowo pochodzi. Dlatego najlepiej jest uczyć się formy liczby mnogiej wraz z każdym nowym rzeczownikiem.

Podajemy kilka reguł (są wyjątki!):

- rzeczowniki kończące się na **ער** lub samogłoskę tworzą liczbę mnogą za pomocą końcówki **ס**;
- przy rzeczownikach pochodzenia niemieckiego częsta jest zmiana głoski tematycznej oraz końcówka **ער**, a także **ען** lub **ן**;
- liczba mnoga zdrobnień powstaje za pomocą końcówki **עך** lub **ך**;
- rzeczowniki pochodzenia hebrajskiego tworzą liczbę mnogą za pomocą końcówek **ים** dla rodzaju męskiego oraz **ות** [es] dla rodzaju żeńskiego.

c) Podobnie jak w językach słowiańskich istnieje więcej niż jedna forma i więcej niż jeden stopień zdrobnienia:

דער טיש - דאָס טישל - דאָס טישעלע
דער הונט - דאָס הינטל - דאָס הינטעלע

Często przy zdrabnianiu występuje zmiana głoski tematycznej, a czasem forma zdrobniła ma inne znaczenie od podstawowej (np. טאַפּ – טעפּל). Zdrobnienia są zawsze rodzaju nijakiego, liczbę mnogą tworzą przez końcówkę ך-ע lub ך-. Jeszcze więcej możliwości zdrobnień istnieje w przypadku imion, na przykład: אַבְרָהָם [Avrom] – אַבְרָהָמקע [Avremke] – אַבְרָהָמקעלע [Avremkele] – אַבְרָהָמטשעק [Avromtshik].

d) Rzeczowniki są w języku jidysz nieodmienne. Wyjątek stanowią rzeczowniki oznaczające najbliższych członków rodziny oraz rzeczownik רבי [rebe], opcjonalna jest odmiana rzeczowników ך״י [yid] oraz מענטש. Tego typu rzeczowniki rodzaju męskiego i nijakiego otrzymują w celowniku i bierniku końcówkę ך. Dla rzeczowników rodzaju żeńskiego końcówka ta obowiązkowa jest tylko w celowniku, w bierniku jest opcjonalna.

Nowsza literatura jidysz – część I

Nowożytna literatura jidysz ma swoje początki w czasach Oświecenia. W tym też okresie nastąpiło przesunięcie literackiego centrum jidysz na wschód. Podczas gdy wskutek szerokiej asymilacji Żydów niemieckich literatura w jidysz zachodnim pod koniec XVIII wieku właściwie zanikła, w okresie tym powstały na wschodzie Europy warunki sprzyjające rozwojowi tego języka i literatury.

Tutaj propagatorzy idei oświeceniowych, Maskilim, musieli się chcąc nie chcąc posługiwać jedynym zrozumiałym dla szerokich mas językiem – jidysz. Wtedy też powstał na przykład przekład Biblii na jidysz, którego autor chciał w ten sposób pokazać swoim czytelnikom, ile tracą nie znając hebrajskiego i nie mogąc czytać Świętej Księgi. Innym oświeceniowym dziełem był poradnik medyczny, w dużej mierze oparty na analogicznej książce szwajcarskiej. Oprócz tego powstawało wiele literatury dydaktycznej, autorstwa między innymi Michaela Gordona i Abrahama Goldfadena.

Obok tego nurtu istniała literatura chasydzka, nie tak wprawdzie bogata, tworzona jednak przez ludzi, którzy cenili jidysz. Do dwóch najważniejszych działów literatury chasydzkiej należą spisane nauki cadyków oraz utwory hagiograficzne, poświęcone wybitnym postaciom tego ruchu.

Na podwalinach stworzonych przez utwory Maskilim oraz literaturę chasydzką powstała klasyczna literatura jidysz. Za jej bezpośrednich twórców uważa się trzech pisarzy. Są to Mendele Mojcher Sforim (1835–1917), Icchok Leybusz Perc (1851–1915) oraz Szolem Alejchem (1859–1916).

Pierwszy z nich nazywał się rzeczywiście Szolem Jakub Abramowicz, urodził się na Litwie, mając 18 lat wyjechał na południe i został nauczycielem w Berdyczowie. W swojej twórczości połączył północny język młodości z językiem południa i tak stworzył ponaddialektalny język literacki.

Ichok Lejbusz Perec urodził się w Zamościu, potem osiadł w Warszawie. Perec pisał najpierw po hebrajsku i po polsku, potem dopiero zaczął tworzyć w jidysz. Znany jest przede wszystkim z krótkich opowiadań.

Trzeci klasyk literatury jidysz nazywał się Szalom Rabinowicz, Szolem Alejchem to literacki pseudonim twórcy. Tajemnica powodzenia jego utworów leżała w humorze – uczył ludzi śmiać się, ale śmiać się mądrze i z życia i z siebie samych.

געניטונגען

I. Proszę dokończyć zdania:

1. איך האָב דעם גאַנצן מאָרגן געזעסן אויף שפּילקעס...
2. עס איז אויך כּדאַי...
3. עס איז אַ תּענוג...

II. Proszę wypisać po 5 znanych rzeczowników rodzaju męskiego, żeńskiego i nijakiego.

III. Proszę wypisać po 3 znane rzeczowniki z następującymi końcówkami liczby mnogiej:

1. ם lub עס
2. ן lub ען
3. ים
4. bez końcówki, tylko zmiana głoski tematycznej
5. ך lub עך
6. ער i ew. zmiana głoski tematycznej
7. ם

19.

לעקציע ניינצן

לאָמיר שמועסן!

- נאָ דיר די פּאָוידלעס!
- איך וויל ניט די פּאָוידלעס! זיי זענען צו זיס!
- דאָס איז אַ חוצפה! דו זאַלסט האָבן דרך-ארץ פֿאַר דיין מאַמען! זי האָט זיך געמוטשעט און געגרייט פּאָוידלעס פֿאַרן גאַנצן ווינטער!
- אָבער טאַטע, פּראָביר אַליין!
- נו, מיר וועלן היינט עסן ברויט מיט פוטער, אָבער זאָג עס ניט דער מאַמען!
- טאַטע?
- יאָ?
- צי האָסטו פּראָבירט דעם קאַמפּאַט?
- דריי מיר ניט קיין ספּאַדיק! איך ווייס, דער קאַמפּאַט איז אויך צו זיס...

לאָמיר לייענען!

- דער ווינטער איז תמיד זייער קאַלט.
אויב מע וואָלט עס געקענט, וואָלט מען געזעסן דעם גאַנזן טאָג אין דער היים.
אין דער היים איז עס וואַרעם און מע קען טרינקען טיי און עסן פּאָוידלעס.
נאָר די קינדער און דאָס יונגוואַרג האָבן ליב דעם ווינטער - זיי וואָלטן געוואָלט האָבן שניי דעם גאַנצן יאָר!
זיי האָבן ליב זיך צו שליטלען און זיך צו גליטשן, אויך - גאַט זאָל אָפהיטן - צו נאַרטלען.
און זיי וואַרפֿן אויך מיט שנייקוילן.
אַז מיר זענען געווען יונג, זענען מיר געווען אַ סך קליגער!

א ביסעלע גראמאטיק

Tryb warunkowy

Tryb warunkowy tworzony jest za pomocą odmiany czasownika posiłkowego וואָלטן, który jest pozostałością dawnego praeteritum od וועלן, nie ma jednak we współczesnym jidysz odrębnego znaczenia. Do tego czasownika dodajemy imiesłów czasu przeszłego:

מיר וואָלטן געגאָנגען	איך וואָלט געגאָנגען
איר וואָלט געגאָנגען	דו וואָלטסט געגאָנגען
זיי וואָלטן געגאָנגען	ער וואָלט געגאָנגען

Naści!

W jidysz istnieje odpowiednik polskiego *naści!*. W drugiej osobie liczby pojedynczej ma on formę נאַ דיר, w liczbie mnogiej i formie grzecznościowej נאַט אייך.

Nowsza literatura jidysz – część II

Początek XX wieku przyniósł ze sobą duże ożywienie w życiu literackim. W Wilnie zaczęło się ukazywać czasopismo "Literarische Monatshefte", w Nowym Jorku grupa Di Yunge zaczęła wydawać "Di Yugent". Młodzi pisarze żydowscy zaczęli traktować literaturę nie tylko jako środek służący do podniesienia kultury i oświecenia mas. Wynikiem tego było zarówno nawiązanie do trendów literatury światowej tamtych czasów, jak i poszukiwanie nowych, własnych rozwiązań. Do znanych poetów tego okresu należą między innymi Mojsze Lejb Halpern i Mani Lejb.

Zaraz po pierwszej wojnie światowej duży wpływ na twórczość w języku jidysz wywarł we wszystkich trzech ośrodkach literatury – w Związku Sowieckim, w Polsce i w Stanach Zjednoczonych – ekspresjonizm. Do wybitnych poetów tego czasu należy Perec Markisz.

W międzywojennej Europie głównym ośrodkiem kulturalnym stała się Polska. Ważnymi ośrodkami twórczości literackiej były wtedy Wilno i Warszawa.

Trudno wyliczyć wszystkich wybitnych autorów tego okresu, należą do nich między innymi I.J. Singer, I. Baszewis Singer, M. Gebirtig, A. Suckewer, I. Manger i wielu innych.

Druga wojna światowa brutalnie przerwała ten rozkwit literatury jidysz. Niektórzy pisarze przeżyli dzięki emigracji – głównie do Stanów Zjednoczonych. Należy do nich laureat literackiej nagrody Nobla z 1978 roku, Isaak Baszewis Singer. Spędził on dzieciństwo i młodość w przedwojennej Warszawie, tam też rozpoczął swą karierę literacką. W 1935 roku przeniósł się do Nowego Jorku, gdzie związał się z czasopiśmem "Forverts".

Literatura w języku jidysz jest czymś jedynym w swoim rodzaju. Potrafiła przetrwać nawet holokaust – wymordowanie większości czytelników i wielu pisarzy. Przyznanie nagrody Nobla pisarzowi tworzącemu w jidysz nabrało rangi symbolu ukazującego nastawienie świata do języka i literatury jidysz.

געניטונגען

I. Proszę ułożyć zdania z wyrazami i zwrotami:

נאָ דיר; נאַט אײַך; חוצפה; דר-ארץ;
זיך מוטשן; דריי מיר ניט קיין ספּאַדיק.

II. Proszę przetłumaczyć według przykładu:

1. Jeżeli miałby czas, przeczytałby tę książkę.
2. Jeżeli miałbym czas, studiowałbym jidysz.
3. Jeżeli mielibyśmy czas, pojechalibyśmy do Warszawy.
4. Jeżeli miałabyś czas, zrobiłabyś dobre powidła.

וואָלט ער געהאַט צײַט, וואָלט ער געלייענט דאָס בוך.

20.

לעקציע צוואַנציק

לאָמיר איבערחזרן!

I. Proszę przetłumaczyć na jidysz (czas 10 minut):

1. Nie nudź, nie mam czasu!
2. Cały ranek siedziałem jak na szpilkach.
3. Naści filiżankę herbaty!
4. To jest największa bezczelność, jaką widziałem.
5. Nie zwracaj mi głowy!

II. Proszę zapisać literami alfabetu hebrajskiego (czas 10 minut):

12; 15; 200; 304; 537; 1020; 9876; 32; 1; 800.

III. Proszę zamienić na tryb warunkowy (czas 10 minut):

1. איך האָב צײַט - איך גיי שפּאַצירן.
2. איך האָב פּאַווידלעס - איך עס פּאַווידלעס.
3. עס איז האַרבסט - דו פּאַרסט אין די בערג.
4. מיר זיצן אין אַ פּאַרק - מיר הערן די פּייגעלעך.
5. איר פּאַרגעסט ניט דעם זונשמירעכץ - איר קריגט ניט קיין זונענברען.

IV. Proszę napisać dialog na temat sposobu spędzenia urlopu (ok. 150 słów, czas 30 minut).

V. Proszę opisać swoją ulubioną porę roku (ok. 150 słów, czas 30 minut).

21.

לעקציע איין און צוואנציק

לאָמיר שמועסן!

- באַבע, לאָמיר גיין שפּאַצירן!
- צי ביסטו משוגע געוואָרן? עס איז צו קאַלט אין דרויסן!
- באַבע, עס איז ניט צו קאַלט, עס איז נאָר מינוס צוויי גראַד!
- דאָס איז זייער זייער קאַלט, איך בלייב אין דער היים!
- באַבע, צי קען איך גיין אליין? איך וויל זיך שליטלען.
- אויב דו ווילסט, אָבער דו וועסט אָן ספּק איינפֿירן!
- באַבע, איך וועל גיין, איך וועל זיך שליטלען און איך וועל ניט איינפֿירן!
- נו, גוט, איך וועל דיר גרייטן אַ וואַרמע טיי מיטן זאַפט פֿון די מאַלינעס.

לאָמיר לייענען!

- נעכטן בין איך געגאַנגען איינקויפֿן.
- די קראָם איז געווען ניט ווייט, זי איז געווען נאָענט, אָבער וואָרעם איך האָב געדאַרפֿט איינקויפֿן אַ סך עסנוואַרג, בין איך געפֿאַרן אין מײַן אויטאָ.
- אין דער שפּיזקראָם האָב איך געקויפֿט פֿרוכטן און גרינסן, ברויט, מילך, פוטער, וואורשט און פֿלייש.
- דערנאָך בין איך געפֿאַרן אין אַ בלומענקראָם און געקויפֿט אַ סך בלומען - איך האָב ליב צו האָבן בלומען אין דער היים.
- איך האָב געהאַט נאָר איין צרה - איך האָב ניט געהאַט גענוק געלט כדי צו באַצאלן דאָס אַלץ.
- אזוי האָב איך געזאָגט, אַז מײַן פֿרוי וועט קומען שפעטער און צאלן.
- איך טראַכט, איך וועל מוזן געפֿינען אַ נייע קראָם - אין דער לעבן מײַן דירה וועט מען שוין וויסן, אַז איך האָב ניט קיין פֿרוי.

א ביסעלע גראמאטיק

Strona bierna

Stronę bierną tworzymy poprzez odmianę czasownika ווערן = stawać się oraz imiesłów czasu przeszłego danego czasownika. Podobnie jak w języku polskim i niemieckim, stronę bierną można tworzyć tylko od czasowników przechodnich.

A oto przykłady strony biernej czasownika באשריבן = opisywać:

מיר ווערן באשריבן	איך ווער באשריבן
איר ווערט באשריבן	דו ווערסט באשריבן
זיי ווערן באשריבן	ער ווערט באשריבן

Pozostałe czasy i tryby tworzy się za pomocą odpowiednich form czasownika ווערן:

איך בין באשריבן געוואָרן
איך וועל באשריבן ווערן
איך וואָלט באשריבן געוואָרן

W jidysz stronę bierną chętnie zastępuje się przez formy nieosobowe z עס i מען.

Nazwiska żydowskie

Niecałe 150 lat temu wszyscy mieszkańcy Austro-Węgier, Rzeszy Niemieckiej i Rosji zostali zobowiązani do przyjęcia formalnych nazwisk. Wiele zarejestrowanych wtedy nazwisk jest starszych i pochodzi od różnych przydomków i przydomków.

Często wysokość zapłaconej urzędnikowi łapówki i inne koneksje decydowały o tym, czy zarejestrowane nazwisko należało do tych uważanych za ładne, czy było szpetne. Czasami obchodzono też różne zakazy, na przykład ponieważ nie wolno było przyjąć nazwiska *Bonaparte*, niektórzy zaczęli nazywać się *Schönteil*, co znaczy prawie to samo.

Wiele nazwisk żydowskich pochodzi od nazw miejscowości: *Warszawski*, *Krakowski*, *Shapiro* (od miejscowości Speyer w Niemczech), itd. Od imion własnych pochodzą takie nazwiska, jak: *Abramson*, *Jacobson*, *Abramowicz* i inne. Nazwiska mogły też pochodzić od nazw zawodów: *Schuster* (szewc), *Schneider* (krawiec), *Rabinowicz*. Niektóre nazwiska są akronimami, na przykład *Kac* (będący skrótem od [koen tsedek] = pochodzący z rodu kapłanów).

Do nazwisk uznawanych za piękne należą między innymi *Rosenzweig* (gałąź róży), *Rosenberg* (góra różana), *Apfelbaum* (jabłoń) czy *Rosenhauch* (tchnienie róży). Niewątpliwie brzydkie jest natomiast wręcz anegdotyczne nazwisko *Hosenduft* (zapach spodni).

געניטונגען

I. Proszę uzupełnić brakujące wyrazy:

1. צי ביסטו ..... געוואָרן?
2. עס איז צו וואַרעם אין .....
3. עס איז צו קאַלט, דו וועסט אָן ..... איינפֿירן!
4. איך האָב איינגעקויפֿט אַ סך אין אַ .....
5. איך האָב ניט געהאַט גענוק .....
6. איך האָב געקויפֿט בלומען אין אַ .....
7. איך האָב געוואָלט ....., אָבער איך האָב פֿאַרגעסן דאָס געלט.

II. Proszę dokończyć zdania w stronie biernej:

1. דאָס בוך איז אינטערעסאַנט .....
2. מיין שטאַט ..... אָפֿט מאָל .....
3. דאָס עסנוואַרג איז ניט .....
4. די טיי ..... וואַרעם.

22.

לעקציע צוויי און צוואנציק

לאָמיר שמועסן!

- איך וויל גיין קויפֿן אַ נײַע בלוזקע, צי קענסטו גיין מיט מיר?
- איך וואָלט געגאָנגען מיט פֿאַרגעניגן, אָבער איך מוז נאָך שרייבן אַ בריוו.
- אַ בריוו קענסטו אויך שרייבן מאַרגן, קום מיט מיר, איך בעט דײַך!
- נו גוט, אָבער איך דאַרף נאָך וואַשן דעם סוועטער.
- דעם סוועטער וועל איך וואַשן אויף דער נאַכט. קום שוין!
- איך דאַרף נאָך קאַרמען דעם פּאַפּוגי.
- דער פּאַפּוגי האָט היינט געגעסן גענוק! לאָמיר גיין!
- נו גוט, אָבער געב מיר אַ וואָרט, אַז מיר וועלן קויפֿן נאָר איין בלוזקע און אַז מיר וועלן זי זוכֿן אין ניט מער ווי צען קראַמען.

לאָמיר לייענען!

- דאָנערשטיק בין איך געווען אין אַ רעסטאָראַן, וואָס איז זייער גוט.
- וואָרעם עס איז געגאָנגען אַ רעגן, בין איך געזעסן אינעווייניק, אָבער מע קען דאַרטן אויך זיצן אין דרויסן.
- דער קעלנער איז געקומען זייער גיך, האָט מיר געבראַכט דעם מעניו און געזאָגט, אַז זייער ספּעציאַליטעט איז לאַקשן מיט יויך און געבראַטענע הון.
- איך האָב נאָך באַשטעלט דערצו אַ גלעזעלע וויין.
- עס האָט געדויערט זייער קורץ און איך האָב געקריגט מײַן שפּײַז.
- און וואָס פֿאַר אַ שפּײַז!
- עס איז געווען אַ מחיה!
- אַז איך האָב געגעסן, האָב איך געבעטן דעם חשבון.
- און איך זאָג דיר, עס איז געווען אַ סך ביליקער אינעם רעסטאָראַן, ווי ערגעצוואו אַנדערש.

Dni tygodnia i miesiące

Tydzien

niedziela	זונטיק	środa	מיטוואך
poniedziałek	מאָנטיק	czwartek	דאָנערשטיק
wtorek	דינסטיק	piątek	פֿרייטיק
		sobota	[shabes] שבת

Rok

styczeń	יאָנואַר	lipiec	יולי
luty	פֿעברואַר	sierpień	אויגוסט
marzec	מאַרץ	wrzesień	סעפטעמבער
kwiecień	אַפּריל	październik	אַקטאָבער
maj	מיי	listopad	נאָוועמבער
czerwiec	יוני	grudzień	דעצעמבער

Humor żydowski

Humor żydowski jest znany na całym świecie. Niektórzy uważają, że powodzenie kawałów żydowskich leży w tym, iż po pozornym punkcie szczytowym następuje rzeczywisty. W podręczniku jidysz Weinreicha jest to przedstawione na przykładzie znanego kawału na temat działania telegrafu. W wersji nieżydowskiej jeden rozmówca tłumaczy drugiemu, że to jest to samo, co taki wielki pies, z ogonem w jednym mieście, a mordą w drugim. Jeżeli pociągnie się go za ogon w jednym, to szczekanie słychać w drugim mieście. Ten koniec kawału nieżydowskiego jest tylko pozornym punktem szczytowym w wersji żydowskiej, w której po tym wyjaśnieniu drugi rozmówca jeszcze się dopytuje: no dobrze, ale jak działa telegraf? Wtedy następuje rzeczywisty punkt szczytowy i tłumaczający odpowiada: tak samo, tylko bez psa.

Bardzo ważną cechą humoru żydowskiego jest jego pogoda, to, że uczy nas podchodzić do różnych problemów z humorem, uczy godzić się z tym, czego zmienić się nie da, uczy śmiać się z własnych przywar. Humor żydowski jest bardzo zabawny, ale nigdy rzeczywiście złośliwy. Często zaskakują nas niestereotypowe porównania, na przykład *obyś był jak pietruszka!* (to znaczy,

żebyś rósł głową do dołu i żeby cię robaki gryzły). Jidysz, mając do dyspozycji trzy podstawowe elementy językowe: hebrajsko-aramejski, niemiecki i słowiański umie z nich korzystać tworząc często grę słów nieprzetłumaczalną na inne języki.

W humorystycznych opowiadaniach żydowskich popularnymi głupkami są często Żydzi chełmscy, którzy potrafią na przykład po pracowitym zniesieniu na dół wynieść z powrotem na wysoką górę bale drewna i stoczyć je w dół, ponieważ ktoś pomocny podpowiedział im, że bale łatwiej jest stoczyć, niż znieść.

געניטונגען

- I. Proszę przedstawić pisemnie w formie opowiadania dialog z lekcji.
- II. Proszę uzupełnić brakujące dni tygodnia i miesiące (występują w normalnej kolejności):

זונטיק האָב איך געמאַכט אַן עקסקורסיע.
 ..... האָב איך געמוזט אַרבעטן.
 דינסטיק האָב איך אויך געאַרבעט אַ סך.
 ..... בין איך געבליבן אין דער היים.
 דאַנערשטיק האָב איך געגרייט פּאַוידלעס, ... האָב איך געגרייט
 אַלץ אויפֿן שבת, און ..... איז געווען אַ יום-טובֿ.
 דער פֿרילינג קומט אינעם מאַרץ, אָבער אינעם ..... קענען עס נאָך זיין
 זייער קאַלט.
 אינעם מײַ הייבט עס אָן צו זיין וואַרעם און אינעם ..... קומט דער
 זומער.
 אינעם יולי און אינעם ..... האָבן מיר די וואַקאַציעס, אינעם
 סעפטעמבער קומט דער האַרבסט.
 אינעם ..... און אינעם נאָוועמבער גייט אָפֿט מאָל אַ רעגן, אינעם
 ..... קומט דער ווינטער.
 אינעם יאַנואַר און אינעם ..... איז דאָ אַ סך שניי און מע קען
 נאָרטלען.

23.

לעקציע דריי און צוואנציק

לאַמיר שמועסן!

- צי ווילסטו היינט גיין מיט מיר אין אַ רעסטאָראַן?
- מיט גרויס פֿאַרגעניגן!
- גוט, לאַמיר זיך טרעפֿן זעקס אַזייגער. איך וועל קומען צו דיין דירה.
- זייער גוט, אַ דאַנק.

* * *

- עס איז שוין שפעט, איך טראַכט, אַז מיר וועלן זיצן אינעווייניק.
- זייער גוט.
- גוטן אָונט, דאָס איז אונדזער מעניו, איך קום צוריק אין אַ רגע.
- נו, וואָס ווילסטו עסן?
- איך נעם דעם רינדערנעם גולאַש.
- איך נעם די געבראַטענע הון.
- וואָס קען איך אייך ברענגען?
- מיר ווילן דעם רינדערנעם גולאַש און די געבראַטענע הון.
- זופ אַדער סאַלאַט?
- צוויי מאָל לאַקשן מיט יויד, איך בעט אייך.
- צי ווילט איר עפעס טרינקען?
- יא, אַ גלאַז ביר און אַ גלאַז ווייסן וויין.
- זייער גוט.

* * *

- דאָס עסן איז געווען זייער געשמאַק.
- און עס איז געווען שיין צו עסן מיט דיר.
- אַ דאַנק. דעם השבון, זייט אַזוי גוט!

לאָמיר לייענען!

איך שטיי אויף זעקס אַזייגער אין דער פֿרי, איך וואָש זיך, איך טו אָן די קליידער און איך גרייט דעם פֿרישטיק. דעם פֿרישטיק עס איך בערך זיבן אַזייגער. נאָכֿן פֿרישטיק גיי איך אַרבעטן. איך אַרבעט אַכט שעה. נאָך דער אַרבעט עס איך דעם מיטאָג אין אַ רעסטאָראָן. נאָך מיטאָג גיי איך אין קינאַ, אָדער איך לייען אַ בוך. אין אָוונט באַזוך איך מיינע פֿריינד אָדער איך בלעב אין דער היים און עס די וועטשערע אַליין. איך לייג זיך שלאָפֿן בערך עלף אַזייגער ביינאַכט.

אַ ביסעלע גראַמאַטיק

Czas

sekunda	די סעקונדע	miesiąc	דער חודש [khoydesh]
minuta	די מינוט	rok	דאָס יאָר
godzina	די שעה [sho]	dziesięciolecie ...	דער יאָרצענדלינג
dzień	דער טאָג	stulecie	דער יאָרהונדערט
tydzień	די וואָך	tyściecie	דער יאָרטויזנט
która godzina?	וויפֿל איז דער זייגער?	kwadrans po	אַ פֿערטל נאָך
za kwadrans	אַ פֿערטל צו	wpół do	האַלב
		30 po	האַלב נאָך

P r z y k ł a d y:

עס איז איינס אַזייגער.
עס איז צען אַזייגער.
עס איז אַ פֿערטל נאָך איינס.
עס איז פֿינף און צוואַנציק נאָך דריי.
עס איז צען צו פֿיר.
עס איז האַלב איינס.
עס איז אַ פֿערטל צו אַכט.
מיר וועלן זיך טרעפֿן צען אַזייגער.
איך קום דעם 24טן.
איך בין געקומען אויף דריי וואָכן.
איך בין געבליבן צוויי וואָכן.
איך האָב זי געזען מיט צען יאָר צוריק.
איך וועל זי זען אין צען יאָר אַרום.
ווי אַלט ביסטו?

איך בין אלט צוואנציק יאָר.
מיר וועלן זיך טרעפֿן אין צען מינוט.

Rzeczowniki *minuta*, *godzina* i *rok* są używane w połączeniu z konkretną liczbą tylko w formie liczby pojedynczej, a nie mnogiej.

Chasydyzm

Chasydyzm, powstały na południowo-wschodnich terenach Rzeczypospolitej, jest religijno-mistycznym nurtem judaizmu, którego twórcą był Baal Szem Tow (właściwie Izrael ben Eliezer około 1700–1760).

Chasydzi uważali się za kontynuatorów klasycznej tradycji judaizmu, a wprowadzone przez nich innowacje dotyczyły przede wszystkim form życia religijnego. Tworzono wspólnoty chasydzkie, tzw. dwory z cadykami na czele. Byli oni uznawani za najwyższy autorytet w sprawach religijnych i świeckich, przede wszystkim ze względu na przypisywaną im moc i świętość. Wpływ poszczególnych cadyków wykraczał często poza obszar miejscowej gminy, ogarniając szerokie masy ludności żydowskiej.

Chasydzi komunikowali się w jidysz, a literatura – choć zapisywana z reguły po hebrajsku – była bardzo często przekładana na ten język. Niepowtarzalny w swym uroku i oryginalności jest zbiór opowiadań cadyka Nachmana z Braclawia, który wydano drukiem w roku 1815 równoległe po hebrajsku i w jidysz. Do najważniejszych i zarazem najciekawszych zbiorów opowiadań hagiograficznych należy *Sziwchej Habeszt*, poświęcony twórcy ruchu chasydzkiego – Baal Szem Towowi.

געניטונגען

I. Proszę przetłumaczyć:

1. Która godzina?
2. Jest dwadzieścia po drugiej.
3. Spotkamy się za kwadrans trzecia.
4. Ile masz lat?
5. Mam dwadzieścia pięć lat.
6. Przyjechałem na trzy tygodnie.
7. Zobaczymy się za dwadzieścia minut.
8. Wstaję o szóstej rano.
9. Kładę się spać o 11 w nocy.
10. Jest wpół do piątej.

II. Proszę opisać swój dzień.

24.

לעקציע פֿיר און צוואַנציק

לאָמיר שמועסן!

- ווי אַלט ביסטו?
- איך בין אַלט דרייסיק יאָר.
- וואָס מאַכסטו דעם גאַנצן טאָג?
- נו, איך שטיי אויף זעקס אַזייגער, איך וואַש זיך, איך טו אַן די קליידער און...
- און דו גרייטסט דעם פֿרישטיק.
- יאָ, ווי האַסטו דאָס געטראָפֿן? און איך עס דעם פֿרישטיק זיבן אַזייגער.
- נו, דערצייל ויטער.
- איך גיי אַרבעטן, איך עס דעם מיטאָג, איך גיי אין קינאַ, איך לייען אַ בוך, איך עס די וועטשערע.
- און דו לייגסט זיך שלאָפֿן בערך עלף אַזייגער?
- יאָ, פֿאַרוואָס פֿרעגסטו?
- נו, איך האָב געוואַלט וויסן, ווי אַזוי דו לעבסט.
- איך האָב דיר געענטפֿערט.
- יאָ, אָבער דאָס איז ניט קיין לעבן!

לאָמיר לייענען!

- איך מוז גיין קויפֿן מאַרקעס, וואַרעם איך האָב אַנגעשריבן עטלעכע בריוו און איך וועל זיי שיקן.
- איך וועל גיין צו אַ פֿאַסטסטאַנציע, אַנקלעפֿן די מאַרקעס דאָרטן און אַריינאַרפֿן די בריוו אין אַ פֿאַסטקעסטל.
- איך וועל אויך שיקן אַ טעלעגראַם צו מיין מומען.
- איך האָב אַנגעקלונגען ביי איר צו זאָגן איר מזל-טובֿ צו איר געבוירן-טאָג, אָבער איר טעלעפֿאָן איז מסתמא קאַליע, וואַרעם זי האַט ניט געקענט מיך הערן.

עטלעכע יידישע שפריכווערטער

Pod przysłowiami jidysz podajemy ich polskie odpowiedniki, a nie tłumaczenia.

1. 'הכל הבל' - און געהבלט מוז דאך ווערן.
Wszystko na świecie marność.
2. פֿון אַ גוט פֿערד איז כֶּאָטש כדאי אַראָפּצופֿאַלן.
Nie żal spać z dobrego konia.
3. אַרעם איז קיין שאַנד - אָבער אויך קיין גרויסער כבוד ניט.
Bieda nie hańba, ale hańba bieda.
4. 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר' - בינו לבִּינו איז גוט אַ טרינק
בראַנפֿן.
Proch jesteś i w proch się obrócisz.
5. גאַט לעבט אויבן, און מיר מוטשן זיך אונטן.
Niebo wysoko, na ziemi twardo.
6. וואָס נאַענטער צו דער שול, אַלץ ווייטער פֿון גאַט.
Im bliżej kościoła, tym dalej od Boga.
7. אַז מען קוקט צו פֿיל ארויף, פֿאַרפֿראַשעט מען זיך די אויגן.
Kto w górę patrzy, ten w błoto włoży.
8. אַ ווייב אַ שלאַנג פֿאַרטרייבט אַפֿילו דעם מלאך-המות.
Złego i śmierć nie chce.
9. יאַקאַ סינאַגאַגאַ, טאַקי ראַבין
Jaka gmina, taki wójt.
10. בײַ אַ מאַמע איז ניטאַ קיין מיאוס קינד.
U swej matki każdy gładki.

Przysłowia jidysz i polskie

Istnieje wiele ekwiwalentnych (to znaczy takich, które można użyć w tej samej sytuacji) przysłów jidysz i polskich. Potwierdza to z jednej strony wzajemne kontakty kulturowe, z drugiej zaś pewne podobieństwo w widzeniu świata.

Ekwiwalentne przysłowia dotyczą na przykład pojęć ogólnych i abstrakcyjnych. Uderzające jest, że przysłowia jidysz zdają się być bardziej pesymistyczne, ponadto używają one więcej metafor niż ich polskie odpowiedniki (może to sugerować, że przysłowie polskie zostało zapożyczone z języka jidysz, ponieważ ważną cechą przysłów jest ich metaforyczność). Inną istotną cechą jest stosunek do biedy, która w przysłowiach jidysz widziana jest o wiele ostrzej niż w polskich. Z przysłów możemy często także wnioskować o grupach społecznych, które się nimi posługiwały – dotyczą one raczej niższych i średnich klas, a nie wyższych.

Kolejna grupa ekwiwalentnych przysłów dotyczy Boga, religii i przesądów. Przysłowia jidysz są tu bardziej metaforyczne (między innymi używają wielu motywów ze Starego Testamentu, których w przysłowiach polskich jest o wiele mniej). Jednocześnie ukazują Boga jako bardziej wszechmocnego i surowszego w stosunku do ludzi.

Inna grupa przysłów dotyczy człowieka i jego charakteru. Mamy tu do czynienia ze zwykłymi problemami, dyskutowanymi przez prostych ludzi. W tej grupie występuje bardzo wiele podobieństw – oba narody cenią sobie mądrość, oba uważają, że chłopci są głupi itd. Tu znów przysłowia jidysz są bardziej metaforyczne, często jednak są równocześnie bardziej skomplikowane, zawierając także swoisty komentarz. Ponieważ jedną z cech przysłów jest zwięzłość, można tu założyć pierwotność przysłówia polskiego. Analogicznie bardzo podobne są przysłowia omawiające miejsce jednostki w społeczeństwie.

Także i problemy rodzinne znajdują wyraz w ekwiwalentnych przysłowiach, jest takich odpowiadających sobie przysłów jednak stosunkowo mniej. Powód stanowi prawdopodobnie to, że sprawy rodzinne były raczej domeną kobiet, a wśród nich rzadziej dochodziło do kontaktów z obcym etnicznie otoczeniem, niż wśród mężczyzn.

געניטונגען

I. Proszę przetłumaczyć:

1. Prawdopodobnie jej telefon jest zepsuty.
2. Muszę nakleić znaczki.
3. Dzwoniłem do niej.
4. Wszystkiego najlepszego w dniu urodzin!
5. Wyślę telegram do mojej ciotki.
6. Wrzucę listy do skrzynki pocztowej.
7. Idź na pocztę!
8. Napisała kilka listów.
9. Być biednym to nie hańba.
10. Im bliżej do synagogi, tym dalej od Boga.

25.

לעקציע פֿינף און צוואַנציק

לאָמיר איבערחזרן!

- I.** Proszę przetłumaczyć (słońce wschodzi = די זון גייט אויף) (czas 15 minut):
1. Pierwszego stycznia słońce wschodzi pięć po ósmej.
  2. Drugiego lutego słońce wschodzi za dwadzieścia ósma.
  3. Trzeciego marca słońce wschodzi za kwadrans siódma.
  4. Czwartego kwietnia słońce wschodzi wpół do szóstej.
  5. Piątego maja słońce wschodzi dwadzieścia pięć po czwartej.
  6. Szóstego czerwca słońce wschodzi za siedemnaście czwarta.
  7. Siódmego lipca słońce wschodzi za dziesięć czwarta.
  8. Ósmego sierpnia słońce wschodzi sześć po piątej.
  9. Dziewiątego września słońce wschodzi za dwadzieścia osiem szósta.
  10. Dziesiątego października słońce wschodzi siedem po szóstej.
  11. Jedenastego listopada słońce wschodzi dwanaście po siódmej.
  12. Dwunastego grudnia słońce wschodzi o ósmej.
- II.** Proszę podać pięć znanych przysłów jidysz (ew. można ułożyć swoje własne) (czas 15 minut).
- III.** Proszę napisać dialog na temat zakupów (ok. 150 słów, czas 30 minut).
- IV.** Proszę opisać ostatni tydzień (ok. 150 słów, czas 30 minut).

26.

לעקציע זעקס און צוואנציק

לאָמיר שמועסן!

- איך גיי צו דער פּאָסטסטאַנציע, צי דאַרפֿסטו עפעס?
- יאָ, ברענג מיר מאַרקעס, איך האָב אָנגעשריבן אַ סך בריוו.
- אפֿשר וואָלט איך געקענט נעמען די בריוו מיט מיר, אָנקלעפֿן די מאַרקעס און אַרײַנוואַרפֿן די בריוו אין אַ פּאָסטקעסטל?
- אַ דאַנק דיר, אָבער איך האָב ליב אָנצוקלעפֿן די מאַרקעס אַליין. אַחוץ דעם זענען די קאַנווערטן ניט פֿאַרטיק, איך מוז נאָך שרייבן די אַדרעסן.
- נאָך עפעס אַחוץ די מאַרקעס?
- ניין, אַ דאַנק. און פֿאַרוואָס גייסטו צו דער פּאָסטסטאַנציע?
- איך דאַרף שיקן אַ טעלעגראַם צו דער מומען. איר טעלעפֿאָן איז קאַליע און איך וויל איר זאָגן מזל-טובֿ צו איר געבוירן-טאָג.
- אַ טעלעגראַם איז צו טייער. וואַרט אַ ביסל, איך וועל איר אָנשרייבן אַ בריוו.
- נו, גוט.

לאָמיר לייענען!

- מיין שטאַט הייסט קראַקע.
- קראַקע איז זייער אַלט און האַט אַ סך מוזייען, היסטאָרישע בנינים און קלויסטערס, וואָס עס איז כדאי זיי צו זען.
- אין קראַקע איז אויך דאָ אַ קיניגלעכער שלאָס.
- אינעם שלאָס איז היינט אַן אינטערעסאַנטער מוזיי.
- אין די מוזייען פֿון קראַקע קען מען זען אַ סך שיינע בילדער פֿון באַוואוסטע מאַלערס, און אויך אַ סך סקולפּטורן און אַנדערע זאַכן, וואָס דערציילן אונדז וועגען דער געשיכטע פֿון דער שטאַט, פֿון פּוילן, פֿון איראָפּע און פֿון דער גאַנצער וועלט.

איז קראַקע זענען דאָ אַ סך ביבליאָטעקן, וואו מע קען געפֿינען
פֿאַרשיידענע ביכער, קינאַס, וואו מע גייט אַ מאָל צו זען אַ פֿילם, און
אויך טעאַטערס, וואו מע פֿירט אויף אינטערעסאַנטע פּיעסעס.

Tradycyjny kalendarz żydowski

Tradycyjny kalendarz żydowski jest kalendarzem księżycowym i używa liter alfabetu dla oznaczania dat. Oprócz tego zaczyna się on od biblijnego stworzenia świata. Jest to żydowski rok 1 (א), przypadający na lata 3761–3760 p.n.e. (rok żydowski nie pokrywa się z naszym, jego początek wypada w jesieni naszego roku). Tak więc na przykład rok 1995 odpowiada hebrajskiemu 5756–5757 (ה'תשנ"ו – ה'תשנ"ז).

W celu uproszczenia całego tego systemu, pomija się w dacie pierwsze 5000 (ה') i zapisuje się pozostałą liczbę z dwoma apostrofami przed ostatnią literą. W ten sposób na przykład rok 1900 odpowiada תרס"א – תר"ס. By ze skróconego roku żydowskiego (po 1240 n.e.) otrzymać nasz rok, dodaje się do niego 1240 (jeżeli znana jest dokładna data i przypada ona pomiędzy żydowskim nowym rokiem w jesieni i pierwszym stycznia, wtedy dodaje się 1239). Lata żydowskie czytane są jak wyrazy.

Kabała – część I

Kabała to nurt teologiczny w judaizmie, nawiązujący do filozofii neoplatońskiej. Głównym dziełem Kabały jest napisana przez Mojżesza z Leonu około roku 1285 w Hiszpanii *Zohar – Księga Blasku*. Jest to z pozoru seria prawowiernych komentarzy do Pięcioksięgu, włożonych w usta rabinów palestyńskich. Kamuflaż ten nie na wiele się zdał – wkrótce większość rabinów uznała *Zohar* za tekst heretycki. Wywarł on między innymi wpływ na ruchy mesjańskie Sabataja Cwi i Jakuba Franka, a także na chasydyzm i kult cadyków.

Mesjanizm Kabały tym się różni od ortodoksyjnego, że przyjście Mesjasza i koniec świata sytuuje w bliskim czasie. Kabaliści przewidywali te daty, a także czas nasilenia prześladowań Żydów; te trzy elementy były zresztą często wiązane ze sobą.

Różnice pomiędzy kabalistami i tradycyjnymi komentatorami Pisma sięgały jeszcze dalej. U tych pierwszych widać jak gdyby niezadowolenie z literalnego sensu Tory, poszukują oni wszędzie jakiegoś ukrytego, głębszego znaczenia. Za herezję uznaje się też wiarę w samodzielność zła, które jest w postaci upadłych aniołów przeciwstawiane Bogu.

געניטונגען

I. Jaki to nasz rok?

א'רלד; ב'תקסח; ג'תשצא; תרל"ג; ח'תקכה.

II. Proszę przetłumaczyć:

1. Muszę napisać adresy na kopertach.
2. W moim mieście jest wiele muzeów.
3. Czy w Twoim mieście jest zamek królewski?
4. To są obrazy znanych malarzy.
5. W teatrze wystawiają ciekawą sztukę.

27.

לעקציע זיבן און צוואנציק

לאָמיר שמועסן!

- איך קום פֿון קראַקע, פֿון וואַנעט קומסטו?
- איך קום פֿון וואַרשע, צי ביסטו אַמאָל געווען אין וואַרשע?
- ניין, דערצייל מיר וועגן וואַרשע!
- נו, וואַרשע איז אַן אַלטע שטאָט. עס זענען דאָ אין וואַרשע אַ סך מוזייען, היסטאָרישע בנינים און קלויסטערס, וואָס עס איז כדאי זיי צו זען.
- טאַקע? מיר האָבן דאָס אַלץ אויך אין קראַקע. און מיר האָבן דעם קיניגלעכֿן שלאָס!
- מיר האָבן אויך אַ קיניגלעכֿן שלאָס!
- קראַקע איז אַמאָל געווען די קרוינשטאָט פֿון פּוילן.
- וואַרשע איז איצט די הויפטשטאָט פֿון פּוילן. וואָס איז בעסער?
- דאָס ווייס איך ניט.

לאָמיר לייענען!

- אין קראַקע איז דאָ אַ באַוואוסטער יידישער מוזיי.
דער מוזיי איז אינעם אַלטן בית-הכנסת.
אַז מע גייט אַרײַן, מוז מע קויפֿן אַ בילעט.
דערנאָך קען מען גיין ווייטער.
ערשט קומט מען אינעם חדר, וואו די מענער האָבן געדאַוונעט.
עס איז דאָ דער אַרונ-קודש מיטן פּרוכֿת, אויך די בימה, עטלעכֿע חנוכה-לייכטערס און אַנדערע עקספּאַנאַטן.
דערנאָך קומט מען אינעם חדר פֿאַרן כּאַר.
דאַרטן געפֿינען זיך איצט עטלעכֿע בילדער, פּרוכֿת, ספֿר-תּוורת, ידן, טליתים און תּפֿילין.
עס איז דאָ אויך אַ חדר, וואו עס האָבן געדאַוונעט די פֿרויען.

דאַרטן געפֿינען זיך עקספּאַנאַטן בנוגע די יידישע יום-טובֿים: האַלצשניטן מיט פֿאַרשיידענע סצענעס, מנורות, בשמים-ביקסלעך, בעכערס פֿאַרן קידוש, פֿאַרשיידענע טיכער, חנוכה-לאַמפּן, סדר טעלערס, שופֿרות, מזוזות, אויך אַ כתובה און אַ גט.

עס זענען דאָ אויך מטבעות, יאַרמלקעס און עטלעכע בילדער. אויבן זענען דאָ צוויי חדרים - אינעם ערשטן זענען דאָ בילדער און פֿאַטאַגראַפֿיעס בנוגע דער געשיכטע פֿון יידן אין קראַקע, אינעם צווייטן קען מען געפֿינען פֿאַטאַגראַפֿיעס און דאַקומענטן וועגן דעם חורבן בשעת דער לעצטער מלחמה.

Miesiące żydowskie

Żydowski kalendarz księżycowy ma 12 miesięcy. W latach przestępnych, które występują siedmiokrotnie w cyklu dziewiętnastoletnim, dodaje się po miesiącu szóstym (אדר) trzynasty miesiąc nazywany ואדר [veyoder] lub אדר ב' [oder beyz]. W takich latach miesiąc אדר określa się jako אדר א' [oder alef].

wrzesień-październik	[tishre]	תשרי
październik-listopad	[khashv'n]	חשוון
listopad-grudzień	[kislev]	כסלו
grudzień-styczeń	[teyves]	טבת
styczeń-luty	[shvat]	שבט
luty-marzec	[oder]	אדר
marzec-kwiecień	[nisan]	ניסן
kwiecień-maj	[iyer]	אייר
maj-czerwiec	[sivn]	סיוון
czerwiec-lipiec	[tamez]	תמוז
lipiec-sierpień	[ov]	אב
sierpień-wrzesień	[elul]	אלול

Kabała – część II

Dla Kabały tekst Pisma to tylko punkt wyjścia do spekulacji, które opierały się między innymi na rozbijaniu idiomów na ich części składowe, kojarzeniu słów o podobnych lub identycznych spółgłoskach, porównywaniu kształtu liter, czy też braniu pod uwagę wartości liczbowych poszczególnych liter, a przez to i słów oraz porównywaniu ich ze sobą.

W *Zoharze* przedstawiona jest myśl, że litery to ciało, zaś ożywiający je samogłoski to duch. Tak więc spółgłoski stają się budulcem świata, a dynamika języka sprzężona jest z dynamiką świata. Ta z pozoru naiwna metodologia pozwoliła jednak dojść do wielu głębokich przemyśleń i wniosków.

Intrygujący jest u kabalistów całkowity brak poszanowania dla chronologii wydarzeń – kojarzą oni ze sobą fakty, niezależnie od czasu i miejsca ich zaistnienia. Historii narodu wybranego nie przystoi według nich czas linearny, może ona się dziać tylko w absolutnym czasie sakralnym. Z tą koncepcją związana jest zresztą także wiara w wędrówkę dusz **gilgul**.

I wreszcie, dla kabalistów zło jest realną, przeciwstawioną Bogu siłą, a nie tylko brakiem dobra. Uważają oni, że zło i dobro uzupełniają się wzajemnie, jak dzień i noc, oraz że bez zła dobro nie mogłoby istnieć.

געניטונגען

I. Proszę opisać swój rok używając żydowskich nazw miesięcy.

II. Proszę przetłumaczyć:

1. אינעם בית־הכנסת איז דאָ אַן אָרון-קודש.
2. אינעם צימער געפֿינט זיך אַ בימה.
3. דער חנוכה-לאַמפ איז זייער שיין.
4. דאָרטן ליגן טליתים און תפילין.
5. דאָס זענען פֿאַטאָגראַפֿיעס בנוגע דעם חורבן.

28.

לעקציע אַכט און צוואַנציק

לאַמיר שמועסן!

- נעכטן בין איך געווען אין קראַקע.
- טאַקע? עס איז דאָ אַ שיינער שלאָס אין קראַקע.
- איך ווייס, אָבער איך האָב זיך ניט אָנגעקוקט דעם שלאָס, נאָר דעם יידישן מוזיי.
- נו, און?
- דער מוזיי איז זייער אינטערעסאַנט, אָבער עס איז געווען שרעקלעך צו זען די עקספּאַנאַטן בנוגע דער מלחמה. איך האָב יאָ געוואוסט דאָס אַלץ, אָבער עס איז אַנדערש צו וויסן און צו זען מיט די אייגענע אויגן.
- וואָס נאָך האָסטו זיך געלערנט אינעם מוזיי?
- איך האָב געזען אַ סך עקספּאַנאַטן בנוגע דער געשיכטע פֿון די יידן אין קראַקע. דאָס איז געווען זייער אינטערעסאַנט.
- איך האָב געהערט, אַז זיי האָבן אַ סך שיינע בילדער אינעם מוזיי.
- ריכטיק. איך מין, דו זאָלסט פֿאַרן קיין קראַקע און זען דעם מוזיי אַליין!
- יאָ, דאָס וועל איך טאַקע טאָן.

לאַמיר לייענען!

- מײַן שוועסטער איז נאָר וואָס געקומען פֿון אַ נסיעה קיין ישראל. זי איז געווען אין ישראל נאָר צוויי וואָכן, אָבער זי האָט געזען אַ סך אינעם צפֿון איז זי געווען אין גליל, אויך אין חיפה, אינעם דרום האָט זי געזען דעם סיני, אינעם מערבֿ פֿון ארץ-ישראל איז זי געווען אין תל-אַבֿיבֿ.
- אינעם מיזרח איז זי געשוואמען אינעם ירדן און אינעם ים-המלח. זי איז אויך געווען אין ירושלים.

אין ארץ-ישׂראל האָט זי גערעדט ענגליש, אָבער זי האָט אויך געקענט רעדן יידיש, וואָרעם אַ סך מענטשן אין ישׂראל רעדן יידיש. זי איז אויך געווען אין אַ קלוב, וואו מע לייענט יידישע פּאָעמעס. דעם קומענדיקן זומער וויל זי אויך פּאַרן קיין ישׂראל.

Główne święta żydowskie

Obok nazwy święta podajemy datę jego rozpoczęcia (uwaga: dzień żydowski zaczyna się o zmierzchu dnia poprzedniego i kończy się o zmierzchu).

Nowy Rok	א' תשרי	[rosheshone]	ראש השנה
Dzień Pojednania	י' תשרי	[yomkipper]	יום כיפור
Święto Szalasów	ט"ו תשרי	[sukes]	סוכות
Radość Tory	כ"ג תשרי	[simkhes toyre]	שמחת תורה
Święto Poświęcenia Świąteł	כ"ה כסלו	[khaneke]	חנוכה
Nowy Rok Drzew	ט"ו שבט	[tu bishvat]	ט"ו בשבט
Żydowski Karnawał	י"ד אדר	[purim]	פורים
Święto Przaśników	ט"ו ניסן	[peysakh]	פסח
33 Omer	י"ח אייר	[lag boymer]	לג בעמר
Święto Tygodni	ו' סיון	[shvues]	שבועות
Post Tamuz	ט"ז תמוז	[shivoser betamuz]	ט"ז בתמוז
Post Aw	ט' אב	[tishebov]	תשעה באב

Zwyczaje żydowskie

Obrzezanie

Obrzezaniu, które symbolizuje przynależność do żydowskiej wspólnoty religijnej, poddawany jest każdy żydowski chłopiec w ósmym dniu życia. Akt obrzezania jest uważany za znak Nowego Przymierza między niebem i ziemią, ustanowionego wówczas, gdy Bóg powstrzymał Abrahama przed złożeniem ofiary ze swego syna.

Bar Micwa

Bar Micwa odbywa się w szabat po trzynastych urodzinach chłopca, który jest wtedy po raz pierwszy wzywany do czytania w synagodze Tory

i wygłoszenia własnego komentarza. Od tego momentu chłopiec jest uważany z punktu widzenia religijnego za osobę dorosłą.

Ślub

Obrzędu zaślubin dokonuje się pod huppą, ślubnym baldachimem, gdzie narzeczony spotyka się ze swoją oblubienicą, przyprowadzoną tam przez jej ojca. Podczas aktu zaślubin przyjaciel lub krewny wznosi kielich wina i wypowiada słowa błogosławieństwa, następnie wypija łyk i podaje kielich panu młodemu, który spełniwszy toast mówi do narzeczonej: *Bądź mi poświęcona tą obrączką wedle prawa Mojżeszowego i Izraela*. Na zakończenie uroczystości młody małżonek tłucze kielich na znak żałoby po zburzeniu Świątyni Jerozolimskiej. Uroczystości weselne trwają przez cały najbliższy tydzień.

Przed ślubem rodzice sporządzają umowę, która ostatecznie przybiera formę kontraktu ślubnego. Podarcie kontraktu ślubnego oznacza rozwód, który poprzedza wręczenie żonie przez męża listu rozwodowego. Po ślubie żona obcina włosy i wkłada na głowę czepiec lub perukę. W prezencie ślubnym młodzi dostają między innymi mezuzy, które umieszcza się na drzwiach domu.

Śmierć

Po śmierci pojawiają się w domu zmarłego członkowie Świętego Bractwa Ostatniej Posługi. Do ich obowiązków należy umycie zwłok, odprowadzenie do grobu i pogrzebanie, czasem też zorganizowanie uroczystości żałobnych. W ten sposób każdy otrzymuje godziwy pogrzeb. Pierwotnie ciało zawijano tylko w specjalnie uszyty całun i tak grzebano. Po uroczystości pogrzebowej obmywa się rytualnie ręce i opuszcza cmentarz. Za zmarłego modli się w rodzinie oraz w gminie, a w synagogach zapala się za niego świece. Na cmentarzach żydowskich można często zaobserwować – wyniesiony jeszcze z czasów życia na pustyni – zwyczaj kładzenia na grobach kamieni (dawniej w ten sposób chroniono zwłoki przed zwierzętami). Na grobach sławnych ludzi można też znaleźć karteczki z różnymi prośbami o pomoc.

Codzienna modlitwa

Religijny Żyd ma obowiązek modlić się przynajmniej trzy razy dziennie. Modlitwa poranna nazywa się **szachrit**, popołudniowa **mincha**, a wieczorna **mariw**.

Szabat

Szabat, cotygodniowe święto (od piątku wieczorem do soboty wieczorem) obchodzone jest bardzo uroczyście. Jest to najważniejsze święto domowe. Prawo religijne zakazuje w ten dzień wykonywania jakichkolwiek prac, a także palenia ognia i gotowania oraz podróżowania. W szabat zapala się szabasowe świece, błogosławi wino i chałkę. Znakiem końca tego święta jest błogosławieństwo **hawdala**, równocześnie błogosławi się wino, wonne korzenie i światło. Ponieważ Żydom nie wolno było w szabat rozpałać ognia i w ogóle pracować, pojawiła się funkcja **szabes-goja**, nie-Żyda, który w szabat wykonywał w domu żydowskim wszystkie zabronione czynności. Stąd też i **szabaśnik**, w którym trzymano jedzenie, by nie wystygło.

Synagoga

Synagoga pełni u Żydów funkcję domu modlitwy oraz miejsca kształcenia religijnego. Nabożeństwu może przewodniczyć każdy mężczyzna, który cieszy się dobrą opinią, potrafi prowadzić modlitwy i wygłaszać kazania. Najważniejszym miejscem w synagodze jest **Aron ha-kodesz**, Święta Arka, w której przechowuje się zwoje Tory. Przed Arką płonie wieczne światło w siedmioramiennej **menorze**. Na środku synagogi znajduje się kazalnica – **bima**, z której odczytuje się Torę. W synagodze umieszczona jest również skarbonka na ofiary dla biednych. Od głównej części oddzielony jest tzw. babiniec, przeznaczony dla kobiet, aby nie rozpraszały skupienia mężczyzn.

געניטונגען

I. Proszę przetłumaczyć:

1. Moja siostra dopiero co wróciła z wycieczki do Izraela.
2. Na północy Palestyny leży Galilea.
3. Na południu jest góra Synaj.
4. Ona kąpała się w Morzu Martwym.
5. Rzeka Jordan jest na wschodzie Palestyny.
6. Tel-Aviv jest na zachodzie.
7. Przyszłego lata jadę do Jeruzolimy.
8. Początek roku nazywa się Rosz ha-Szana.
9. Bardzo lubię Chanukę.
10. Purim jest wesołym świętem.

29.

לעקציע ניין און צוואנציק

לאָמיר שמועסן!

- נו, וואָס הערט זיך?
- איך בין נאָר וואָס געקומען פֿון אַ נסיעה קיין ישראל.
- דערצייל מיר אַ ביסל וועגן דעם, וואָס דו האָסט געזען. איך וויל פֿאַרן קיין ישראל דעם קומענדיקן זומער.
- גוט. ערשטנס: פֿאַר ניט אינעם זומער, פֿאַר אינעם ווינטער. אינעם זומער איז עס צו וואַרעם אין ישראל.
- און אינעם ווינטער?
- אינעם ווינטער איז עס אַזוי, ווי אין פּוילן אינעם זומער.
- טאַקע? נו, דערצייל ווינטער.
- עס איז כּדאַי צו זען דעם באַרג סיני און די מידבר. עס איז אויך זייער אינטערעסאַנט צו שווימען אינעם ים-המלח. עס איז דאָ אַזוי פֿיל זאַלץ אינעם וואַסער, אַז דו קענסט ניט דערטרונקען ווערן.
- און די שטעט?
- מע מוז זען ירושלים. אויך וויכטיק זענען תּל-אַבֿיבֿ און חיפֿה.
- אַ דאַנק!
- ניטאָ פֿאַר וואָס!

לאָמיר לייענען!

- איך האָב געלייענט זייער אַ שיינע דערציילונג פֿון י. ל. פרץ.
זי הייסט שלום-בית.
עס איז וועגן אַ טרעגער - חיים און זיין פֿרוי - חנה.
זיי זענען געווען זעיער אַרעם, אָבער זיי האָבן זיך זייער ליב געהאַט.
אַט די דערציילונג איז וועגן דעם, ווי אַזוי האָבן זי זיך געגרייט פֿאַרן שבת.
זיי האָבן געציילט דאָס געלט, וואָס חיים האָט פֿאַרדינט און געזען, אַז

עס איז ווייניק.
 חנה האָט געזאָגט, אַז זי דאַרף נאָך ליכט און בראַנפֿן אויף קידוש.
 חלה און פֿלייש האָט זי שוין געהאַט.
 סוף-כל-סוף איז געבליבן, אַז מע קען קידוש מאַכן איבער חלה, און אַז
 מע קען זיך גאַנץ ליכט באַגיין אָן אַ סך זאַכן.
 איך וועל ניט דערציילן וויטער, איר זאָלט לייענען אַליין!

נאָך עטלעכע העברעישע ווערטער

W jidysz występuje wiele wyrazów pochodzenia hebrajsko-aramejskiego. Ponieważ jednak nie wszystkie najczęściej spotykane zawarte są w dialogach i tekstach tego podręcznika, zamieszczamy poniżej listę niektórych innych przydatnych wyrazów:

spełnić	מקיים זײַן	[mekayem]
po fakcie	אחר-המעשה	[akher-hamayse]
na przykład	למשל	[lemoshl]
diaspora	דאָס, דער גלות	[goles]
ksiądz	דער גלח	[galekh]
wobec tego	במילא	[bemeyle]
w szczęśliwą godzinę	אין אַ מזלדיקער שעה	[in a mazldiker sho]
wróg	דער שונא	[soyne]
małżeństwo	די חתונה	[khasene]
zarzut	די טענה	[tayne]
język	דאָס לשון	[loshn]
Język Święty	דאָס לשון-קודש	[loshn koydesh]
raj	דאָס, דער גן-עדן	[ganeydn]
piekło	דאָס גיהנום	[gehenem]
złodziej	דער גנב	[ganef]
pijak	דער שיכור	[shiker]
uczeń	דער תלמיד	[talmed]
sen	דער חלום	[kholem]
ochota	דער חשק	[kheyshek]

Święta żydowskie

Rosz ha-Szana

Święto Nowego Roku obchodzone przez dwa dni na przelomie września i października. Główną uroczystością jest dęcie w **szofar** – róg (najlepiej

barani). Żydowski Nowy Rok obchodzony jest na pamiątkę stworzenia świata, ma też przypominać o dniu Sądu Bożego, oraz wzywać do pokuty. Drugiego dnia Nowego Roku Żydzi dokonują oczyszczenia z grzechów. Udają się w tym celu nad wodę, gdzie wyrzucają wszystkie śmieci z kieszeni swoich ubrań. Znany jest też zwyczaj wypisywania grzechów na kartkach i wrzucania ich następnie do wody. Grzechy można też złożyć na kurę (kobiety) lub koguta (mężczyźni). Po zabiciu zwierzęcia mięso lub jego równowartość w gotówce daje się biednym. Po Nowym Roku następują Dni Pokuty.

Jom Kippur

W Dzień Pojednania Bóg rozstrzyga o losach wszystkich ludzi i zapisuje ich w księdze życia lub śmierci. Jest to dzień surowego postu, żalu i skruchy za popełnione grzechy oraz publicznego ich wyznania.

Sukkot

Sukkot to Święto Namiotów lub Szałasów, obchodzone dla upamiętnienia wędrówki narodu żydowskiego z Egiptu. Wierni mieszkają w szałasach, przez których pokrycie widać światło gwiazd. W Izraelu uroczystość ta trwa siedem dni, w diasporze dziewięć. Podczas tego święta przychodzi się do bożnicy z **lulawem** (nierozwinięty liść palmowy) i **etrogiem** (owoc podobny do cytryny). W ostatnim dniu Sukkot kończy się roczny cykl czytania Tory. Okrąża się wówczas siedmiokrotnie z radością synagogę niosąc zwoje Tory. Uroczystość ta nazywa się **Simchat Tora**.

Chanuka

Chanuka to święto obchodzone na pamiątkę wydarzenia z roku 164 p.n.e., kiedy to po powstaniu Machabeusza znaleziono w Świątyni oliwę, której ilość mogła wystarczyć tylko na jeden dzień palenia światła, lecz zdarzył się cud i wystarczyło jej na dni osiem. Chanuka jest radosnym świętem, podczas którego dzieci obdarowywane są prezentami. Wszyscy bawią się małym bączkiem, na którym widnieją literamy **נ ג ה ש**, stanowiące inicjały wyrazów hebrajskich w zdaniu: *Wielki cud tam się zdarzył*. Święto Chanuki trwa osiem dni. Codziennie zapalana jest kolejna lampka świecznika chanukowego, ostatniego dnia płoną już wszystkie.

Purim

Purim to żydowski karnawał dla upamiętnienia uratowania Żydów przez piękną Esterę, żonę króla perskiego przed prześladowaniem ze strony wezyra Hamana. W Purim czytana jest *Księga Estery*, w której opisane są te wydarzenia. W czasie czytania panuje radosna atmosfera, a wypowiedane

imię Hamana zagłuszone jest tupaniem, krzykiem i stukotem specjalnych kołatek. Młodzież przebiera się w stroje upamiętniające bohaterów tamtych wydarzeń i przedstawia je w radosnych zabawach. Zwyczaj religijny nakazuje w święto Purim bawić się i radować.

Pesach

Pesach obchodzone jest przez osiem kolejnych wiosennych dni. Święto to upamiętnia wyjście Żydów z Egiptu. Na pamiątkę tych wydarzeń w Pesach je się macę upieczoną z niekwaszonego ciasta – taki chleb spożywano w niewoli egipskiej i podczas wędrówki przez pustynię. Kolejnym zwyczajem jest wieczerza o ściśle ustalonym porządku – **seder**. Najważniejszy moment to opowieść paschalna *Haggada*, w czasie której ojciec odpowiada na cztery pytania zadawane przez najmłodszego syna. Używa się specjalnej zastawy i spożywa ściśle określone potrawy. Wolne miejsce zostawia się przy stole sederowym dla proroka Eliasza.

Szawuot

Szawuot to święto rolnicze, przynosi się w nie do synagogi chleb upieczony z pierwszych zbiorów oraz dojrzałe owoce. Synagogi i domy przyozdabia się zielenią, a na szybach pojawiają się kolorowe wycinanki. Na pamiątkę zesłania Prawa odczytuje się dziesięć boskich przykazań. Szawuot to kolejne radosne święto.

געניטונגען

I. Proszę przetłumaczyć:

1. Warto zobaczyć pustynię.
2. W Morzu Martwym nie można się utopić.
3. Dziękuję! – Nie ma za co!
4. Chaim jest tragarzem.
5. Policzyli pieniądze.
6. Chaim mało zarobił.
7. Można się obejść bez wielu rzeczy.
8. Przyszedłeś w szczęśliwą godzinę!
9. On jest moim wrogiem.
10. Nie mam do Ciebie żadnych zastrzeżeń.

30.

לעקציע דרייסיק

לאָמיר איבערחזרן!

I. Proszę wymienić 5 świąt żydowskich i podać miesiące żydowskie, w których są one obchodzone (czas 15 minut).

II. Proszę przetłumaczyć na język polski (czas 15 minut):

1. דער מוזיי איז אינעם אַלטן ביַה-הכנסת.
2. אינעם מוזיי איז דאָ דער אָרון-קודש מיטן פּרוכָת.
3. דאָס זענען די דאָקומענטן בנוגע דעם חורבן.
4. זי איז אויך געווען אין ירושלים.
5. אינעם דרום האָט זי געזען דעם באַרג סיני.
6. עס איז שייַן צו שווימען אינעם ים-המלח.
7. די דערציילונג איז וועגן אַ טרעגער.
8. העברעיש דאָס איז לשון-קודש.
9. איך האָב געהאַט אַ שיינעם חלום.
10. דו ביסט אַ שיכור.

III. Proszę napisać dialog o wizycie w muzeum (ok. 150 słów, czas 30 minut).

IV. Proszę opowiedzieć treść jakiejś książki, filmu, itp... (ok. 150 słów, czas 30 minut).

Cześć metodyczna

Uwagi ogólne

Zamieszczone poniżej wskazówki są wynikiem przemyśleń autorki powstałych podczas kilkuletniej praktyki w nauczaniu języka jidysz (Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce przy Uniwersytecie Jagiellońskim) oraz obserwacji i udziału w zajęciach prowadzonych przez innych nauczycieli (lektorat jidysz na Uniwersytecie Wiedeńskim i w Oxford Center for Postgraduate Hebrew Studies przy Uniwersytecie Oksfordzkim). Przedstawione propozycje kształtowania zajęć nie są oczywiście wiążące, mają stanowić pomoc w przygotowaniu i prowadzeniu lektoratu oraz inspirację do własnych pomysłów.

Bardzo ważnym elementem zajęć jest słuchanie mówionego języka jidysz. Dlatego proponuję od początku wszystkie krótkie pytania, polecenia itp. wydawać w jidysz, powtarzając je zaraz potem po polsku (po pewnym czasie takie powtarzanie nie będzie już konieczne). Oczywiście wszystkie dłuższe wyjaśnienia czy to historyczno-kulturowe, czy też gramatyczne powinny być podawane w języku polskim. Od drugiego semestru zachęcałabym studentów do stawiania wszelkich dodatkowych pytań w jidysz.

Drugą bardzo ważną częścią zajęć powinno być słuchanie piosenek jidysz – uważam, że jedna piosenka w ciągu półtoragodzinnych zajęć, to nie jest za dużo. Istnieje wiele łatwodostępnych nagrań na kasetach i na płytach (te ostatnie trzeba przegrać na kasetę, by umożliwić pracę z tekstem), teksty można znaleźć albo w polecanych poniżej zbiorach, albo spisać samemu. Przy prowadzeniu zajęć z piosenką proponuję dwukrotne wysłuchanie tekstu, a następnie zapytanie, co studenci zrozumieli (pierwszy semestr – odpowiedzi po polsku, drugi – w jidysz). Potem można słuchać fragmentów tekstu dotąd, aż studenci będą w stanie powtórzyć wszystkie wyrazy (oczywiście trzeba pomóc w trudniejszych miejscach, to znaczy jeżeli trzykrotne wysłuchanie danego fragmentu nie przyniesie efektu). Na koniec studenci otrzymują cały tekst (najlepiej z nutami), wyjaśnia się nieznanne wyrazy i zwroty i słucha się całej piosenki jeszcze raz. Chętni mogą potem śpiewać słuchając nagrania lub solo (może ktoś będzie potrafił akompaniować na jakimś instrumencie).

W drugim semestrze można zachęcić do napisania w 2 lub 3-osobowych grupach dodatkowej zwrotki. Na pracę z piosenką powinno się poświęcić około pół godziny lekcji, w wypadku dłuższych tekstów można pracować tylko nad ich częścią lub rozłożyć je na większą liczbę zajęć. Bardzo zachęcam do wykorzystywania na zajęciach piosenek (nawet na początku można znaleźć coś łatwego), ponieważ piosenki ożywiają naukę, łatwo zapamiętuje się poznane w ten sposób słówka i zwroty, oprócz tego jest to czasem jedyna możliwość słuchania nagrania w jidysz.

Tych studentów, którzy mają taką możliwość, należy zachęcić do korzystania z załączonego do podręcznika programu edukacyjnego. Pomoże im on sprawdzić i utrwalić poznane wiadomości. W zasadzie program ten traktowany jest jako nieodłączna część podręcznika i dlatego pod lekcjami nie ma większej liczby ćwiczeń. Studentów można też zachęcić do pisania własnych tekstów i oddawania ich do poprawy na dyskiecie.

Pozostali powinni tym intensywniej pracować w domu metodą tradycyjną – jeszcze raz przeczytać omówioną lekcję, zrobić wszystkie ćwiczenia, nauczyć się słówek, zwrotów i form gramatycznych, zastanowić się, czy rozumieją wyjaśnienia gramatyczne.

Przy konspektach zajęć podawać będę tylko proponowane zadanie pisemne. Należy założyć (i poinformować o tym studentów), że osiągnięcie wyników możliwe będzie tylko w przypadku poświęcenia na pracę własną takiej samej ilości czasu, jaką zajmują zajęcia (czyli przy 2 godzinach zajęć tygodniowo, drugie dwie godziny pracy w domu). Nauka będzie oczywiście łatwiejsza dla osób, które znają język hebrajski lub niemiecki, pozostałym trzeba jednak zwrócić uwagę na konieczność intensywnej pracy – powodem największych trudności jest odmienny alfabet, który utrudnia przyswajanie sobie materiału i powoduje dużo szybsze zapominanie w razie dłuższej przerwy w nauce.

Czas przeznaczony na poszczególne części zajęć, podany w konspektach, należy traktować elastycznie, został on wyliczony dla około 10-osobowej grupy studentów.

Ponieważ zajęcia jidysz są zwykle zajęciami fakultatywnymi, zrezygnowałabym z tradycyjnego "odpytywania" na początku zajęć, połączonego z wystawianiem ocen. Przy wymogu aktywnego uczestnictwa wszystkich studentów w zajęciach osoby pracujące niesystematycznie prawdopodobnie same zdecydują się na intensywniejszą pracę lub zrezygnują z zajęć.

Ponadto poszczególne jednostki lekcyjne są ze sobą ściśle powiązane, dialogi wprowadzające mają za zadanie sprawdzić i utrwalić dodatkowo materiał z poprzedniej lekcji i – o ile to możliwe – zawierają mało nowego materiału. Proponuję przeprowadzenie obszernych sprawdzianów trzy razy w semestrze. Można w tym celu wykorzystać odpowiednie rozdziały podręcznika lub zadać je jako pracę domową, a sprawdzian przygotować we własnym zakresie.

Podręczniki, gramatyki, słowniki, zbiory piosenek

Poniżej wymieniamy polecane do pracy własnej studentów, a także dla urozmaicenia i uzupełnienia zajęć słowniki, gramatyki, podręczniki, zbiory piosenek, a także dalszą literaturę specjalistyczną. Ograniczymy się zaledwie do niektórych pozycji, w innym przypadku lista byłaby zbyt długa. Nie będziemy też omawiać literatury wydanej w Polsce, zachęcamy do udania się do większej księgarni naukowej lub biblioteki i przeglądnięcia wymienionych i innych dostępnych pozycji samodzielnie.

Słowniki

1. H a r k a v y Alexander, *Yiddish English-Hebrew Dictionary*, New York: YIVO and Schocken Books 1988.
Obszerniejszy od Weinreicha słownik jednostronny: hasła jidysz mają podane swoje angielskie i hebrajskie odpowiedniki, wiele trudnych do znalezienia gdzie indziej słowizmów, 583 strony.
2. W e i n r e i c h Uriel, *Modern English-Yiddish Yiddish-English Dictionary*, New York: YIVO 1968.
Podstawowy słownik angielsko-jidysz i jidysz-angielski, podaje transkrypcję wyrazów pochodzenia hebrajskiego, 790 stron.

Gramatyki

1. B i r n b a u m Salomo A., *Grammatik der Jiddischen Sprache*, Hamburg: Helmut Buske Verlag 1984.
Trochę przestarzała gramatyka (pierwsze wydanie 1918) po niemiecku, wydrukowana gotykiem, oprócz gramatyki zawiera teksty i słowniczek, 203 strony.
2. K a t z Dovid, *Grammar of the Yiddish Language*, London: Duckworth 1987.
Bardzo dobra nowoczesna gramatyka jidysz po angielsku, 290 stron.

Podręczniki

1. M a r k Yudel, *Invitation to Yiddish*, New York: American Jewish Congress 1962.
Prosty angielski podręcznik dla początkujących, pod tekstem czytanek transkrypcja oraz tłumaczenie angielskie, kasety z nagraniem tekstami, 111 stron.

2. W e i n r e i c h Uriel, *College Yiddish*, New York: YIVO 1949.
Najlepszy i najsolidniejszy z istniejących angielskich podręczników od poziomu zerowego do zaawansowanego, często zbyt dokładny, a przez to trudny, 400 stron.
3. Z u c k e r m a n Marvin, *Learning Yiddish in Easy Stages*, Malibu California: Joseph Simon 1984.
Ciekawy angielski podręcznik dla początkujących, wprowadzający także w zagadnienia kultury żydowskiej, zawiera teksty piosenek, 192 strony.

Zbiory piosenek

1. G r a d e n w i t z Peter, *Die schönsten jiddischen Liebeslieder*, Dreieich: Weiss-Verlag GMBH 1988.
Obszerny zbiór pieśni miłosnych, nuty, transkrypcja, tłumaczenie niemieckie, 239 stron.
2. M l o t e k Eleanor Gordon, *Mir trogn a gezang!* New York: Workmen's Circle 1972.
Obszerny zbiór piosenek jidysz, tekst w jidysz, nuty, transkrypcja, streszczenie i dane historyczne po angielsku, 238 stron.

Dalsza literatura specjalistyczna

1. B o r z y m i ń s k a Zofia, Ż e b r o w s k i Rafał, *Po-lin. Kultura Żydów polskich w XX wieku (Zarys)*, Warszawa 1993.
2. B r z e z i n a Maria, *Polszczyzna Żydów*, Warszawa - Kraków 1986.
3. G e l l e r Ewa, *Jidysz język żydów polskich*, Warszawa 1994.
4. G o e t s c h e l Roland, *Kabała*, Warszawa 1994.
5. K a n i a Ireneusz, *Opowieści Zoharu*, Kraków 1994.
6. S h m e r u k Chone, *Historia literatury jidysz*, Wrocław - Warszawa - Kraków 1992.
7. S i e m i e ń s k i Mieczysław, *Księga świąt i obyczajów żydowskich*, Warszawa 1993.
8. S i m o n Heinrich i Marie, *Filozofia żydowska*, Warszawa 1990.
9. S i t a r z Magdalena Joanna, *Z dziejów jidysz – jednego z języków żydowskich*, Kraków 1992.
10. T o m a s z e w s k i Jerzy (ed.), *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce*, Warszawa 1993.
11. T y l o c h Witold, *Judaizm*, Warszawa 1987.
12. Z a d e r e c k i Tadeusz, *Tajemnice alfabetu hebrajskiego*, Warszawa 1994.
13. Ż e b r o w s k i Rafał, *Dzieje Żydów w Polsce. Kalendarium*, Warszawa 1993.

Książki w języku jidysz (także katalog dostępnych pozycji) można zamówić między innymi w:

1. The National Yiddish Book Center
P.O. Box 969
Amherst, Massachusetts 01002
USA
2. CYCO Publishing House and Book Distribution Agency
25 East 78th Street
New York, N.Y. 10021
USA

Konspekty zajęć

Lekcja 1

1. Przedstawienie podręcznika, a także innych podręczników, słowników, gramatyk i dalszej literatury specjalistycznej – **5 min.**
2. Podstawowe wiadomości na temat języka jidysz – **10 min.**
3. Alfabet: przeczytanie i omówienie tabelki – **10 min.**
4. Alfabet: pokazanie, jak pisać poszczególne litery (rysować na tablicy i zaznaczać strzałkami kierunek), studenci starają się pisać równocześnie. – **15 min.**
5. Ćwiczenie: studenci piszą w zeszytach swoje imię i nazwisko alfabetem jidysz, potem niektórzy także na tablicy, reszta stara się przeczytać – **20 min.**
6. Przeczytanie i omówienie podstawowych pozdrowień i zwrotów (najpierw czyta nauczyciel, potem studenci – najlepiej z podziałem na role) – **20 min.**
7. Ćwiczenie: prowadzenie krótkiego dialogu – nauczyciel pyta się o coś studenta, ten odpowiada, pyta się następnego i tak dalej, aż każdy weźmie udział w rozmowie – **10 min.**
8. Zadanie: ćwiczenia 1 i 2.

Lekcja 2

1. Ćwiczenia 1 i 2 z lekcji 1. – **5 min.**

R o z w i ą z a n i a:

- 1: 1c, 2d, 3d, 4a.
- 2: 1b, 2b, 3ab, 4cd.

2. Przeczytanie dialogu pierwszego przez nauczyciela, wyjaśnienie nieznanymi zwrotów i gramatyki (jak w podręczniku), studenci parami czytają dialog, następnie prowadzą analogiczną rozmowę nie patrząc do podręcznika – **10 min.**
3. Praca z dialogiem drugim – analogicznie jak z pierwszym – **10 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnia nieznanymi zwroty i gramatykę (jak w podręczniku) potem czytają studenci – **10 min.**
6. Ćwiczenie: studenci piszą analogiczny krótki tekst o sobie, potem wymieniają się kartkami i czytają głośno to, co napisał kolega – **15 min.**
7. Wpływy słowiańskie w jidysz (krótkie dane ogólne, zapoznanie studentów z zamieszczoną w podręczniku listą słówek) – **10 min.**
8. Zadanie: ćwiczenia 1, 2 i 3.

Lekcja 3

1. Piosenka – **30 min.**
2. Sprawdzenie zadania: ćwiczenia 1, 2 i 3 z lekcji 2. – **10 min.**

R o z w i ą z a n i a:

1: פֿון וואָנעט קומט איר?
וויילט איר גיין טרינקען טיי מיט מיר?
מיט פֿאַרגעניגן!
איך לערן זיך יידיש.

2: וואוין, שטודיר, דאָ, זיך, יידיש, סך, האָב, לייען.

3: איך האָב איצט ניט קיין צייט.
צי האָט איר צייט מאַרגן?
ווי הייסט איר?
צי וויילט איר גיין טרינקען טיי מיט מיר?
איך קען ניט דערציילן עפעס מער.
איך קען ניט גוט רעדן יידיש.

3. Nauczyciel czyta dialog, wyjaśnia nieznanymi zwroty, studenci najpierw czytają dialog, potem prowadzą parami analogiczne rozmowy – **15 min.**

4. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnia nieznanne zwroty, studenci parami czytają – **10 min.**
5. Wyjaśnienia gramatyczne – **5 min.**
6. Studenci starają się na podstawie poznanego słownictwa ułożyć jak najwięcej różnych pytań i odpowiedzi (parami) – pisemnie, potem odczytują to, co napisali – **15 min.**
7. Wpływ jidysz na polski – **5 min.**
8. Zadanie: Ćwiczenia 1, 2, 3, znaleźć inne oprócz podanych słowa z jidysz w języku polskim.

Lekcja 4

1. Piosenka – **30 min.**
2. Sprawdzenie ćwiczeń z lekcji 3. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e   r o z w i ą z a n i a:

- 1: ווער בלאַנדזשעט ניט?
 וואו זענט איר?
 וואָס לערנט איר זיך?
 ווער קען ענטפֿערן?
 פֿאַרוואָס פֿרעגט איר?
 ווער רעדט יידיש?
 וואו לערנסטו זיך יידיש?
 צי קומסטו פֿון פוילן?
 דו שטודירסט אין וואַרשע?
 וואָס האָסטו ליב צו טון?
 פֿאַרוואָס קענסטו ניט דערציילן מער?
 וואו וואוינסטו?

2: הייס, דו, ער, איז, האָבן, איר, זענען.

- 3: איך לייען אַ סך ביכער.
 דו האָסט ליב זו שטודירן.
 ער לערנט זיך געשיכטע.
 זי קען דערציילן מער.
 עס איז שיין אין פוילן.
 מיר וואוינען אין קראָקע.
 איר שטודירט אין אוניווערסיטעט.
 זיי דערציילן פֿיל.

3. Nauczyciel czyta dialog, wyjaśnia nowe zwroty, studenci czytają dialog, potem prowadzą analogiczne rozmowy – **15 min.**
4. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnia słownictwo – **10 min.**
5. Wyjaśnienia gramatyczne – **10 min.**
6. Studenci czytają tekst – **10 min.**
7. Ćwiczenie: studenci piszą analogiczne krótkie opowiadania o swojej rodzinie – **15 min.**
8. Zadanie: przeczytać informację o Żydach w Polsce, ćwiczenia 1 i 2.

Lekcja 5

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości. Proponowane zasady oceniania: ćw. 1 = 10 pkt, 2 = 10 pkt, 3 = 10 pkt, 4 = 15 pkt, 5 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (4 i 5) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem (tylko w ćw. 5), 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Błędy ortograficzne poprawiać, lecz traktować bardzo łagodnie (1/4 błędu gramatycznego). Oceny: 34 i mniej = 2; 35 – 40 = 3; 41 – 45 = 3; 46 – 50 = 3.5; 51 – 55 = 4; 56 – 60 = 4.5; 61 – 65 = 5.

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a:

1: ווער שטודירט אין קראַקע?
 וואָס שטודירסטו?
 וואו שטודירסטו איצט?
 צי שטודירסטו יידיש אין קראַקע?
 וואָס טוסטו איצט?

2: איך וועל טרינקען טיי.
 ער שטודירט אין וואַרשע.
 צי וועסטו האָבן צייט?
 איך דערצייל אייך עפעס.
 ווער וועט וועלן ענטפֿערן אויף די פֿראַגעס?
 זיי וואוינען אין ישראל.
 ווער עס וועט פֿרעגן, וועט ניט בלאַנדזשן.
 זי שטודירט געשיכטע.
 מיר שרייבן ניט!
 זיי וועלן זיין געזונט.

3: דוד, קען, מיין, פֿרייט, קענען, דו, זיך, פֿון, ניין, אַמעריקע, אָבער,
 איצט, שטודיר, לערן, זייער, טוסטו, לייענען, האָב, ניט, זייט.

Lekcja 6

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie proponuję na następnych zajęciach, gdy studenci spokojnie zapoznają się z poprawionymi ćwiczeniami.
2. Ćwiczenia z lekcji 4. – **10 min.**

Przykładowe rozwiązania:

1: מײן מאַמע איז זייער שיין.
מײנע טאַטע-מאַמע וואוינען אין וואַרשע.
דײן באָבע הייסט שרה.
דײנע זיידעס האָבן דיך ליב.
זײן מומע שטודירט געשיכטע.
זײנע פֿעטערס רעדן יידיש.
איר פלימעניצע הייסט רייזעלע.
אירע פלימעניקעס וואוינען אין קראָקע.
זײן קוזינע דערציילט וועגן איר משפחה.
זײנע קוזינען קענען ניט רעדן פויליש.
אונדזער טאַכטער הייסט גאַלדע.
אונדזערע זין זענען גרויס.
אײער שוועסטער טרינקט טיי.
אײערע ברידער קומען.
זייער אייניקל איז קליין.
זייערע אייניקלעך זענען שיין.

2: איך וועל וואוינען אין קראָקע.
דו וועסט קענען רעדן יידיש.
ער וועט דערציילן וועגן זײן משפחה.
זי וועט זײן שיין.
עס וועט זײן דאָ.
מיר וועלן טרינקען טיי.
איר וועט אַרבעטן.
זיי וועלן שטודירן געשיכטע.

3. Piosenka – **30 min.**
4. Nauczyciel czyta dialog i wyjaśnia nowe zwroty oraz problemy gramatyczne, studenci czytają dialog na role, potem prowadzą analogiczne rozmowy – **25 min.**
5. Przeczytanie tekstu, wyjaśnienie słownictwa i problemów gramatycznych. Studenci czytają tekst, potem próbują opisać salę, w której odbywają się zajęcia – **25 min.**
6. Zadanie: ćwiczenia 1, 2, 3, przeczytać informację: jidysz a niemiecki.

Lekcja 7

1. Omówienie sprawdzianu – nie rozwiązywać wszystkich ćwiczeń, lecz dowiedzieć się, czy studenci mają jakieś pytania. Omówić najczęstsze błędy. – **10 min.**
2. Ćwiczenia z lekcji 6. – **10 min.**

Przykładowe rozwiązania:

1: מאמע, שווייגער, קינדער, טאטע, שווער, טאָכטער, איידעם, מחותנים.

2: לאָמיר גיין!

טרינק טיי!

דערציילט וועגן אייער צימער!

גיי געזונטערהייט!

זייט געזונט!

לאָמיר שטודירן!

3: --, אינעם, אַ, די, אויפֿן, אַ, דער, אינעם, אַ, די, דער, אַ, --, די.

3. Piosenka – **30 min.**
4. Nauczyciel czyta dialog, wyjaśnia nowe słówka – **5 min.**
5. Studenci czytają dialog, próbują ułożyć podobny w grupach 6-osobowych, potem go przedstawiają – **20 min.**
6. Nauczyciel czyta i tłumaczy tekst – **5 min.**
7. Wyjaśnienie problemów gramatycznych – na podstawie tekstów z lekcji – **10 min.**
8. Zadanie: przeczytać tekst z lekcji (na głos) oraz informację na temat jidysz w Niemczech, ćwiczenia 1 i 2.

Lekcja 8

1. Ćwiczenia z lekcji 7. – **10 min.**

Przykładowe rozwiązania:

1: צו שטודירן. צו רעדן מיט מיר? צו לייענען ביכער. צו טרינקען טיי. אייך צו קענען. האָבן אַ צימער. גיין שפּאַצירן מיט מיר? וואוינען אין קראַקע. רעדן יידיש. טרינקען בראַנפֿן!

2: איך הייב אָן צו שטודירן.
 זי פֿאַרדינגט זימער.
 ער דערציילט אַ סך.
 מיר ענטפֿערן אויף די פֿראַגעס.
 איך שטעל דיר פֿאַר מײַן פֿריינד דוד.
 זיי חזרן איבער די גראַמאַטיק.

2. Dialog – nauczyciel czyta i objaśnia, studenci czytają – **10 min.**
3. Piosenka – **30 min.**
4. Tekst – nauczyciel czyta i objaśnia słownictwo – **5 min.**
5. Tworzenie czasu przeszłego – dokładne wyjaśnienia nauczyciela, pytania studentów – **15 min.**
6. Tworzenie czasu przeszłego – studenci czytają na głos odmianę czasowników posiłkowych oraz podane formy nieregularnych imiesłówów – **10 min.**
7. Studenci czytają po cichu tekst, potem starają się go opowiedzieć – **10 min.**
8. Zadanie: przeczytać informację na temat jidysz i angielskiego, ćwiczenia 1, 2 i 3.

Lekcja 9

1. Ćwiczenia z lekcji 8. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a :

1: איך בין געקומען פֿון אַמעריקע און האָב שטודירט אין פּוילן געשיכטע און אויך געלערנט זיך יידיש.
 איך האָב געוואוינט אין וואַרשע.
 איך האָב געהאַט ליב צו לייענען ביכער און איך האָב געהאַט אַ סך חברים.

2: מײַן משפּחה איז געווען זייער גרויס.
 מײַן מאַמע האָט געהייסן רחל, איר מאַן און מײַן טאַטע האָט געהייסן מאיר.
 זיי האָבן געוואוינט אין פּוילן.
 מײַן מאַמע האָט געהאַט אַ סך שוועסטער.
 איר שוועסטער און מײַן מומע רבקה האָט געהאַט אַ שיין טאָכטער - דאָס איז געווען מײַן קוזינע פּערל.
 איר טאַטע און מײַן פֿעטער האָט געהייסן שלמה.
 זײַן זון שמואל דאָס איז געווען מײַן קוזין.
 פּערל איז געווען נאָך קליין, אָבער שפּעטער האָט זי געוואָלט שטודירן געשיכטע ווי איר ברודער.

3: מיר זענען געבליבן דא אין קראָקע.
 זיי זענען געגאָנגען שפּאַצירן.
 ער האָט געהאַט אַ סך חֲבֵרִים.
 זי איז געווען זייער שיין.
 צי האָט איר שוין געגעסן?

2. Ewentualne dodatkowe pytania studentów dotyczące czasu przeszłego – **10 min.**
3. Nauczyciel czyta dialog, wyjaśnia słownictwo – **5 min.**
4. Studenci czytają dialog na głos, potem prowadzą analogiczny – **15 min.**
5. Piosenka – **30 min.**
6. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnia słownictwo – **5 min.**
7. Wyjaśnienia gramatyczne – **10 min.**
8. Studenci czytają tekst na głos – **5 min.**
9. Zadanie: ćwiczenia 1, 2, 3, przeczytać informację o jidysz w USA.

Lekcja 10

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości. Proponowane zasady oceniania: ćw. 1 = 8 pkt, 2 = 14 pkt, 3 = 8 pkt, 4 = 20 pkt, 5 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (4 i 5) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem, 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Błędy ortograficzne poprawiać, lecz traktować bardzo łagodnie (1/4 błędu gramatycznego). Oceny: 45 i mniej = 2; 46 – 50 = 3; 51 – 55 = 3.5; 56 – 60 = 4; 61 – 65 = 4.5; 66 – 70 = 5.

R o z w i ą z a n i a:

1: איך בין געבליבן אין וואַרשע.
 איך בין געגאָנגען אין די ביבליאָטעק.
 וואָס איז געהאָנגען אויף דער וואַנט?
 ער איז געווען זייער גוט.
 איך בין געזעסן אויף דער שטול.
 זי איז געלעגן אויף דער בעט.
 ווער איז געקומען?
 ער איז געשטאַנען אויפֿן טעפּערך.

2: וואָס ברענגסטו?
 צי געפֿינסטו די ביכער?
 איך האָב אַ סך צייט.
 ער הייסט דוד.
 זי העלפֿט מיר.
 די מאַמע וועשט די וועש.
 ער ווייס דאָס ניט.
 צי ווילסטו דאָס?
 ווער טוט דאָס?
 ער טרינקט אַ סך.
 איך בין מסכים.
 זי נעמט דעם הונט.
 זיי עסן אַלץ.
 מיר שלאָפֿן זייער גוט.

3: דאַרף, האָט, ווילן, בין, זעען, טוסטו, טאַר, קענסטו.

Lekcja 11

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie na następnej lekcji.

2. Ćwiczenia z lekcji 9. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

1: מע קען ניט זאָגן אַזוי!
 מע זאָגט אַפֿט מאָל, אַז יידיש איז ניט אַזוי שיין.
 עס קומט דער טאַטע!
 עס איז דאָ אַ גרויס הונט אין מיין הויז.
 עס איז גוט צו וואוינען מיט דער באַבע.

2: איך בין מסכים מיט דיר.
 אַחוץ דעם שטודירן מוז איך נאָך אַרבעטן.
 אָבער אַוודאי!
 איך קען גיין מיט דיר.
 זי איז באַמֶת זייער שיין.
 מיין מאַמע איז אַ מלאך, זי איז אַזוי גוט.
 אַ קאַץ איז אַ חיה, וואָס וואוינט מיט די מענטשן.

3: איך האָב געוואוינט אין אַ הויז צוזאַמען מיט מיין משפּחה.
 מע האָט געזאָגט אָפֿט מאָל, אַז עס איז ניט גוט צו וואוינען אַזוי,
 אָבער איך בין ניט מסכים געווען מיט די מענטשן, וואָס האָבן
 געמיינט אַזוי.
 עס איז געווען זייער שיין צו וואוינען מיט דער באַבע און מיטן
 זיידן און מיט די מומעס און פֿעטערס.
 דאָס הויז איז געווען זייער גרויס.
 מיר האָבן געהאַט אַ סך צימערן.
 אחוץ די שלאָפֿצימערן עס איז געווען אויך אַ ביבליאָטעק, וואו מע
 האָט געקענט געפֿינען פֿאַרשיידענע ביכער.

3. Studenci sami czytają po cichu dialog (z pomocą słownika z końca podręcznika) – **10 min.**
4. Studenci czytają dialog na głos, nauczyciel poprawia błędy – **10 min.**
5. Piosenka – **30 min.**
6. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **5 min.**
7. Wyjaśnienia gramatyczne – **15 min.**
8. Studenci czytają tekst po cichu – **5 min.**
9. Studenci opowiadają o ogrodzie – **15 min.**
10. Zadanie: przeczytać informację o jidysz w Związku Sowieckim, ćwiczenia 1 i 2.

Lekcja 12

1. Omówienie sprawdzianu – najczęstsze błędy, czas na pytania studentów – **10 min.**
2. Ćwiczenia z lekcji 11. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a:

1: 1c, 2c, 3a, 4b, 5d, 6b, 7d, 8b.

2: גוטער, גוטע, גוט, גוטער, גוטע, גוט, גוטן.

3. Studenci sami czytają po cichu dialog – **5 min.**
4. Studenci prowadzą podobny dialog – **10 min.**
5. Piosenka – **30 min.**
6. Nauczyciel czyta i objaśnia (słownictwo i gramatyka) tekst – **10 min.**
7. Studenci czytają tekst na głos, próbują opowiedzieć – **15 min.**
8. Zadanie: ćwiczenia 1 i 2, jidysz a hebrajski.

Lekcja 13

1. Ćwiczenia z lekcji 12. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

1: גרינעם, שיינע, לעצטן, קליינע, עטלעכע, פֿאַרביקע.

2: קליין, פֿאַרביק, שוואַרץ, ברוין, וויס, גרוי, רויט, ברוין, געל, וויס, געל, בלוי.

2. Studenci sami przygotowują dialog – 5 min.
3. Studenci prowadzą podobny dialog – 15 min.
4. Piosenka – 30 min.
5. Nauczyciel czyta tekst i objaśnia słownictwo – 5 min.
6. Wyjaśnienia gramatyczne – 10 min.
7. Studenci czytają tekst, próbują go opowiedzieć – 15 min.
8. Zadanie: tekst o jidysz w Izraelu, ćwiczenia 1 i 2.

Lekcja 14

1. Ćwiczenia z lekcji 13. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

1: בעסער, גרעסער, קליינער, שיינער, ערגער, העכער.

2: שיינסטער, בעסטע, ערגסטע, אינטערעסאַנטסטע, העכסטע.

2. Studenci przygotowują dialog – 5 min.
3. Studenci czytają dialog na głos – 10 min.
4. Ćwiczenie: studenci układają w grupach dwuosobowych dokończenie dialogu – 10 min.
5. Przedstawienie różnych wersji zakończenia dialogu – 5 min.
6. Piosenka – 30 min.
7. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – 10 min.
8. Liczebniki główne – nauczyciel czyta i objaśnia – 5 min.
9. Ćwiczenie: nauczyciel pisze na tablicy różne liczby (za pomocą cyfr), studenci je czytają – 5 min.
10. Zadanie: informacja o jidysz w świecie, ćwiczenia 1 i 2, przygotować (rozumieć, umieć przeczytać) dialog z lekcji 16.

Lekcja 15

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości. Proponowane zasady oceniania: ćw. 1 = 10 pkt, 2 = 10 pkt, 3 = 10 pkt (po 1 pkt za każdą całkowicie poprawnie napisaną liczbę), 4 = 20 pkt, 5 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (4 i 5) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem, 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Oceny: 45 i mniej = 2; 46 – 50 = 3; 51 – 55 = 3.5; 56 – 60 = 4; 61 – 65 = 4.5; 66 – 70 = 5.

Przykładowe rozwiązania:

- 1: ווייס, ווייסער, גוט, קליינס, גוטן, גוטע, גרויס, גרויסע, גוטער, אינטערעסאַנט
- 2: גרעסטן, קעלטסטן, בעסער, ערגסטע, נייעם, שיינסטע, בעסטע, בעסטע, קעלטער, קעלטערן
- 3: איינס, זיבן, פֿינף און פֿערציק, נײַן און דרייסיק, זיבן און נײַנציק, הונדערט פֿינף און זיבעציק, פֿיר הונדערט אַכט און צוואַנציק, פֿינף הונדערט איין און דרייסיק, זעקס הונדערט פֿינף און זיבעציק טויזנט פֿיר הונדערט אַכט און דרייסיק, נײַן מיליאָן אַכט הונדערט דריי און פֿערציק טויזנט צוויי הונדערט זעקס און זיבעציק.

Lekcja 16

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie na następnych zajęciach.
2. Ćwiczenia z lekcji 14. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

- 1: איך וועל דיר דערציילן אַ שיינע מעשה.
אַמאָל איז געווען אַ בת-מלכה.
דו ביסט אַ שוטה!
איך האָב מורא.
פֿרעג ניט דעם דאַקטער, פֿרעג דעם חולה!
איך וועל דיר פֿאַרשרייבן אַ רפּואה.

2: פֿינף און צוואַנציק, זיבן און זעכציק, דרייסיק, הונדערט פֿיר און זעכציק, צוויי הונדערט נײַן און אַכציק, זיבן הונדערט דריי און פֿערציק, זעקס הונדערט פֿיר און פֿופֿציק טויזנט צוויי הונדערט זיבעצן, אַכט און נײַנציק מיליאָן זיבן הונדערט פֿינף און זעכציק טויזנט נײַן הונדערט זיבן און אַכציק.

3. Studenci czytają dialog na głos, próbują prowadzić podobny – **15 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **10 min.**
6. Studenci czytają tekst na głos – **10 min.**
7. Studenci opowiadają o wiosnie – **10 min.**
8. Liczebni porządkowe – **5 min.**
9. Zadanie: ćwiczenia 1 i 2, informacja o dialektach jidysz i języku standardowym, przygotować dialog z lekcji 17.

Lekcja 17

1. Omówienie sprawdzianu: najważniejsze błędy, pytania studentów – **10 min.**
2. Ćwiczenia z lekcji 16. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a:

1: פֿאַרוואָס האָסטו מיר דאָס ניט געזאָגט?
וועל איך גיין און אפֿשר ניט.
איך האָב געזאָגט, איך קום ניט.
עס קען זײַן אַן אינפֿלוענציע.
קײַן עײַן הרע.

2: ערשטע, דריי און זעכציקסטע, פֿינף און זיבעציקסטע, צווייטע, דריטער.

3. Studenci czytają na głos dialog, prowadzą podobny – **15 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **5 min.**
6. Studenci opowiadają o lecie – **10 min.**
7. Wartość liczbową liter alfabetu hebrajskiego – **5 min.**
8. Ćwiczenie: nauczyciel pisze na tablicy wyrazy, studenci obliczają ich wartość liczbową – **5 min.**
9. Zadanie: informacja o starszej literaturze jidysz, ćwiczenia 1 i 2, przygotować dialog z lekcji 18.

Lekcja 18

1. Ćwiczenia z lekcji 17. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

1: עס איז שיין, אַז עס קומט אַ יום-טובֿ.
איך האָב ליב צו זיצן אין דער היים.
די קינדער האָבן ליב צו קאַרמען די פֿייגעלעך.
די קאַטשקעס זענען הונגעריק.
צי ווילסטו טרינקען אַ טעפעלע טיי מיט מיר?
מיר גייען זיך באַדן.
עטלעכע מענטשן האָבן ליב זיך צו באַקן אויף דער זון.
אונדזער שֶׁן האָט אַ סך קינדער.

2: יאַן קאַוואַלסקי, wartość liczbowa: $10 + 1 + 50 = 61$; $100 + 1 + 6 + 6 + 1 + 30 + 60 + 100 + 10 = 314$, razem 375.

2. Studenci czytają dialog i prowadzą podobny – 15 min.

3. Piosenka – 30 min.

4. Objasnienia gramatyczne – 10 min.

5. Nauczyciel czyta i wyjaśnia tekst – 10 min.

6. Studenci opowiadają o jesieni – 10 min.

7. Ćwiczenie: studenci podają, nauczyciel zapisuje na tablicy rzeczowniki różnych rodzajów, z różnymi końcówkami liczby mnogiej – 5 min.

8. Zadanie: ćwiczenia 1, 2, 3, nowsza literatura jidysz, przygotować dialog z lekcji 19.

Lekcja 19

1. Ćwiczenia z lekcji 18. – 10 min.

Przykładowe rozwiązania:

1: איך האָב דעם גאַנצן מאַרגן געזעסן אויף שפּילקעס און ניט געוואוסט, וואָס איך זאָל טאָן.
עס איז אויך כּדאי צו לייענען אַ בוך.
עס איז אַ תּענוג צו זיצן אין דער היים און טרינקען אַ טעפעלע טיי.

2: אַקוואַריום, מלאך, אַרבוז, שווימבאַסיין, בלאָפּ, עוועניו, אַמביציע, אַמבאַנע, אַוואַנטורע, ביבליאָטעק, חנהלעס אייגעלע, ברעט, הויז, טעפל, איי.

3: אַוואַנטורעס, אַרבוזעס, אַמבאַנעס,
 מענטשן, צייטן, בלאַפֿן,
 שוטים, שדים, פויערים,
 קעפ, טעפ, טעג,
 דינסטמיידלעך, ווימפערלעך, הינדלעך,
 אייער, טעפעכער, ביימער,
 מעשיות, דירות, רפואות.

2. Studenci czytają głośno dialog, potem prowadzą podobny – **20 min.**
3. Piosenka – **30 min.**
4. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnienia leksykalne i gramatyczne – **10 min.**
5. Studenci czytają tekst na głos – **10 min.**
6. Studenci chwala zimę lub na nią narzekają – **10 min.**
7. Zadanie: ćwiczenia 1 i 2, informacja o nowszej literaturze jidysz, przygotować dialog z lekcji 21.

Lekcja 20

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości. Proponowane zasady oceniania: éw. 1 = 10 pkt, 2 = 10 pkt (po 1 pkt za każdą całkowicie poprawnie napisaną liczbę), 3 = 10 pkt, 4 = 20 pkt, 5 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (4 i 5) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem, 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Oceny: 45 i mniej = 2; 46 – 50 = 3; 51 – 55 = 3.5; 56 – 60 = 4; 61 – 65 = 4.5; 66 – 70 = 5.

Przykładowe rozwiązania:

1: האַק מיר ניט קיין טשניק, איך האָב ניט קיין צייט!
 איך האָב דעם גאַנצן מאָרגן געזעסן אויף שפּילקעס.
 נאַ דיר אַ טעפעלע טיי!
 דאָס איז די גרעסטע חוצפה, וואָס איך האָב געזען.
 דריי מיר ניט קיין ספּאַדיק!

2: יב, טו, ר, דש, תקלז, א'כ, ט'תתעו, לב, א, תת.

3: וואָלט איך געהאַט צײַט, וואָלט איך געגאַנגען שפּאַצירן.
 וואָלט איך געהאַט פּאַוידלעס, וואָלט איך געגעסן פּאַוידלעס.
 וואָלט עס געווען האַרבסט, וואָלטסטו געפּאַרן אין די בערג.
 וואָלטן מיר געזעסן אין אַ פּאַרק, וואָלטן מיר געהערט די פּײַגעלעך.
 וואָלט איר ניט פּאַרגעסן דעם זונשמירעכץ, וואָלט איר ניט געקריגט
 קײן זונענברען.

Lekcja 21

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie na następnych zajęciach.
2. Ćwiczenia z lekcji 19. – **10 min.**

Przykładowe rozwiązania:

1: נאָ דיר אַ טעפעלע טײַ!
 נאָט אײך די פּאַוידלעס!
 דאָס איז אַ חוצפה!
 מע זאָל האָבן דרך-ארץ פּאַרן טאַטן.
 איך האָב זיך געמוטשעט און געלייענט דאָס בוך.
 דרײַ מיר ניט קײן ספּאַדיק, איך האָב איצט ניט קײן צײַט!

2: וואָלט איך געהאַט צײַט, וואָלט איך שטודירט ייִדיש.
 וואָלטן מיר געהאַט צײַט, וואָלטן מיר געפּאַרן קײן וואַרשע.
 וואָלטסטו געהאַט צײַט, וואָלטסטו געמאַכט גוטע פּאַוידלעס.

3. Studenci czytają dialog na głos, prowadzą podobny – **20 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta tekst, wyjaśnienia leksykalne – **10 min.**
6. Studenci opowiadają o zakupach – **15 min.**
7. Strona bierna – **5 min.**
8. Zadanie: informacja o nazwiskach żydowskich, ćwiczenia 1 i 2, przygotować dialog z lekcji 22.

Lekcja 22

1. Omówienie sprawdzianu – najczęstsze błędy, pytania studentów – **10 min.**
2. Ćwiczenia z lekcji 21. – **10 min.**

Przykładowe rozwiązania:

1: משוגע, דרויסן, ספּק, קראָם, געלט, בלומענקראָם, צאָלן.
 2: געשריבן געוואָרן, ווערט באַשריבן, באַצאָלט געוואָרן, ווערט
 געטרונקען.

3. Studenci prowadzą dialog o zakupach – **10 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **10 min.**
6. Studenci opowiadają o posiłku w restauracji – **10 min.**
7. Dni tygodnia i miesiące – **5 min.**
8. Ćwiczenie: nauczyciel pisze na tablicy datę, studenci ją czytają – **5 min.**
9. Zadanie: informacja o humorze żydowskim, ćwiczenia 1 i 2, przygotować dialog z lekcji 23.

Lekcja 23

1. Ćwiczenia z lekcji 22. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e   r o z w i ą z a n i a:

- 1: מײן פֿרוי האָט געוואָלט קויפֿן אַ נייע בלוזקע.
 און זי האָט מיך געבעטן, איך זאָל גיין מיט איר.
 דאָס האָב איך נישט געוואָלט טון, וואָרעם זי קויפֿט תמיד אַ סך מער
 און זי גייט אין אַ סך קראָמען.
 אזוי האָב איך געזאָגט, אַז איך וואָלט געגאַנגען מיט פֿאַרגעניגן, אָבער
 איך דאַרף נאָך שרייבן אַ בריוו און וואַשן דעם סוועטער און קאַרמען
 דעם פֿאַפּוגי.
 דאָס האָט נישט געהאַלפֿן, איך האָב געמוזט גיין.
 מײן פֿרוי האָט מיר געגעבן אַ וואָרט, אַז עס וועט זײַן נאָר איין
 בלוזקע און אַז מיר וועלן גיין נאָר אין צען קראָמען.
- 2: מאַנטיק, מיטוואַך, פֿרייטיק, שבת, אַפּריל, יוני, אויגוסט, אַקטאָבער,
 דעצעמבער, פֿעברואַר.

2. Studenci czytają na głos i tłumaczą na język polski dialog – **10 min.**
3. Piosenka – **30 min.**
4. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **10 min.**
5. Gramatyka – **10 min.**
6. Studenci opowiadają o swoim dniu – **20 min.**
7. Zadanie: informacja o chasydyźmie, ćwiczenia 1 i 2, przygotować dialog z lekcji 24.

Lekcja 24

1. Ćwiczenia z lekcji 23. – 10 min.

R o z w i ą z a n i a:

1: וויפֿל איז דער זייגער?
עס איז צוואַנציק נאָך צוויי.
מיר וועלן זיך טרעפֿן אַ פֿערטל צו דריי.
ווי אַלט ביסטו?
איך בין אַלט פֿינף און צוואַנציק יאָר.
איך בין געקומען אויף דריי וואָכן.
מיר וועלן זיך זען אין צוואַנציק מינוט.
איך שטיי אויף זעקס אַזייגער אין דער פֿרי.
איך לייג זיך שלאָפֿן עלף אַזייגער בינאַכט.
עס איז האַלב פֿינף.

2. Studenci prowadzą podobny dialog – 20 min.

3. Piosenka – 30 min.

4. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – 10 min.

5. Studenci opowiadają o wizycie na poczcie – 10 min.

6. Nauczyciel przedstawia przysłowia jidysz – 10 min.

7. Zadanie: informacja o przysłowiach, ćwiczenie tłumaczeniowe, przygotować dialog z lekcji 26.

Lekcja 25

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości. Proponowane zasady oceniania: ćw. 1 = 24 pkt (po dwa pkt za każde zdanie), 2 = 10 pkt (po 2 pkt za każde przysłowie jidysz, 1 pkt za przysłowie wymyślone), 3 = 20 pkt, 4 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (3 i 4) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem, 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Oceny: 44 i mniej = 2; 45 – 48 = 3; 49 – 52 = 3.5; 53 – 56 = 4; 57 – 60 = 4.5; 61 – 64 = 5.

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a:

1: דעם ערשטן יאָנואַר גייט די זון אויף פֿינף נאָך אַכט.
דעם צווייטן פֿעברואַר גייט די זון אויף צוואַנציק צו אַכט.
דעם דריטן מאַרץ גייט די זון אויף אַ פֿערטל צו זיבן.
דעם פֿערטן אַפּריל גייט די זון אויף האַלב זעקס.

דעם פֿינפֿטן מײַ גייט די זון אויף פֿינף און צוואַנציק נאָך פֿיר.
 דעם זעקסטן יוני גייט די זון אויף זיבעצן צו פֿיר.
 דעם זיבעטן יולי גייט די זון אויף צען צו פֿיר.
 דעם אַכטן אויגוסט גייט די זון אויף זעקס נאָך פֿינף.
 דעם נײַנטן סעפטעמבער גייט די זון אויף אַכט און צוואַנציק צו
 זעקס.
 דעם צענטן אַקטאָבער גייט די זון אויף זיבן נאָך זעקס.
 דעם עלפֿטן נאָוועמבער גייט די זון אויף צוועלף נאָך זיבן.
 דעם צוועלפֿטן דעצעמבער גייט די זון אויף אַכט אַזײַגער.

2: 'הכל הבל' - און געהבלט מוז דאָך ווערן.
 פֿון אַ גוט פֿערד איז כּאָטש כּדאי אַראָפּצופֿאַלן.
 אַרעם איז קיין שאַנד - אַבער אויך קיין גרויסער כּבֿוד ניט.
 'אדם יסודו מעפֿר וספֿו לעפֿר' - בינו לבֿינו איז גוט אַ טרינק
 בראַנפֿן.

גאָט לעבט אויבן, און מיר מוטשן זיך אונטן.
 וואָס נאָענטער צו דער שול, אַלץ ווייטער פֿון גאָט.
 אַז מען קוקט צו פֿיל ארויף, פֿאַרפּראַשעט מען זיך די אויגן.
 אַ ווייב אַ שלאַנג פֿאַרטרייבט אַפֿילו דעם מלאַך-המות.
 יאַקאָ סינאַגאַגאַ, טאַקי ראַבין.
 בײַ אַ מאַמע איז ניטאָ קיין מיאוס קינד.
 ווער עס פֿרעגט, בלאַנדזשעט ניט.
 ווער עס פֿיל פֿרעגט, דעם ענטפֿערט מען פֿיל.
 בעסער אַ בער אָן אַ וויידל, איידער אַ וויידל אָן אַ בער.
 מיט אַ לעפֿל קען מען דעם ים ניט אויסשעפֿן.
 פֿרעג ניט דעם דאַקטער, פֿרעג דעם חולה!

Lekcja 26

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie na następnych zajęciach.
2. Ćwiczenie z lekcji 24. – 10 min.

R o z w i ą z a n i a:

- 1: איר טעלעפֿאָן איז מסתמא קאַליע.
 איך מוז אַנקלעפֿן די מאַרקעס.
 איך האָב אַנגעקלונגען בײַ איר.
 מזל-טובֿ צו דיין געבוירן-טאַג!
 איך וועל שיקן אַ טעלעגראַם צו מיין מומע.
 איך וועל אַרײַנוואַרפֿן די בריוו אין אַ פּאָסטקעסטל.
 גיי צו דער פּאָסטסטאַנציע!
 זי האָט אַנגעשריבן עטלעכע בריוו.
 אַרעם איז קיין שאַנד.
 וואָס נאָענטער צו דער שול, אַלץ שײַטער פֿון גאָט.

3. Studenci prowadzą podobny dialog – **10 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – **10 min.**
6. Studenci piszą krótkie opowiadanie o swoim mieście – **10 min.**
7. Studenci zamieniają się kartkami i odczytują na głos opowiadania kolegów – **10 min.**
8. Tradycyjny kalendarz żydowski – **5 min.**
9. Ćwiczenie: nauczyciel pisze na tablicy datę żydowską w alfabecie hebrajskim, studenci mówią (w jidysz) jaka to data według naszego kalendarza – **5 min.**
10. Zadanie: kabała I, ćwiczenia 1 i 2, przygotować dialog z lekcji 27.

Lekcja 27

1. Rozdanie poprawionego sprawdzianu, omówienie błędów, pytania studentów – **10 min.**
2. Ćwiczenia z lekcji 26. – **10 min.**

P r z y k ł a d o w e   r o z w i ą z a n i a:

1: 2525–2524 p.n.e.; 1193–1192 p.n.e.; 30–31 n.e.; 1872–1873 n.e.;
4764–4765 n.e.

2: איך מוז שרייבן אַדרעסן אויף די קאַנווערטן.
אין מיין שטאָט זענען דאָ אַ סך מוזייען.
צי איז דאָ אין דיין שטאָט אַ קיניגלעכער שלאָס?
דאָס זענען בילדער פֿון באַוואוסטע מאַלערס.
אינעם טעאַטער פֿירט מען אויף אַן אינטערעסאַנטע פיעסע.

3. Studenci prowadzą dialog na temat swoich miejsc zamieszkania – **5 min.**
4. Piosenka – **30 min.**
5. Nauczyciel czyta i omawia tekst – **15 min.**
6. Studenci czytają tekst na głos i tłumaczą – **15 min.**
7. Miesiące żydowskie – nauczyciel czyta nazwy, potem czytają studenci – **5 min.**
8. Zadanie: ćwiczenia 1 i 2, kabała II, przygotować dialog z lekcji 28.

Lekcja 28

1. Ćwiczenia z lekcji 27. – 10 min.

P r z y k ł a d o w e r o z w i ą z a n i a:

- 2: W synagodze jest Świąta Arka.
W pomieszczeniu znajduje się bima.
Ta lampa chanukowa jest bardzo piękna.
Tam leżą tałesy i tefilin.
To są fotografie dotyczące holokaustu.

2. Studenci prowadzą dialog na temat zwiedzania Muzeum Żydowskiego – 20 min.

3. Piosenka – 30 min.

4. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – 5 min.

5. Studenci czytają na głos tekst i tłumaczą – 10 min.

6. Studenci opowiadają o wycieczce do Izraela – 10 min.

7. Nauczyciel przedstawia święta żydowskie – 5 min.

8. Zadanie: ćwiczenie 1, informacja o świętach żydowskich, przygotować dialog z lekcji 29.

Lekcja 29

1. Ćwiczenie z lekcji 28. – 10 min.

R o z w i ą z a n i a:

- 1: מײן שױעסטער איז נאָר װאָס געקומען פֿון אַ נסיעה קיין ישראל.
אינעם צפֿון פֿון ארץ-ישראל ליגט דאָס גליל.
אינעם דרום איז דאָ דער באַרג סיני.
זי האָט זיך געבאָדט אינעם ים-המלח.
דער טײך ירדן איז אינעם מיזרח פֿון ארץ-ישראל.
תל-אַבֿיבֿ איז אינעם מערבֿ.
דעם קומענדיקן זומער פֿאָר איך קיין ירושלים.
דער אָנהייב פֿונעם יאָר הייסט ראש השנה.
איך האָב זייער ליב חנוכה.
פורים איז אַ פֿריילעכער יום-טובֿ.

2. Studenci prowadzą dialog na temat wycieczki do Izraela – 10 min.

3. Piosenka – 30 min.

4. Nauczyciel czyta i objaśnia tekst – 10 min.

5. Studenci opowiadają tekst – 10 min.

6. Nauczyciel przedstawia dodatkowe słownictwo pochodzenia hebrajskiego – 5 min.
 7. Święta żydowskie II – 10 min.
 8. Ćwiczenie kończące lekcję – studenci tłumaczą – 5 min.

R o z w i ą z a n i a:

1: עס איז כדאי צו זען די מידבר.
 אינעם ים-המלח קען מען ניט דערטרונקען ווערן.
 א דאנק! - ניטאָ פֿאַר וואָס!
 חיים איז אַ טרעגער.
 זיי האָבן געציילט דאָס געלט.
 חיים האָט פֿאַרדינט ווייניק.
 מע קען זיך באַגיין אַן אַ סך זאַכן.
 דו ביסט געקומען אין אַ מזלדיקער שעה.
 ער איז מיין שונא.
 איך האָב ניט קיין טענות צו דיר.

Lekcja 30

Całe dwie godziny przeznaczone na pisemne sprawdzenie wiadomości.
 Proponowane zasady oceniania: ćw. 1 = 10 pkt, 2 = 10 pkt, 3 = 20 pkt, 4 = 20 pkt. W ćwiczeniach opisowych (3 i 4) oceniać: 5 pkt za zgodność z tematem, 5 pkt za poprawność gramatyczną, 5 pkt za styl (odejmować punkty za zbyt proste i prymitywne zdania oraz za brak powiązań między nimi), 5 pkt za niebanalną treść. Oceny: 40 i mniej = 2; 41 – 44 = 3; 45 – 48 = 3.5; 49 – 52 = 4; 53 – 56 = 4.5; 57 – 60 = 5.

R o z w i ą z a n i a:

1: ראש השנה - תשרי,
 יום כיפור - תשרי,
 סוכות - תשרי,
 שמחת תורה - תשרי,
 חנוכה - כסלו,
 ט"ו בשבט - שבט,
 פורים - אדר,
 פסח - ניסן,
 לג בעמר - אייר,
 שבועות - סיון,
 ט"ז בתמוז - תמוז,
 תשעה באב - אב.

2: Muzeum jest w starej synagodze.
W muzeum znajduje się Święta Arka z kotarą.
To są dokumenty dotyczące holokaustu.
Ona była także w Jerozolimie.
Na południu widziała górę Synaj.
Pięknie jest pływać w Morzu Martwym.
Opowiadanie jest o tragarzu.
Hebrajski to Język Święty.
Miałem piękny sen.
Jesteś pijakiem.

Tablice gramatyczne

Nieregularny czas teraźniejszy czasowników

דאַרפֿן:	האַבן:	וויסן:	וועלן:
איך דאַרף	איך האָב	איך ווייס	איך וויל
דו דאַרפֿסט	דו האָסט	דו ווייסט	דו ווילסט
ער דאַרף	ער האָט	ער ווייסט (ט)	ער וויל
מיר דאַרפֿן	מיר האָבן	מיר ווייסן	מיר ווילן
איר דאַרפֿט	איר האָט	איר ווייסט	איר ווילט
זיי דאַרפֿן	זיי האָבן	זיי ווייסן	זיי ווילן
וועלן (ק. צייט):	זאָלן:	זען:	טאָן = טון:
איך וועל	איך זאָל	איך זע	איך טו
דו וועסט	דו זאָלסט	דו זעסט	דו טוסט
ער וועט	ער זאָל	ער זעט	ער טוט
מיר וועלן	מיר זאָלן	מיר זעען	מיר טוען
איר וועט	איר זאָלט	איר זעט	איר טוט
זיי וועלן	זיי זאָלן	זיי זעען	זיי טוען
טאָרן ניט:	מוזן:	מעגן:	קענען:
איך טאָר ניט	איך מוז	איך מעג	איך קען
דו טאָרסט ניט	דו מוזסט	דו מעגסט	דו קענסט
ער טאָר ניט	ער מוז	ער מעג	ער קען
מיר טאָרן ניט	מיר מוזן	מיר מעגן	מיר קענען
איר טאָרט ניט	איר מוזט	איר מעגט	איר קענט
זיי טאָרן ניט	זיי מוזן	זיי מעגן	זיי קענען
			זיין:
			איך בין
			דו ביסט
			ער איז
			מיר זיינען, זענען
			איר זייט, זענט
			זיי זיינען, זענען

Nieregularny imiesłów czasu przeszłego

טאַן = טון: געטאַן = געטון (האַבן)	באַקן: געבאַקן (האַבן)
טראַגן: געטראַגן (האַבן)	בלײַבן: געבליבן (זײַן)
טרייבן: געטרייבן (האַבן)	בעטן: געבעטן (האַבן)
טרינקען: געטרונקען (האַבן)	בראַטן: געבראַטן (האַבן)
טרעפֿן: געטראפֿן (האַבן)	ברענגען: געבראַכט (האַבן)
לאַזן: געלאַזן (האַבן)	גיין: געגאַנגען (זײַן)
ליגן: געלעגן, געליגן (זײַן)	געפֿינען: געפֿונען (האַבן)
מסכים זײַן: מסכים געווען (האַבן)	דינגען: געדונגען (האַבן)
נעמען: גענומען (האַבן)	האַבן: געהאַט (האַבן)
עסן: געגעסן (האַבן)	האַלטן: געהאַלטן (האַבן)
פֿאַרגעסן: פֿאַרגעסן (האַבן)	הייסן: געהייסן (האַבן)
פֿאַרדינגען: פֿאַרדונגען (האַבן)	העלפֿן: געהעלפֿן (האַבן)
פֿאַרן: געפֿאַרן (זײַן)	הענגען: געהאַנגען (זײַן)
פֿאַרירן: געפֿאַרירן, געפֿאַרן (האַבן)	וואַקסן: געוואַקסן (זײַן)
קומען: געקומען (זײַן)	וואַרפֿן: געוואַרפֿן (האַבן)
קלינגען: געקלונגען (האַבן)	וואַשן: געוואַשן (האַבן)
רופֿן: גערופֿן (האַבן)	וויסן: געוואוסט (האַבן)
שווימען: געשוואומען (זײַן)	וועלן: געוואַלט (האַבן)
שטיין: געשטאַנען (זײַן)	זײַן: געווען (זײַן)
שלאַפֿן: געשלאפֿן (האַבן)	זינגען: געזונגען (האַבן)
שניידן: געשניטן (האַבן)	זיצן: געזעסן (זײַן)

Nieregularne stopniowanie przymiotników

לאַנג - לענגער - לענגסט-	אַלט - עלטער - עלטסט-
פֿיל - מער - מייסט-	גוט - בעסער - בעסט-
קאַלט - קעלטער - קעלטסט-	גרויס - גרעסער - גרעסט-
קורץ - קירצער - קירצסט-	הויך - העכער - העכסט-
קלוג - קליגער - קליגסט-	וואַרעם - ווערמער - ווערמסט-
שלעכט - ערגער - ערגסט-	יונג - יינגער - יינגסט-

יידיש-פּויליש ווערטערבוך

א

rodzajnik nieokreślony א
 ale אבער
 lipiec-sierpień *m* [ov] אב
 Abraham [avrom] אברהם
 agrest *m* אגרעס

אדם יסודו מספּוֹר וספּוֹר לעפּוֹר
 [odem yesode meofe vesofe leofe]
 człowiek z prochu powstał
 i w prochu skończy
 luty-marzec *m* [oder] אדר
 adres (‡) *m* אדרעס
 awantura (ס) *f* אַוואַנטורע
 rzeczywistość [avade] אַוודאַי
 wieczór (‡) *m* אַוונט
 [akher-hamayse] אַחַר-הַמַּעֲשֵׂה
 po fakcie
 wieczorem אין אַוונט
 dobry wieczór גוטן אַוונט
 wyjechać * *r* אַוועקפּאַרן
 jeśli אויב
 u góry אויבן
 oko (‡) *n* אויג
 sierpień (‡) *m* אויגוסט
 piec (ס) *m* אויוון
 auto (ס) *m* אויטאָ
 także אויך
 wyglądać * *r* אויסזען
 wyczerpać *r* אויסשעפּן
 ucho (‡) *m* אויער

na [af] אויף

rozkwitać *r* ז אַװיפּבליען
 wschodzić * *r* ז אַװיפּגיין
 budzić się *r* ז אַװיפּוואַכֶן
 wystawiać *r* אַװיפּפירן
 wstawać * *r* ז אַװיפּשטיין
 a, i און
 nasz אונדזער
 na dole אונטן
 pod אונטער

podśluchiwać *r* אונטערלוישן
 uniwersytet (‡) *m* אַוניװערסיטעט
 że אַז
 taki אַזאַ
 tak, w ten sposób אַזױ
 ostreżyna (ס) *f* אַזשענע
 oprócz [akhuts] אַחוץ
 oto אַט
 nad איבער
r [iberkhazern] איבערחזרן
 powtarzać
 jajko (ער) *n* איי
 własny אייגן
 zięć (ס) *m* אידעם
 zanim אידער
 niż אידער
 przetwór (‡) *n* אַײַנגעמאַכטס
 wnuczę (ער) *n* אייניקל
 jeden איינס

zamarznąć * r z אינפֿירן
 robić zakupy r אינקױפֿן
 kwiecień-maj m [iyer] אייר
 Europa f אײראָפּע
 ja איך
 w אין
 indyk (ס) m אינדיק
 ciekawy אינטערעסאַנט
 inspiracja (ס) f אינספּיראַציע
 wewnątrz אינעװײניק

 grypa f אינפֿלױענציע
 wasz אַײער
 wy, Pan, Pani, Państwo איר
 (forma grzecz.)
 jej איר
 teraz איצױנט
 teraz איצט
 osiem אַכט
 osiemdziesiąt אַכציק
 osiemnaście אַכצן

 sierpień-wrzesień m [elel] אלול

 stary * אלט

 Eliasz [elyokhu] אליהו

 sam אליין

 zawsze אַלעמאַל
 wszyscy אַלעמען

 זײַן עפּעס נישט מיט אַלעמען
 czuć się nie najlepiej

 wszystko אַלץ

 kiedyś אַמאַל
 ambona (ס) f אַמבאַנע
 ambicja (ס) f אַמביציע
 Ameryka אַמעריקע
 rodzajnik nieokreślony אַן
 bez אַן
 przyjemnie אַנגענעם

inaczej אַנדערש
 początek (ן) m אַנהייב
 zacząć r אַנהייבן
 ubierać * r אַנטון
 napotkać * r אַנטרעפֿן
 oglądać r אַנקוקן זיך

 zadzwonić * r אַנקלײנגען

 nalepić r אַנקלעפֿן
 napisać * r אַנשרײבן
 jesień (ס) m אַסיען
 Estera [ester] אַסתר
 zlew (ן) m אַפּגאַס

 גאַט זאַל אָפּהיטן
 uchowaj Panie Boże
 opinia (ס) f אַפּיניע

 kwiecień (ן) m אַפּריל

 często אַפֿט מאַל
 nawet [afile] אַפּילו
 może [efsher] אַפֿשר
 akwarium (ס) m אַקױאַריום
 akurat אַקוראַט
 październik (ס) m אַקטאַבער
 pomarańczowy אַראַנזש

 spaść r z אַראַפֿפֿאַלן
 arbuz (ס) m אַרבוז
 pracować אַרבעטן
 wyjąć * r אַרויסנעמען
 za (czas) אַין...אַרום
 m [ornkoydesh] אַרױן-קודש

 Święta Arka
 wejść * r z אַרײנגיין
 wrzucić * r אַרײנוואַרפֿן
 biedny אַרעם

 Palestyna n [ertsisroel] אַרץ-ישׂראל

ב

babcia (ס) *f* באַבע (ס)
 obejść się * באַגײן זיך *
 kąpać się באַדן זיך *
 znany באַוואוסט
 ruszać się זיך באַוועגן
 odwiedzać באַזוכן
 szczególnie באַזונדערש

 bałamucić באַלעמוטשן
 naprawdę [beemes] באַמטה
 ławka (בענק) *f* באַנק

 zapłacić באַצאַלן
 wygodny באַקוועם
 opalać się * באַקן זיך *
 góra (בערג) *m* באַרג

 zamówić באַשטעלן
 opisywać * באַשרײַבן *
 brzuch (ביינער) *m* בוּך
 drzewo (ביימער) *m* בוים
 książka (ביינער) *n* בוך

 ziemniak (ס) *f* בולבע (ס)
 burak (עס) *m* בוראַק

 biblioteka (ף) *f* ביבליאָטעק (ף)
 do ביז
 przy [ba] ביי

 obwarzanek *m* בייגל
 w nocy בניאַכט

 baseball *m* בייסבאָל
 obraz (ער) *n* בילד
 tani ביליק

 bilet (ף) *m* בילעט
 bima [bimes] (בימות) *f* [bime] בימה

 [beyne-lebeyne] בינו לבינו
 w międzyczasie

 trochę אַ ביסל

piwo *n* ביר
 n [beys-akneses] ביַת־הַכִּנְסֵה
 [boteknesyes] (בתי-כנסיות)
 synagoga

 liść (בלעטער) *m, n* בלאַט

 błdzić בלאַנדזשן

 blef (ף) *m* בלאַפּ

 bluzka (ס) *f* בלוזקע

 niebieski בלוי
 kwiat (ען) *f* בלום

 kwiaciarnia (ען) *f* בלומענקראַם

 zostać * z בלייבן *

 wobec tego [bemeyle] במילא
 dotyczący [benegeye] בנוגע
 [binyonim] (ים) *m* [binyen] בנין
 budynek
 miotła (ער) *m* בעזעם
 łóżko (ף) *f* בעט
 prosić * בעטן *
 kubek (ס) *m* בעכער
 (ס) [baleboste] *f* בעל-הבית
 gospodyni
 lepiej בעסער
 patelnia (ס) *m* בעקן
 niedźwiedź (ף) *m* בער
 około [beerekh] בערך
 smażyć * בראַטן *
 samogon (ס) *m* בראַננאָן
 brudny ברודיק
 brat (ברידער) *m* ברודער
 chleb *n* ברויט
 brązowy ברוין

 szczęśliwiec (ס) *m* [barmazl] בר-מזל
 brzeg (עס) *m* ברעג
 deska (ער) *f n* ברעט
 przynieść * ברענגען *

palić się ברענען
podczas [beshas] בשעת

(עך) *n* [psomimbiksl] בשמים-ביקסל
balsaminka

(בת-מלכה) *f* [basmalke] בת-מלכה
królowna [basmalkes]

ג

gazeta (ס) *f* גאַזעטע
Bóg *m* גאָט
gacie, slipy *pl* גאַטקעס

Golde (złota) גאָלדע

goły גאַלע
cały גאַנץ
całkiem גאַנצן

widelec (עץ) *m* גאַפל
ogród (גערטנער) *m* גאַרטן
nic גאַרנישט
dobry * גוט

gulasz (ף) *m* גולאַש
list rozwodowy (ף) *m* [get] גט
piekło (ס) *n* [gehenem] גיהנום
iść * z גיין
szybko גיך

diaspora (ף) *m, n* [goles] גלות

[galokhim] (ים) *m* [galekh] גלח
ksiądz
jeździć na łyżwach גליטשן זיך

zaraz גלייך

Galilea *n* [golel] גליל

szczęśliwy גליקלעך

szklanka (עך) *n* גלעזל
[ganovim] (ים) *m* [ganef] גנב
złodziej

raj (ס) *m, n* [ganeydn] גן-עדן
(געבוירן-טעג) *m* געבוירן-טאָג

urodziny

trwać געדויערן

zdrowy געזונט

w dobrym zdrowiu געזונטערהייט

zółty געל

pieniądze (ער), (ף) *n* געלט

gęba (ס) *f* געמבע

wystarczy גענוק

znaleźć * געפינען

historia (ס) *f* געשיכטע

smaczny געשמאַק

stopień (ף) *m* גראַד

trawa (ף) *n* גראַז

gramatyka (עס) *f* גראַמאַטיק

szary גרוי

duży * גרויס

pozdrowienie (ף) *m* גרוס

przygotować גרייטן

zielony גרין

warzywo (ף) *n* גרינס

pozdrowić גריסן

ד

tu דאָ

modlić się (Żydzi) דאַוונען

przecież דאַך

donica (ס) *f* דאַניצע

czwartek (ף) *m* דאַנערשטיק

dziękuję אַ דאַנק

to (zaimek wskazujący) דאָס

rodzajnik określony nijaki דאָס

dokument (ף) *m* דאַקומענט

lekarz (דאַקטוירי) *m* דאַקטער

tam דאַרטן

wieś (דערפער) *n* דאַרף

potrzebować * דאַרפן

ty דו

Dawid [dovid] דוד
 przez דורך
 dusić דושן
 jazz *m* דזשעז
 rodzajnik określony żeński די
 twój דיין
 wynająć (od kogoś) * דינגען *
 wtorek (ף) *m* דינסטיק

slużąca (ך) *n* דינסטמיידל
 [dires] (דירות) *f* [dire] דירה
 mieszkanie
 czynsz *n* דירה-געלט

dyszel (דישלעס) *m* דישעל

delikatny דעליקאטנע
 dąb (עס) *m* דעמב
 grudzień (ס) *m* דעצעמבער
 rodzajnik określony męski דער
 utopić * *z* דערטרינקען *
 potem דערנאָך
 do tego דערצו

opowiadanie (ען) *f* דערציילונג

opowiadać דערציילן

wyjaśnić דערקלערן
 na zewnątrz אין דרויסן
 południe *m* [dorem] דרום
 trzeci דריט
 trzy דרײַ
 trzydzieści דרײַסיק
 trzynaście דרײַצען
 szacunek *m* [derkherets] דרך-ארץ

ה

mieć, czasownik * האָבן *
 posiłkowy czasu przeszłego
 zając (ף) *m* האָז

האלב pól

trzymać * האַלטן *

drzeworyt (ף) *m* האַלצשניט
 kogut (הענער) *m* האָן
 ręka (הענט) *f* האַנט
 ręcznik (ער) *m, n* האַנטעך
 jesień (ף) *m* האַרבסט
 (האַרמידער) *m* האַרמידער
 harmider
 serce (הערצער) *n* האַרץ

marnieć [hevl̩n] הַבֵּל
 dom (הייזער) *n* הויז
 spodnie *pl* הויזן
 wysoki * הויך *
 stolica (הויפטשטעט) *f* הויפטשטאָט

hultaj (הולטאַיעס) *m* הולטאי

hulanka (ס) *f* הוליאַנקע
 kura (הינער) *f* הון
 głodny הונגעריק
 sto הונדערט
 pies (הינט) *m* הונט
 kaszleć הוסטן
 dom (rodzinny) (ען) *f* היים
 dzisiaj היינט
 nazywać się * הייסן *

kurczę (עך) *n* הינדל
 historyczny היסטאָריש

[hakol hevel] הכל הבל
 wszystko marność
 hebrajski העברעיש

pomóc * העלפֿן *
 koszula (ער) *n* העמד
 wisieć * *z* הענגען *
 słyszeć הערן

serdecznie הערצלעך

ך

gdzie וואו
 dokąd וואוהין
 mieszkać וואוינען
 pokój bawialny (ן) m וואוינצימער
 kielbasa (ן) m וואורשט
 wazon (ען) m וואזאן
 waza (עס) f וואזע
 tydzień (ן) f וואך

las וואלד m (וועלדער)
 czasownik posiłkowy וואלטן
 trybu przypuszczającego

wilk וואלף m (וועלף)
 ściana וואנט f (ווענט)
 wanna וואנע f (ס)
 skąd פון וואנעט
 co וואס
 zaimek względny וואס
 (który, która, które)

im ... tym וואס ... אלץ
 woda (ן) n וואסער
 jaki וואסער
 wakacje וואקאציע f (ס)
 rosnąć * z וואקסן
 słowo ווארט n (ווערטער)
 czekać * ווארטן
 ponieważ ווארעם
 grzać się ווארעמען זיך
 gorący ווארעם
 rzucać * ווארפן
 Warszawa ווארשע
 umywalka (ן) m וואשטיש
 pralka (ען) f וואשמאשין
 myć, prać * וואשן
 łazienka m וואשצימער
 niż ווי
 jak ווי (אזוי)

fioletowy וואלעט
 boleć * וויטאן
 kobieta, żona (ער) n, f ווייב

ogon (ען) m וויידל
 daleko ווייט
 dalej ווייטער

porzeczka וויימפערל n (עך)
 wino (ען) m וויין
 mało ווייניק
 biały ווייס

Wilno ווילנע
 wilkołak (עס) m ווילקאלאק
 wiatr (ן) m ווינט
 zima (ן) m ווינטער
 (ווינטערטעג) m ווינטערטאג
 dzień zimowy
 wiedzieć * וויסן

ile וויפל
 o וועגן
 wiewiórka (ס) f וועווערקע
 pogoda (ן) m וועטער
 kolacja (ס) f וועטשערע

świat (ן) f וועלט

chcieć * וועלן

czasownik * וועלן
 posiłkowy czasu przyszłego
 kiedy ווען
 kogo, komu וועמען
 czyj וועמענס
 wiosna (ס) f וועסנע
 kto ווער
 weranda (ס) f וועראנדע
 (ווערטערבוך) m, n ווערטערביכער
 słownik
 stać się, czasownik * z ווערן
 posiłkowy strony biernej
 pranie (rzeczy do prania) n וועש

ז

zabobon (ס) f זאבאבאנע
 powiedzieć זאגן

zawias (ס) *f* זאָוּיאַסע
czysty זויבער
rzecz (ן) *f* זאַך

powinno się * זאַלן

sól (ן) *f* זאַלץ

zbierać זאַמלען

sok (ן) *m* זאַפט

szukać זוכן

lato (ן) *m* זומער

syn (ן) *m* זון

słońce (ע) *f* זון

niedziela (ן) *m* זונטיק

okulary słoneczne *pl* זונענברילן

oparzenie słoneczne *m* זונענברעז

זונענשלאק (*m* זונענשלעק)

udar słoneczny

krem do opalania (ן) *n* זונשמירעכץ

zupa (ן) *f* זופ

ona זי

siedem זיבן

siódmy זיבעט

siedemdziesiąt זיבעציג

siedemnaście זיבעצן

one, oni זיי

zegar (ס) *m* זייגער

dziadziu (ס) *m* זיידע

być, czasownik * זיין
posiłkowy czasu przeszłego

jego זיין

bardzo, ich זייער

śpiewać * זינגען

się זיך

słodki זיס

siedzieć * זיצן

sześćdziesiąt זעכציג

szesnaście זעכצן

widzieć * זען

siadać * זעצן זיך

zekać זעקס

żaba (ס) *f* זשאַבע

żyrandol (עס) *m* זשיראַנדאַל

ח

[khaveyrim] (ים) *m* [khaver] חבֵר
przyjaciel

[khadorim] (ים) *m* [kheyder] חדר
pokój

[khadoshim] (ים) *m* [khoydesh] חודש
miesiąc

Ewa [khave] חוה

[kheloim] (חולאים) *m* [khoyle] חולה
chory

bezczelność [khutspe] *f* חוצפה

[khurbones] (רות) *m* [khurbm] חורבן
holokaust

zwierzę [khayes] (חיות) *f* [khaye] חיה

Chaim [khaim] חיים

Hajfa *f* [kheyfe] חיפה

chałka [khales] (חלות) *f* [khale] חלה

[khaloymes] (רות) *m* [kholem] חלום
sen

broń Boże [kholile] חלילה

m [khaneke] חנוכה

Święto Poświęcenia Świateł

Hanna [khane] חנה

חנהלעס אייגעלע

bratek (ן) *n* [khaneles eygele]

(ן) *m* [khanikelomp] חנוכה-לאָמפ
lampka chanukowa

[khanikelaykhter] חנוכה-לייכטער
świecznik chanukowy (ס) *m*

[khezhbm] *m* חשבון

rachunek [khezhboynes] (רות)

m [khesvvn] חשוון

październik-listopad

ochota *m* [kheyshek] חשק

[khasenes] (חתונה) *f* [khasene] חתונה

małżeństwo

ט

dzień (טעג) *m* טאָג
do widzenia אַ גוטן טאָג
tato (עס) *m* טאַטע
rodzice *pl* טאַטע-מאַמע
córnka (טעכטער) *f* טאַכטער
robić * טאַן
garnek (טעפ) *m* טאַפ
naprawdę!? טאַקע
torba (ס) *f* טאַרבע
nie wolno * טאַרן נײַט
grudzień-styczeń *m* [teyves] טבֿת
m [tu bishvat] ט״ו בשבֿט
Nowy Rok Drzew
tysiąc טויזנט
obrus (טיכער) *n* טוך

tulić טוליען
robić * טון
m [shivoser betamuz] ט״ז בתמוז
Post Tamuz
herbata *f* טײַ
rzeka (י) *m* טײַך
drogi טײַער
drzwi (י) *f* טיר
stół (י) *m* טיש

tales [taleysim] (ים) *m* [tales] טלית
teatr (ס) *m* טעאַטער
telegram (ען) *f* טעלעגראַם

telefon (ען) *m* טעלעפֿאָן

talerz (ס) *m* טעלער
[taynes] (טענאָת) *f* [tayne] טענא
zarzut
świerk (טענענביימער) *m* טענענבוים
filiżanka (עך) *n* טעפֿל
dywan (ער) *m* טעפֿעך
nieść * טראָגן
tradycja (ס) *f* טראַדיציע
myśleć טראַכטן

truskawka (ס) *f* טרוסקאַפֿקע
napicie się (י) *m* טרינק
pić * טרינקען
tragarz (ס) *m* טרעגער
spotkać, zgadnąć * טרעפֿן
nudzić אַ טשייניק
czepiać się זיך טשעפֿן

ך

borówka (ס) *f* יאַגאַדע
tak יאַ
jodła (ס) *f* יאַדלע
styczeń (י) *m* יאַנואַר
יאַקאַ סינאַגאַגאַ, טאַקי ראַבין
jaka synagoga, taki rabin
rok (י) *n* יאַר
do widzenia, dobranoc אַ גוט יאַר
dzień dobry, dobry wieczór גוט יאַר
stulecie (ער) *m* יאַרהונדערט
tysiącletcie (ער) *m* יאַרטויזנט

jarmułka (ס) *f* יאַרמלקע

dziesięciolecie (ער) *m* יאַרצענדלינג
jad (wskazówka) (י) *m* [jad] יד
rosół (י) *f* ייִך

lipiec (ס) *m* יולי
[yontoyvim] (ים) *m* [yontev] יום-טובֿ
święto
m [yomkipur] יום כיפור
Dzień Pojednania
młody * יונג
młodzież *n* יונגוואַרג
czerwiec (ס) *m* יוני
związek *f* יוניאַן
Żyd (י) *m* [yid] ייד
jidysz, żydowski [yidish] ייִדיש
morze (ען) *m* [yam] ים

m [yamhamelekh] ים-המלח
Morze Martwe
Jakub [yankev] יעקב

Izaak [yitskhok] יצחק
Jordan *m* [yardn] ירדן
Jerozolima *n* [yerusholaim] ירושלים
Izrael [yisroel] ישראל

כ

zaszczyt *m* [koved] כבוד
opłacalne [keday] כדאי
żeby [kedey] כדי
prawie [kimat] כמעט
listopad-grudzień *m* [kislev] כסלו
[ksubes] (כתובות) *f* [ksube] כתובה
kontrakt małżeński

כ

choć *כ* אַז
cholewa (ס) *f* כּאָלעווע (ס)
łapać *כ* אָפּן
chór (ז) *m* כּאָר
chrapać *כ* אָפּן

ל

kazać, pozwalać, zostawiać * לאַזן
łata (ס) *f* לאַטע
forma posiłkowa *ל* אַמיר
trybu rozkazującego
długi * לאַנג
łaka (ס) *f* לאַנקע
makaron (ז) *m* לאַקש

33 Omer *m* [lag boymer] לג בעומר

według לויט
płuco (ען) *f* לונג
powietrze *f* לופט
na zdrowie! (toast) [lekham] לחיים!

lubić * ליב האָבן

leżeć * ז ליגן

Lejbel לייבל

łajdak (עס) *m* לייִדאַק

łatwo ליַיַט
czytać לייַענען

świeczka *n, f* ליַיַט

na przykład [lemoshl] למשל

obok לעבן

żyć לעבן

życie (ס) *n* לעבן

łyżka *m* לעפּל

ostatni לעצט
lekcja (ס) *f* לעקציע

uczyć się לערנען זיך

język [leshoynes] (ות) *n* [loshn] לשון

[loshn koydesh] *n* לשון-קודש

Język Święty

מ

modlić się **מֵאֲדַלְעַן זֵיךְ**
(Chrześcijananie)

majątek **מַאֲיָאָנְטֶקֶס** (**מַאֲיָאָנְטֶקֶס**) *m*
Majer [meyer] **מַאֲיָר**
robić **מַאֲכֵן**

czasem **אַ מַאָל**
malina (**ס**) *f* **מַאָלִינֶע**

malarz (**ס**) *m* **מַאָלֶער**
małpa (**ס**) *f* **מַאָלְפֶע**
mama (**ס**) *f* **מַאָמֶע**
mąż, mężczyzna (**מַעֲנֶער**) *m* **מַאָן**
poniedziałek (**ף**) *m* **מַאָנְטִיק**
pomarańcza (**ף**) *m* **מַאָרָאָנֶץ**
jutro **מַאָרְגֵן**
ranek *m* **מַאָרְגֵן**
dzień dobry **גוּט מַאָרְגֵן**
marzec (**ף**) *m* **מַאָרֶץ**
znaczek pocztowy (**ס**) *f* **מַאָרְקֶע**
muzeum (**ען**) *m* **מוּזֵי**
musieć * **מוּזֵן**
męczyć się **מוּטְשֵׁן זֵיךְ**
ciocia (**ס**) *f* **מוּמֶע**
bać się * [moyre] **מוּרָא הַאָבֵן**
musztarda (**ס**) *f* **מוּשְׁטָאָרְדֶע**
[mezuzes] **מֵזוּזָה** (**מֵזוּזָה**) *f* [mezuzel]
mezuzah
szczęście *n* [mazl] **מַזַּל**

אִין אַ מַזְלִדִיקֶער שַׁעָה
[in a mazldiker sho]
w szczęśliwą godzinę

gratulacje (**ף**) *m* [mazltov] **מַזְל־טוֹבֵךְ**
pl [mekhutonim] **מַחֲוֹתָנִים**
rodzice synowej lub zięcia
coś wspaniałego *f* [mekhaye] **מַחִיָּה**
[matbeyes] **מַטְבֵּעַ** (**וָהָ**) *f* [matbeye]
moneta
brzydki [mies] **מִיאֹס**
zmęczony **מִיד**

[midboyres] (**יִוָּה**) *f* [midber] **מִידְבֵּר**
pustynia
wschód *m* [mizrekh] **מִיזְרַח**
z **מִיט**
obiad (**ף**) *m* **מִיטְאָג**
środa (**ף**) *m* **מִיטוואָךְ**
zabrać ze sobą * *r* **מִיטְנֶעמֶען**
maj (**ען**) *m* **מַי**
majtki *pl* **מַיטְקֶעס**
mój **מַיִן**
uważać (sądzić) **מַיִנֶען**

milion **מִיליאָן**

mleko *f* **מִילךְ**
minuta (**ף**) *f* **מִינוּט**
minus **מִינוּס**
my **מִיר**

[malokhim] (**יָם**) *m* [malekh] **מַלְאָךְ**
anioł
m [malekhamoves] **מַלְאָךְ-הַמּוֹת**
anioł śmierci
(**מַלְחָמוֹת**) *f* [milkhome] **מַלְחָמָה**
wojna [milkhomes]

Malke (królowa) [malke] **מַלְכָּה**
(**מִנּוֹרוֹת**) *f* [menoyre] **מִנּוֹרָה**
menora [menoyres]
zgadzać się * [maskem] **מַסְכִּים זֵיִן**
prawdopodobnie [mistome] **מַסְתַּמָּא**
móc (mieć pozwolenie) * **מַעֲגֵן**

mąka *f* **מַעַל**
zaimek bezosobowy **מַעַן**
człowiek (**ף**) *m* **מַעֲנִישׁ**
menu (**ען**) *m* **מַעֲנִיּוֹ**
nóż (**ס**) *m* **מַעֲסֶער**
marchewka (**ף**) *f* **מַעֲרֵב**
więcej **מַעֲרֵב**
zachód *m* [mayrev] **מַעֲרֵב**
[mayses] (**מַעֲשִׂיּוֹת**) *f* [mayse] **מַעֲשֵׂה**
opowieść
spełnić * [mekayem] **מַקַּיִם זֵיִן**
Mordechaj [mordkhe] **מַרְדֵּכָי**
Mojżesz [moyshe] **מֹשֶׁה**

zwariowany [meshuge] משוגע
 (משפחה) *f* [mishpokhe] משפחה
 rodzina [mishpokhes]
 [matones] (מתנות) *f* [matone] מתנה
 prezent

נ

naści נא דיר
 listopad (ס) *m* נאָוועמבער
 po נאָך
 jeszcze נאָך
 noc (נעכט) *f* נאַכט
 dobranoc אַ גוטע נאַכט
 wieczorem אויף דער נאַכט
 popołudnie (ף) *m* נאַמיטאָג
 blisko נאַענט
 tylko, lecz נאָר
 dopiero co נאָר וואָס

jeździć na nartach נאַרטלען

normalny נאָרמאַל

żonkil (ף) *m* געלער נאַר צייס
 no נו
 nudny נודנע
 niania (ס) *f* ניאַניע
 nie ניט
 nie ma za co ניטאָ פֿאַר וואָס
 nowy ניי
 dziewięć נייַן
 nie נייַן
 dziewięćdziesiąt נייַנציק
 dziewiętnaście נייַנצן
 marzec-kwiecień *m* [nisn] ניסן
 w porządku [nishkoshe] נישקשה
 [nesies] (נסיעות) *f* [nesie] נסיעה
 podróż
 biedaczek נעבעך
 nieprawda! אַ נעכטיקער טאַג!
 wczoraj נעכטן
 brać * נעמען

ס

metro *f* סאַבוויי

sałata *m* סאַלאַט
 partykula סאַמע

wzmacniająca stopnia
 najwyższego przymiotnika

sosna (ס) *f* סאַסנע

sarna (ס) *f* סאַרנע

[sdorim] (ים) *m* [seyder] סדר

wieczera sederowa

sweter (ס) *m* סוועטער

Święto Szalasów *m* [sukes] סוכות

koniec (ף) *m* [sof] סוף

sufit (ף) *m* סופיט

w końcu [sofkl-sof] סוף-כל-סוף

staw (עס) *m* סטאַוו

student (ף) *m* סטודענט

studentka (ס) *f* סטודענטקע

maj-czerwiec *m* [sivn] סיוון

symulant (ף) *m* סימולאַנט

Synaj *m* [sinaj] סיני

dużo [a sakh] אַ סך

wrzesień (ס) *m* סעפטעמבער

sekunda (ס) *f* סעקונדע

drzy mironit קיין ספּאַדיק

nie zwracaj mi głowy

specjalność (ף) *f* ספעציאַליטעט

bez wątpienia [sofek] אַן ספּעק

f [seyfertoyre] ספּר-תורה

[seyfertoyres] ספּר-תורות

zwój Tory

scena (ס) *f* סצענע

skarpetka (ף) *m* סקאַרפעט

skrzypiec סקריפּען

ע

aleja (ס) *f* עוועניו

etażerka (ס) *f* עטאַזשערקע

niektóre, kilka עטלעכע
odpukać קיין עין הרע

[aleykhem-sholem] עליכם-שלום
dzień dobry

jedenaście עלף

angielski ענגליש
odpowiadać ענטפערן
to, ono עס
jedzenie (ס) n עסן
jeść * עסן *
żywność n עסנווארג

jabłko m עפל

jabłoń (עפלביימער) m עפלבוים
coś עפעס
eksponat (ף) m עקספאנאט
wycieczka (ס) f עקסקורסיע
on ער
gdzieś ערגעצוואר
pierwszy ערשט

פ

podłoga (ס) f פאדלאגע

powidła (ס) f פאוידלע
poziomka (ס) f פאזעמקע
pajac (עס) m פאיאץ

pałka (ס) f פאלקע
pomidor (ף) m פאמידאר
poczta (ס) f פאסטסטאנציע

פאסטקעסטל (עך) n
skrzynka pocztowa
wiersz (ס) f פאעמע
papuga (עף) m פאפוגי
pacjent (ף) m פאציענט
park (ף) m פארק
masło f פוטער

פּויליש פּויליש

Polska פּוילן
chłop (ים) m פּויער
m [purim] פּורים

Żydowski Karnawał

pijawka (ס) f פיאוקע
wyplata (ס) f פיידע
pysk (עס) m פיסק
sztuka teatralna (ס) f פיעסע

miejsce (פלעצער) m פלאץ

plecy (ס) f פלייצע

פלימעניצע (ס) f
bratanica, siostrzenica

פלימעניק (עס) m
bratanek, siostrzeniec
m [peysakh] פסח

Święto Przaśników
pietruszka (ס) f פעטרישקע

Perel (perła) פערל
próbować פראַבירן
(ף) m [poroykhes] פרוכַת
kotara na szafę ołtarzową

פֿ

fotografia (ס) f פֿאָטאָגראַפֿיע
fantazja (ס) f פֿאַנטאַזיע
fastryga (ס) f פֿאַסטריגע
od, dla, przed פֿאַר
kolorowy פֿאַרביק
przyjemność (ס) n פֿאַרגעניגן
zapomnieć * פֿאַרגעסן *
wynająć * פֿאַרדינגען *
zarabiać פֿאַרדינען
dlaczego פֿאַרוואָס
gotowy פֿאַרטיק

fortepian (עס) *m* פֿאַרטעפּיאָן
przepędzić * פֿאַרטרייבן
jechać * פֿאַרן
zaproszyć פֿאַרפּראַשן
rozumieć * פֿאַרשטיין

przedstawić *r* פֿאַרשטעלן
różny פֿאַרשיידן
zapisać * *r* פֿאַרשרייבן

ptak (פֿייגל) *m* פֿויגל

pełny פֿול

od, z פֿון

noga (פּיס) *m* פּוס

pięćdziesiąt פֿופֿציק

piętnaście פֿופֿצן

fiolka (ס) *f* פֿיאָלקע

nienawidzieć * פֿיינט האָבן

ogień (י) *m* פֿייער

dużo פֿיל

film (ען) *m* פֿילם

czuć פֿילן

palec *m* פֿינגער

pięć פֿינף

ciemno פֿינצטער

cztery פֿיר

ryba *m* פֿיש

śliwka (ען) *f* פֿלויס

פֿלוימענבוים (פֿלוימענביימער) *m*

śliwa

flądra (ס) *f* פֿליאַנדערע

mięso *n* פֿלייש

luty (י) *m* פֿעברואַר

pióro (י) *f* פֿעדער

wujek (ס) *m* פֿעטער

okno *m* פֿענצטער

pieprz *m* פֿעפּער

koń *n* פֿערד

czwarty פֿערט

kwadrans (עך) *n* פֿערטל

czterdzieści פֿערציק

czternaście פֿערצן

pytanie (ס) *f* פֿראַגע

żona פֿרוי

owoc (י) *f* פֿרוכט

rano אין דער פֿרי

piątek (י) *m* פֿריטיק

radośnie פֿריילעך

przyjaciół *m* פֿריינד

cieszyć (się) (זיך) פֿרייען

wiosna (ען) *m* פֿרילינג

świeży פֿריש

śniadanie (י) *m* פֿרישטיק

pytać פֿרעגן

צ

płacić צאלן

ząb (צייז) *m* צאַן

cacko (ס) *f* צאַקע

do צו

występuje czasem w połączeniu צו

z bezokolicznikiem czasownika

sluchać *r* צוהערן זיך

dwa צוויי

cwaniak (עס) *m* צוואַניאַק

dwadzieścia צוואַנציק

dwanaście צוועלף

obietać *r* צוזאַגן

razem צוזאַמען

z powodu צוליב

z jakiego powodu צוליב וואָס

cukier *m* צוקער

cukierek (ס) *f* צוקערקע

wrócić * *r* צוריקקומען

czy צי

cebula (ס) *f* ציבעלע
 czas (ן) *f* צייט
 liczyć ציילן
 pokój (ן) *m* צימער
 dziesięć צען
 północ *m* [tsofn] צפון
 troska [tsores] (ן) *f* [tsore] צרה

ק

kaczka (ס) *f* קאַטשקע
 gotować קאַכֶן
 kaloryfer (ן) *m* קאַלאָריפֿער
 zimny * קאַלט
 zepsuty קאַליע
 kolor (ן) *m* קאַליר
 kompot (ן) *m* קאַמפּאָט
 kanalizacja (ס) *f* קאַנאַליזאַציע
 kanalia (ס) *f* קאַנאַליע
 kanarek (עס) *m* קאַנאַריק
 koperta (ן) *m* קאַנווערט
 głowa (קעפּ) *m* קאַפּ
 kapota (ס) *f* קאַפּאָטע
 kot (קעץ) *f* קאַץ
 koc (ן) *m, f* קאַץ
 karmić קאַרמען
 krowa (קי) *f* קו
 kubek (עס) *m* קוביק
 ledwo co, prawie nie [kam] קוים
 kuzyn (ען) *m* קוזין
 kuzynka (ס) *f* קוזינע
 kominek (ס) *m* קוימען
 kupować קויפֿן
 przychodzić, pochodzić * z קומען
 przyszły קומענדיק
 krzak (ן) *m* קוסט
 patrzeć קוקן

krótki * קורץ
 m [kidesh] קידוש
 błogosławieństwo wina

kubel (עב) *n* קייבערל
 przeczenie [ka] קיין
 używane z rzeczownikiem
 do [kin] קיין
 żaden קיינער
 kuchnia (ן) *f* קיך
 kino (ס) *m* קינאַ
 dziecko (ער) *n* קינד

królik (ער) *n* קיניגל

królewski קיניגלעך

deska klozetowa (ער) *f* קלאָזעטברעט

kłonica (ס) *f* קלאָניצע

klasa (ן) *m* קלאַס

klub (ן) *m* קלוב

mądry * קלוג

kościół (ס) *m* קלויסטער

sukienka (ער) *n* קליידל

ubranie *pl* קליידער

mały קליין

czosnek *m* קנאַבל

lodówka (ס) *m* קעלטערער

kelner (ס) *m* קעלנער

móc (potrafić), znać (ludzi) * קענען

sklep (ען) *f* קראָם

Kraków קראָקע

stolica (קרוינשטעט) *f* קרוינשטאָט

dostać קריגן
krem (ן) m קרעם

ר

rabować ראבעוון
radio (ס) m ראדיאָ
ratować ראטעוון
m [rosheshone] ראש השנה
Nowy Rok
rebe [rabeim] (ס) m [rebe] רבי
Rebeka [rivke] רבקה
chwila (ס) f [rege] רגע
ruina (ס) f רואינע
czerwony רויט
wołać * רופן

Rachela [rochl] רחל

Róża (rózyczka) רייזעלע
rzeczywiście ריכטיק
wołowy רינדערן
deszcz (ס) m רעגן
mówić רעדן
restauracja (ען) m רעסטאָראַן
recepta (ן) m רעצעפט
[refues] רפואה f [refue]
lekarstwo

ש

szkoda שאַד
hańba f שאַנד
szafa (ס) f שאַפּע
szafka (ס) f שאַפּקע
[shabosim] (ים) m [shabes] שבת
sobota
Święto Tygodni m [shvues] שבעות
styczeń-luty m [shvat] שבט
diabeł [sheydim] (ים) m [shed] שד
szwagier (ס) m שוואַגער
czarny שוואַרץ
teściowa (ס) f שוויגער
basen pływakki (ען) m שווימבאַסיין

pływać * שווימען
szwagierka (ס) f שוועגערין
siostra f שוועסטער
teść (ן) m שווער
ciężki שווער
[shoytim] (שויטים) m [shoyte] שוטה
głupiec
już שוין

synagoga (ן) f שול

szufflada (ן) m שופלאַד
[shoyfres] (ות) m [shoyfer] שופר
sofa szofar
miasto (שטעט) f שטאָט
studiować שטודירן

krzesło (ן) m שטול
stać * z שטיין
ścierwo (ס) f שטשערווע
piękny שיין
[shikurim] (ים) m [shiker] שיכור
pijak
wysłać שיקן
[shkheynim] (ים) m [shokhn] שכן
sąsiad
wąż (שלענג) f, m שלאַנג
zamek (שלעסער) m שלאַס
spać * שלאַפּן

kłaść się spać לייגן זיך שלאַפּן

sypialnia (ן) m שלאַפּציימער

pokój m [sholem] שלום

m, n [sholembayes] שלום-בית
harmonia rodzinna
[sholem-aleykhem] שלום-עליכם
dzień dobry

jeździć na sankach שליטלען זיך

nieszczęście [shlimazl] שלימזל

Salomon [shloyme] שלמה

zły * שלעכט

Samuel [shmuel] שמואל
rozmowa שמועס

rozmawiać שמועסן

Szymon [shimen] שמעון
pachnieć שמעקן

synowa (שניר) f שנוור

śnieg (ען) m שניי

kroić * שניידן

kula śnieżna (ן) f שנייקויל
godzina [shoen] (ן) f [sho] שעה

szelma (ס) f שעלמע

spacerować שפאצירן

lustro (ען) m שפיגל

potrawa (ן) f שפייז

sklep spożywczy (ען) f שפייזקראם

bawić się שפילן זיך

szpilka (ס) f שפילקע

זיצן אויף שפילקעס *

niecierpliwić się

שפירן שפירן

odczuwać שפירן

później שפעטער

שפריכווארט (שפריצווערטער) n

przysłowie

okropnie שרעקלעך

ש

wróg [sonim] (ים) m שונא [soyne]
m [simkhes toyre] שמחת תורה

Radość Tory

Sara [sore] שרה

ת

od razu [teykef] תיכף

Tel Aviv n [telaviv] תל-אביב

[talmidim] (ים) m [talmed] תלמיד
uczeń

czerwiec-lipiec m [tamez] תמוז

zawsze [tomed] תמיד

[taynugim] (ים) m [tayneg] תענוג
przyjemność

tefilin pl [tfiln] תפילין

Post Aw m [tishebov] תשעה באב

m [tishre] תשרי

wrzesień-październik

Słownik polsko-jidysz

Wykaz używanych skrótów:

m - rodz. męski

n - rodz. nijaki

f - rodz. żeński

pl - rzeczownik posiadający tylko liczbę mnogą

* - czasownik nieregularny, przymiotnik stopniowany nieregularnie

z - czasownik odmieniany z czasownikiem posiłkowym זײַן

r - czasownik rozdzielnie złożony

- w nawiasach podana końcówka liczby mnogiej rzeczownika, jeżeli odbiega ona od liczby pojedynczej

Znak – oznacza pytanie, + odpowiedź

A

a און

Abraham [avrom] אַבְרָהָם

adres (ʔ) *m* אַדְרֵס

agrest *m* אַגְרֵס

akurat אַקּוּרָאַט

akwarium (ס) *m* אַקּוּוּאַריום

ale אַבֵּער

aleja (ס) *f* עוועניו

ambicja (ס) *f* אַמבִּיציע

ambona (ס) *f* אַמבּאָנע

Ameryka אַמעריקע

angielski ענגליש

anioł *m* [malekh] מלאך
[malokhim] (ים)

anioł śmierci מלאך-המֹת
m [malekhamoves]

arbuz (עס) *m* אַרְבוּז

auto (ס) *m* אויטאָ

awantura (ס) *f* אוואַנטורע

B

babcia (ס) *f* באַבע

bać się * [moyre] מורא האָבן

balsaminka בשמים-ביקסל
(עך) *n* [psomimbiksl]

bałamucić באַלעמוטשן
bardzo זייער
baseball *m* בייסבאָל
basen pływacki (ען) *m* שווימבאַסיין

bawić się שפילן זיך
bez אָן
bezczelność *f* [khutspe] חוצפה
biały ווייס

biblioteka (ן) *f* ביבליאָטעק
biedaczek נעבעך
biedny אַרעם

bilet (ן) *m* בילעט
bima [bimes] (בימאָת) *f* [bime] בימה

blef (ן) *m* בלאַפּ
blisko נאַענט
bluzka (ס) *f* בלוזקע

błądzić בלאַנדזשן
błogosławieństwo wina קידוש
m [kidesh]
boleć * וויי טאַן
borówka (ס) *f* שוואַרצע יאָגאָדע
Bóg *m* גאָט
brać * נעמען
brat (ברידער) *m* ברודער
bratunek (עס) *m* פלימעניק

bratanica (ס) *f* פלימעניצע

bratek חנהלעס אייגעלע
(ן) *n* [khaneles]
brązowy ברוין

broń Boże [kholile] חלילה
brudny ברודיק
brzeg (עס) *m* ברעג
brzuch (בייכער) *m* בוך
brzydki [mies] מיאוס
budynek *m* [binyen] בנין
[binyonim] (ים)
budzić się *r* z אויפֿוואַכן
burak (עס) *m* בוראַק

być * z זײַן

C

cacko (ס) *f* צאַקע
całkiem אים גאַנצן
cały גאַנץ

cebula (ס) *f* ציבעלע
Chaim [khaim] חיים

chałka [khales] (חלואָת) *f* [khale] חלה

chcieć * וועלן
chleb *n* ברויט
chłop (ים) *m* פויער
choć * כאַטש
cholewa (ס) *f* כאַלעווע

chory *m* [khoyle] חולה

[kheloim] (חולאים)
chór (ן) *m* כּאָר
chrapać כּראָפּן
chwila (ס) *f* [rege] רגע
ciekawy אינטערעסאַנט
ciemno פֿינצטער
cieszyć (się) (זיך) פֿרייען
ciężki שווער
ciocia (ס) *f* מומע
co וואָס
coś עפּעס
córka (טעכטער) *f* טאַכטער
cukier *m* צוקער
cukierek (ס) *f* צוקערקע
cwaniak (עס) *m* צוואַניאַק
czarny שוואַרץ
czas (ן) *f* צײַט

czasem אַ מאָל
czekać * וואַרטן
czepiać się טשעפּן זיך
czerwiec (ס) *m* יוני
czerwiec-lipiec *m* [tamez] תמוז
czerwony רויט

często אָפֿט מאָל
człowiek (ז) m מענטש

czosnek m קנאַבל
cztery פֿיר
czterdzieści פֿערציק
czternaście פֿערצן

czuć פֿילן
czuć się nie najlepiej זיין עפעס

niemniej מײַט אַלעמען
czwartek (ז) m דאַנערשטיק
czwarty פֿערט
czy צי
czyj וועמענס

czyńsz n דירה-געלט
czysty זויבער

czytać לייענען

D

daleko ווייט
dalej ווייטער
Dawid [dovid] דוד
dąb (ז) m דעמב

delikatny דעליקאַטנע
deska (ער) f, n ברעט

deska klozetowa קלאָזעטברעט (ער) f
deszcz (ס) m רעגן
diabeł [sheydim] (ים) m [shed] שד

diaspora (ז) m, n [goles] גלות
dla פֿאַר
dlaczego פֿאַרוואָס

długi * לאַנג
do ביז, צו, [kin] קיין
dobranoc אַ גוטע נאַכט + אַ גוט יאָר -
dobry * גוט
dobry wieczór - גוטן אָונט + גוט יאָר -

dokąd וואוהיין
dokument (ז) m דאָקומענט
dom (הייזער) n הויז
dom (rodzinny) (ען) f היים
donica (ס) f דאַניצע
dopiero co נאָר וואָס
dostać קריגן
do tego דערצו
dotyczący [benegeye] בנוגע
do widzenia אַ גוטן טאָג -
אָ גוטן, + אַ גוט יאָר +
na dole אונטן
drogi טייער
drzewo (ביימער) m בוים
drzeworyt (ז) m האַלצשניט
drzwi (ז) f טיר
dusić דושן

dużo [a sakh] פֿיל, אַ סך
duży * גרויס
dwa צוויי
dwadzieścia צוואַנציק

dwanaście צוועלף

dyszel m דישעל (דישלעס)
dywan m טעפּעך (ער)
dziadzi m זיידע (ס)
dziecko n קינד (ער)
dzień m טאָג (טעג)
dzień dobry - גוט מאַרגן + גוט יאָר -

שלום-עליכם + עליכם-שלום -
[sholem-aleykhem, aleykhem-sholem]
Dzień pojednania m יום כיפור
[yomkiper]
dzień zimowy m ווינטערטאָג
(ווינטערטעג)
dziesięciolecie m יאַרצענדלינג (ער)
dziesięć צען
dziewięć ניין
dziewięćdziesiąt נינציק
dziewiętnaście נינצן
dziękuję אַ דאַנק
dzisiaj היינט

E

eksponat (ז) *m* עקספּאָנאַט

Eliasz [elyokhu] אליהו

Estera [ester] אַסתר

etażerka (ס) *f* עטאַזשערקע

Europa *f* אייראָפּע

Ewa [khave] חוה

F

po fakcie אחר-המעשה

[akher-hamayse]

fantazja (ס) *f* פאַנטאַזיע

fastryga (ס) *f* פאַסטריגע

filiżanka (עך) *n* טעפּל

film (ען) *m* פֿילם

fioletowy וויאַלעט

fiolatek (ס) *f* פֿיאָלקע

flądra (ס) *f* פֿלאַנדערע

fortepian (עס) *m* פֿאָרטעפּיאַן

fotografia (ס) *f* פֿאָטאָגראַפֿיע

G

gacie *pl* גאַטקעס

Galilea *n* [golel] גליל

garnek (טעפ) *m* טאַפּ

gazeta (ס) *f* גאַזעטע

gdzie וואו

gdzieś ערגעצוואו

gęba (ס) *f* געמבע

głodny הונגעריק

głowa (קעפ) *m* קאַפּ

głupiec *m* [shoyte] שוטה

[shoytim] (שוטים)

godzina [shoen] (שעה) *f* [sho] שעה

Golde (złota) גאַלדע

goły גאַלע

gospodyni (ס) *f* בעל-הביתטע
[baleboste]

gotować קאַכֶן

gotowy פֿאַרטיק

gorący וואַרעם

góra (בערג) *m* באַרג

u góry אויבן

gramatyka (עס) *f* גראַמאַטיק

gratulacje (ז) *m* [mazltov] מזל-טובֿ

grudzień (ס) *m* דעצעמבער

grudzień-styczeń *m* [teyves] טבתֿ

grypa *f* אינפֿלוענציע

grzać się וואַרעמען זיך

gulasz (ז) *m* גולאַש

H

Hajfa *f* [kheyfe] חיפה

Hanna [khane] חנה

hańba *f* שאַנד

harmider (האַרמידרעס) *m* האַרמידער

harmonia rodzinna שלום-ביתֿ

m, n [sholembayes]

hebrajski העברעיש

herbata *f* טיי

historia (ס) *f* געשיכטע

historyczny היסטאָריש

holokaust *m* [khurbm] חורבן

[khurbones] (ורתֿ)

hulanka (ס) *f* הוליאַנקע

hultaj (עס) *m* הולטאַי

I

i און

ich זייער

ile וויפּל

im ... tym וואָס ... אַלץ

inaczej אַנדערש

indyk אינדיק *m* (עס)

inspiracja אינספּיראַציע *f* (ס)

ić * z גיין * z

Izaak [yitskhok] יצחק

J

ja איך

jabłko *m* עפל

jabłoń (עפּלביימער) *m* עפּלבוים

jad (wskazówka) (י) *m* [yad] יד

jażko (ער) *n* איי

jak (אזוי) ווי

jaki וואָסער

Jakub [yankev] יעקב

jarmułka (ס) *f* אַרמלקע

jazz *m* דזשעז

jechać * פֿאַרן *

jeden איינס

jedenaście עלף

jedzenie (ס) *n* עסן

jego זיין

jej איר

Jeruzolima *n* [yerusholaim] ירושלים

jesień (י) *m* האַרבסט, (ס) *m* אָסיען

jeszcze נאָך

jeść * עסן *

jeśli אויב

jeździć na łyżwach גליטשן זיך

jeździć na nartach נאַרטלען

jeździć na sankach שליטלען זיך

język *n* [loshn] לשון

[leshoynes] (וה)

Język Święty לשון-קודש

n [loshn koydesh]

jidysz [yidish] יידיש

jodła (ס) *f* יאַדלע

Jordan *m* [yardn] ירדן

jutro מאָרגן

Izrael [yisroel] ישראל

już שׁוּן

K

kaczka (ס) *f* קאַטשקע

kaloryfer (ן) *m* קאַלאַריפֿער

kanalia (ס) *f* קאַנאַליע

kanalizacja (ס) *f* קאַנאַליזאַציע

kanarek (עס) *m* קאַנאַריק

kapota (ס) *f* קאַפּאָטע

karmić קאַרמען
kaszleć הָוסטן

kazać * לאָזן
kąpać się באָדן זיך

kelner (ס) *m* קעלנער
kiedy ווען

kiedys אַמאָל
kielbasa (ן) *m* וואורשט

kilka עטלעכע
kino (ס) *m* קינאָ

klasa (ן) *m* קלאַס

klub (ן) *m* קלוב

kłaść się spać לייגן זיך שלאָפֿן

kłonica (ס) *f* קלאַניצע
kobieta (ער) *n, f* ווייב
koc (ן) *m, f* קאַץ
kogo וועמען
kogut (הענער) *m* האָן
kolacja (ס) *f* וועטשערע

kolor (ן) *m* קאָליר
kolorowy פֿאַרביק
kominek (ס) *m* קוימען
kompot (ן) *m* קאַמפּאָט
komu וועמען
koniec (ן) *m* [sof] סוף

w końcu [sofkl-sof] סוף-כל-סוף

koń *n* פֿערד

koperta (ן) *m* קאָנווערט

koszula (ער) *n* העמד

kościół (ס) *m* קלויסטער

kot (קעץ) *f* קאַץ

kotara na szafę ołtarzową פּרוּכֶה
(ן) *m* [poroykhes]

Kraków קראַקע

krem (ן) *m* קרעם

krem do opalania (‡) *n* זונשמירעכץ
kroić * שניידן
krowa (ק) *f* קו

królowna *f* [basmalke] בת-מלכה

[basmalkes] (בת-מלכות)

królewski קיניגלעך

królik (עך) *n* קיניגל

krótki * קורץ

krzak (‡) *m* קוסט

krzesło (‡) *m* שטול

ksiądz [galokhim] (ים) *m* [galekh] גלח

książka (ביכער) *n* בוך

kto ווער

kubek (עס) *m* קוביק, (ס) *m* בעכער

kubel (עך) *n* קייבערל

kuchnia (‡) *f* קידן

kula śnieżna (‡) *f* שנייקויל

kupować קויפן

kura (הינער) *f* הון

kurczę (עך) *n* הינדל

kuzyn (ען) *m* קוזין

kuzynka (ס) *f* קוזינע

kwadrans (עך) *n* פֿערטל

kwaciarnia (ען) *f* בלומענקראָם

kwiat (ען) *f* בלום

kwiecień (‡) *m* אַפּריל

kwiecień-maj *m* [iyer] אייר

L

lampka chanukowa חנוכה-לאָמפּ
(‡) *m* [khanikelomp]

las (וועלדער) *m* וואַלד

lato (‡) *m* זומער

lecz נאַר

ledwo co [kam] קוים

Lejbel לייבל

lekarstwo *f* [refue] רפואה

[refues] (רפואות)

lekarz (דאָקטוירים) *m* דאָקטער

lekcja (ס) *f* לעקציע

lepiej בעסער

leżeć * z ליגן

liczyć ציילן

lipiec (ס) *m* יולי

lipiec-sierpień *m* [ov] אב

listopad (ס) *m* נאָוועמבער

listopad-grudzień *m* [kislev] כסלו

liść (בלעטער) *m, n* בלאט

lodówka (ס) *m* קעלטערער

lubić * ליב האָבן

lustro (ען) *m* שפיגל

luty (‡) *m* פֿעברואַר

luty-marzec *m* [oder] אדר

L

łajdak (עס) *m* לַיִדְאָק
 łapać (עפֿן) *f* לָאָפֿן

lata (ס) *f* לֶאָטע (ס)

łatwo לַיִכֶט
 ławka (בענק) *f* באַנק
 łazienka *m* וואַשֶׁצִימער
 łąka (ס) *f* לאַנקע (ס)
 łóżko (ף) *f* בעט (ף)

łyżka *m* לעפֿל

M

maj (ען) *m* מײַ
 majątek (מאַיאָנטקעס) *m* מאַיאָנטעק
 maj-czerwiec *m* [sivn] סיוון
 Majer [meyer] מאַיר
 majtki *pl* מײַטקעס

makaron (ף) *m* לאַקש (ף)

malarz (ס) *m* מאַלער (ס)
 malina (ס) *f* מאַלינע (ס)

Malke (królowa) [malke] מלכה
 mało ווייניק

małpa (ס) *f* מאַלפע (ס)

mały קליין
 kontrakt małżeński *f* [ksube] כְּתוּבָה
 [ksubes] (כְּתוּבָה)
 małżeństwo *f* [khasene] חֵתוּנָה
 [khasenes] (חֵתוּנָה)
 mama (ס) *f* מאַמע (ס)
 marchewka (ף) *f* מער (ף)

marnieć [hevln] הֶבֶלן
 marzec (ף) *m* מאַרץ (ף)
 marzec-kwiecień *m* [nisl] נִיסן
 masło *f* פּוטער

mądry * קלוג *

mąka *f* מעל
 mąż (מענער) *m* מאַן
 menora *f* [menoyre] מְנוֹרָה
 [menoyres] (מְנוֹרָה)
 menu (ען) *m* מעניו
 metro *f* סאַבוויי
 mezuzah *f* [mezuzeh] מְזוּזָה
 [mezuzes] (מְזוּזָה)
 męczyć się זיך מוטשן
 męczyzna (מענער) *m* מאַן
 miasto (שטעט) *f* שטאָט
 mieć * האָבן *

miejsce (פלעצער) *m* פּלאַץ
 miesiąc *m* [khoydesh] חודש
 [khadoshim] (ים)
 mieszkać וואוינען
 mieszkanie *f* [dire] דירה
 [dires] (דירות)

w międzyczasie בינו לבינו
 [beyne-lebeyne]

mięso *n* פֿלייש
 milion מיליאָן
 minus מינוס
 minuta (ף) *f* מינוט
 miotła (ער) *m* בעזעם
 mleko *f* מילך
 młody * יונג
 młodzież *n* יונגוואַרג
 modlić się (Chrześcijananie) זיך מאַדלען

modlić się (Żydzi) דאַוונען
 Mojżesz [moyshe] משה
 moneta *f* [matbeye] מטבע
 [matbeyes] (ות)
 Mordechaj [mordkhe] מרדכי
 morze (ען) *m* [yam] ים

Morze Martwe ים-המלח
 [yamhamelekh]
 może [efsher] אפשר
 móc (potrafić) * קענען *

móc (mieć pozwolenie) * מעגן
 mój מיינ
 mówić רעדן
 musieć * מוזן
 musztarda (ס) f מושטאַרדע
 muzeum (ען) m מוזיי
 my מיר
 myć * וואַשן
 myśleć טראַכטן

N

na [af] אויף
 nad איבער
 nalepić r אַנקלעפן
 napicie się (ן) m טרינקן
 napisać * r אַנשרייבן
 napotkać * r אַנטרעפֿן
 naprawdę [beemes] באַמט
 naprawdę!? טאַקע
 nasz אונדזער
 naści נאָ דיר
 nawet [afile] אַפּילו
 nazywać się * הייסן
 niania (ס) f ניאַניע
 nic גאַרנישט
 nie ניט, ניין

niebieski בלוי
 niecierpliwieć się * זיצן אויף שפּילקעס
 niedziela (ן) m זונטיק
 niedźwiedź (ן) m בער

niektóre עטלעכע
 nie ma za co ניטאַ פֿאַר וואָס
 nienawidzieć * פֿיינט האַבן
 nieprawda! אַ נעכטיקער טאַג!

nieszczęście [shlimazl] שלימזל
 nieść * טראַגן
 niż ווי, איידער
 no נו
 noc (נעכט) f נאַכט
 w nocy ביינאַכט
 noga (פיס) m פֿוס

normalny נאַרמאַל
 nowy ניי
 Nowy Rok m [rosheshone] ראש השנה
 Nowy Rok Drzew ט"ו בשבֿט
 m [tu bishvat]
 nóż (ס) m מעסער
 nudny נודנע
 nudzić האַקן אַ טשייניק

O

o וועגן
 obejść się * באַגייזן זיך
 obiad (ן) m מיטאַג
 obiecać r צוזאַגן
 obok לעבן
 obraz (ער) n בילד
 obrus (טיכער) n טוך
 obwarzanek m בייגל
 ochota m [kheyshek] חשק
 od פֿון, פֿאַר
 odczuwać שפּירן
 odpowiadać ענטפֿערן
 odpukać [eynhore] קייזן עיזן הרע
 od razu [teykef] תיכף
 odwiedzać באַזוכן
 ogień (ן) m פֿייער
 oglądać r אַנקוקן זיך

ogon (ען) m וויידל
 ogród (גערטנער) m גאַרטן
 okno m פֿענצטער
 oko (ן) n אויג
 około [beerekh] בערך

okropnie שרעקלעך

okulary słoneczne זונענברילן pl

33 Omer [lag boymer] m לג בעמר
 on ער
 ona זי
 one זיי

oni זיי
ono עס
opalać się * באַקן זיך
oparzenie słoneczne *m* זונענברען
opinia (ס) *f* אָפּיניע
opisywać * באַשרייבן
opłacalne [keday] כּדאַי

opowiadać דערציילן

opowiadanie (ען) *f* דערציילונג
opowieść *f* [mayse] מעשה
[mayses] [מעשיות]
oprócz [akhuts] אַחוץ
osiem אַכט
osiemdziesiąt אַכציק
osiemnaście אַכצן

ostatni לעצט
ostróżyna (ס) *f* אָזשענע
oto אַט
owoc פֿרוכט (ן) *f*

P

pacjent (ן) *m* פּאַציענט
pachnieć שמעקן
pajac (עס) *m* פּאַיאָץ
palec *m* פֿינגער

Palestyna *n* [ertsisroel] ארץ-ישראל
palić się ברענען

palka (ס) *f* פּאַלקע
Pan (forma grzecz.) איר
Pani (forma grzecz.) איר
Państwo (forma grzecz.) איר
papuga (ען) *m* פּאַפּוגיי
park (ן) *m* פּאַרק
patelnia (ס) *m* בעקן
patrzeć קוקן
październik (ס) *m* אַקטאָבער
październik-listopad *m* חשוון
[khesvhn]

pełny פֿול

Perel (perła) פּערל
piątek (ן) *m* פֿריטיק
pić * טרינקען
piec (ס) *m* אויוון
piekło (ס) *n* [gehenem] גיהנום

pieniądze (ער), (ן) *n* געלט
pieprz *m* פֿעפֿער
pierwszy ערשט
pies (הינט) *m* הונט
pietruszka (ס) *f* פעטרישקע
pięć פֿינף
pięćdziesiąt פֿופֿציק
piękny שיין
piętnaście פֿופֿצן
pijak [shikurim] (ים) *m* [shiker] שיכור
pijawka (ס) *f* פּיאָווקע
pióro (ן) *f* פֿעדער
piwo *n* ביר

plecy (ס) *f* פּליצע

płacić צאלן

płuco (ען) *f* לונג
pływać * *z* שווימען
po נאָך
pochodzić * *z* קומען
początek (ן) *m* אָנהייב
poczta (ס) *f* פּאָסטאַנציע
pod אונטער
podczas [beshas] בשעת

podłoga (ס) *f* פּאָדלאַגע
podróż [nesies] (נסיעות) *f* [nesie] נסיעה

podshuchiwać *r* אונטערלוישן
pogoda (ן) *m* וועטער
pokój (ן) *m* צימער,
m [kheyder] חדר
[khadorim] (חדרים)
pokój bawialny (ן) *m* וואוינצימער

pokój *m* [sholem] שלום

Polska פוילן

polski פויליש

południe *m* [dorem] דרום

pomarańcza (↑) *m* מאַראַנץ

pomarańczowy אַראַנזש

pomidor (↑) *m* פּאַמידאַר

pomóc * העלפֿן

poniedziałek (↑) *m* מאָנטיק

ponieważ וואָרעם

popołudnie (↑) *m* נאַכמיטאָג

w porządku [nishkoshe] נישקשה

porzeczka (ערך) *n* וויימפערל

Post Aw *m* [tishbebov] תשעה באב

Post Tamuz ט"ז בתמוז

m [shivoser betamuz]

potem דערנאָך

potrawa (↑) *f* שפּיז

potrzebować * דאַרפֿן

powidła (ס) *f* פּאָוידלע

powiedzieć זאָגן

powietrze *f* לופֿט

powinno się * זאָלן

z powodu צוליב

z jakiego powodu צוליב וואָס

powtarzać *r* [iberkhazern] איבערחזרן

pozdrówić גריסן

pozdrowienie (↑) *m* גרוס

poziomka (ס) *f* פּאָזעמקע

pozwalać * לאָזן

pół האַלב

północ *m* [tsofn] צפֿון

później שפעטער

pracować אַרבעטן

prac * וואַשן

pralka (ער) *f* וואַשמאַשין

pranie (rzeczy do prania) *n* וועש

prawdopodobnie [mistome] מסתמא

prawie [kimat] כמעט

prawie nie [kam] קוים

prezent *f* [matone] מתנה

[matones] (מתנות)

prosić * בעטן

próbować פּראָבירן

przecież דאָך

przed פּאַר

przedstawić *r* פּאַרשטעלן

przepędzić * פּאַרטרייבן

przetwór (↑) *n* אַינגעמאַכטס

przez דורך

przy [ba] ביי

przychodzić * *z* קומען

przygotować גרייטן

przyjaciel *m* [khaver] פּריינד, *m* חבֿר

[khaveyrim] (ים)

przyjemnie אַנגענעם

przyjemność (ס) *n* פּאַרגעניגן,

[taynugim] (ים) *m* [tayneg] תענוג

na przykład [lemoshl] למשל

przynieść * ברענגען

przysłowie *n* שפּריכוואָרט

(שפּריכווערטער)

przyszły קומענדיק

ptak (פֿייגל) *m* פֿויגל

pustynia *f* [midber] מידבר

[midboyres] (יות)

pysk (עס) *m* פּיסק

pytać פֿרעגן

pytanie (ס) *f* פּראַגע

R

rabować ראַבעוון

Rachela [rochl] רחל

rachunek [khezhbm] *m* חשבון

[khezhboynes] (ות)

radio (ס) *m* ראַדיאָ

Radość Tory שמחת תורה
m [simkhes toyre]

radośnie פריילעך
raj (ס) *m, n* [ganeydn] גן-עדן
ranek *m* מאַרגן
rano אין דער פֿרי
ratować ראַטעוון
razem צוזאַמען
rebe [rabeim] (ס) *m* [rebe] רבי
Rebeka [rivke] רבקה
recepta (י) *m* רעצעפט
restauracja (ע) *m* רעסטאָראַן
ręcznik (ער) *m, n* האַנטעך
ręka (הענט) *f* האַנט
robić טון = טאַן, * מאַכן
rodzice *pl* טאַטע-מאַמע
rodzice synowej lub zięcia מחותנים
pl [mekhutonim]
rodzina *f* [mishpokhe] משפחה
[mishpokhes] (משפּחות)
rok (י) *n* יאַר
rosnąć * z וואַקסן
rosół (י) *f* יויך

rozkwitać *r z* אויפֿבליען
rozmowa שמועס
rozmawiać שמועסן
rozumieć * פֿאַרשטיין
list rozwodowy (י) *m* [get] גט

Róża (rózyczka) רייזעלע
różny פֿאַרשיידן
ruina (ס) *f* רואינע
ruszać się באַוועגן זיך
ryba *m* פֿיש
rzecz (י) *f* זאַך
rzeczywiście [avade] אוודאי, ריכטיק
rzeka (י) *m* טייך
rzucać * וואַרפֿן

S

Salomon [shloyme] שלמה

sałata *m* סאַלאַט

sam אליין
samogon (ס) *m* באַראַנפֿן

Samuel [shmuel] שמואל
Sara [sore] שרה
sarna (ס) *f* סאַרנע
sąsiad *m* [shokhn] שכֵן
[shkheynim] (ים)
scena (ס) *f* סצענע
wieczera sederowa *m* [seyder] סדר
[sdorim] (ים)
sekunda (ס) *f* סעקונדע

sen [khaloymes] (וה) *m* [kholem] חלום
serce (הערצער) *n* האַרץ

serdecznie הערצלעך
siadać * זעצן זיך
siedem זיבן
siedemdziesiąt זיבעציק
siedemnaście זיבעצן
siedzieć * z זיצן
sierpień (י) *m* אויגוסט

sierpień-wrzesień *m* [elel] אלול
się זיך
siostra *f* שוועסטער

siostrzenica (ס) *f* פלימעניצע

siostrzeniec (עס) *m* פלימעניק
siódmy זיבעט
skarpetka (י) *m* סקאַרפעט
skąd פֿון וואַנעט
sklep (ען) *f* קראָם
sklep spożywczy (ען) *f* שפּיזקראָם

skrzynka pocztowa (עך) *n* פֿאַסטקעסטל
skrzypieć סקריפֿן
slipy *pl* גאַטקעס
słodki זיס
słońce (ען) *f* זון
słownik *m, n* ווערטערבוך
(ווערטערביכער)
słowo (ווערטער) *n* וואַרט
słuchać *r* צוהערן זיך

służąca (עך) *n* דינסטמיידל
 słyszeć הערן
 smaczny געשמאַק
 smażyć * בראַטן
 sobota *m* [shabes] שבת
 [shabosim] (ים)
 sok (ף) *m* זאַפט
 sosna (ס) *f* סאַסנע

sól (ף) *f* זאַלץ
 spacerować שפאַצירן

spać * שלאָפֿן

spaść * *r* z אַראָפּפֿאַלן

specjalność (ף) *f* ספעציאַליטעט
 spełnić * [mekayem] מקיים זײַן
 spodnie *pl* הויזן
 w ten sposób אזוי
 spotkać * טרעפֿן
 stać * z שטיין
 stać się * z ווערן

stary * אַלט
 staw (עס) *m* סטאַוו
 sto הונדערט
 stolica (הויפטשטעט) *f* הויפטשטאָט,
 קרוינשטאָט (*f* קרוינשטעט)
 stopień (ף) *m* גראַד
 stół (ף) *m* טיש
 student (ף) *m* סטודענט
 studentka (ס) *f* סטודענטקע
 studiować שטודירן
 stulecie (ער) *m* יאָרהונדערט
 styczeń (ף) *m* יאַנואַר
 styczeń-luty *m* [shvat] שבֿט
 sufit (ף) *m* סופֿיט

sukienka (עך) *n* קליידל
 sweter (ס) *m* סוועטער
 symulant (ף) *m* סימולאַנט
 syn (זיין) *m* זון

synagoga (ף) *f* שול,
n [beys-akneses] בית-הכנסת
 [boteknesyes] (בתי-כנסיות)
 Synaj *m* [sinay] סיני
 synowa (שניר) *f* שנוור

sypialnia (ף) *m* שלאָפֿצימער
 szacunek *m* [derkherets] דרך-ארץ
 szafa (ס) *f* שאַפֿע
 szafka (ס) *f* שאַפֿקע
 szary גרוי
 szczególnie באַזונדערש

szczęście *n* [mazl] מזל

szczęśliwiec (ס) *m* [barmazl] בר-מזל
 w szczęśliwą godzinę אין אַ
 [in a mazldiker sho] מזלדיקער שעה

szczęśliwy גליקלעך
 szesnaście זעכצן
 sześć זעקס
 sześćdziesiąt זעכציק

szelma (ס) *f* שעלמע

szklanka (עך) *n* גלעזל
 szkoda אַ שאָד
 szofar [shoyfres] (ות) *m* [shoyfer] שופֿר

szpilka (ס) *f* שפּילקע
 sztuka teatralna (ס) *f* פּיעסע

szuflada (ף) *m* שופֿלאַד
 szukać זוכֿן
 szwagier (ס) *m* שוואַגער
 szwagierka (ס) *f* שוועגערין
 szybko גיך
 Szymon [shimen] שמעון

Ś

ściana (ווענט) *f* וואַנט

ścierwo (ס) *f* שטשערווע

śliwa (פֿלוימענבוים) *m* פֿלוימענבוים

śliwka (עץ) *f* פֿלויים

śniadanie (ף) *m* פֿרישטיק

śnieg (עץ) *m* שניי

śpiewać * זינגען

środa (ף) *m* מיטוואך

świat (ף) *f* וועלט

świczka *n, f* ליכט

świecznik chanukowy חנוכה-לייכטער
(ס) *m* [khanikelaykhter]

świerk (טענענבוים) *m* טענענבוים

świeży פֿריש

Święta Arka *m* אָרֶן-קֹדֶשׁ
[ornkoydesh]

święto *m* [yontev] יום-טובֿ
[yontoyvim] (ים)

Święto Poświęcenia Świąteł חנוכה
m [khanekke]

Święto Przaśników *m* [peysakh] פסח

Święto Szalasów *m* [sukes] סוכות

Święto Tygodni *m* [shvues] שבועות

T

tak אזוי, יאָ

taki אזאַ

także אויך

talerz (ס) *m* teler

tales [taleysim] (ים) *m* [tales] טלית

tam דאַרטן

tani ביליק

tato (עס) *m* טאַטע

teatr (ס) *m* טעאַטער

tefilin *pl* [tfiln] תפילין

Tel Aviv *n* [telaviv] תל-אַבֿיבֿ

telefon (עץ) *m* טעלעפֿאָן

telegram (עץ) *f* טעלעגראַם

teraz איצונט, איצט

teściowa (ס) *f* שוויגער

teść (ף) *m* שווער

to עס

to (zaimek wskazujący) דאָס

zwój Tory *f* [seyfertoyre] ספֿר-תּוֹרָה
[seyfertoyres] ספֿר-תּוֹרוֹת

torba (ס) *f* טאַרבע

tradycja (ס) *f* טראַדיציע

tragarz (ס) *m* טרעגער

trawa (ף) *n* גראַז

trochę אַ ביסל

troska [tsores] (צרות) *f* [tsore] צרה

truskawka (ס) *f* טרוסקאַקע

trwać געדויערן

trzeci דריט

trzy דריי

trzydzieści דרייסיק

trzymać * האַלטן

trzynaćcie דרייצן

tu דאָ

tulić טוליען

twój דיין

ty דו

tydzień (ף) *f* וואָך

tylko נאָר

tysiąc טויזנט

tysiąclecie (ער) *m* יאַרטויזנט

U

ubierać * אָנטון *r*

ubranie קליידער *pl*

ucho (ף) *m* אויער

uchowaj Panie Boże גאַט זאַל אָפהיטן

uczeń *m* [talmed] תלמיד
[talmidim] (ים)

uczyć się זיך לערנען

udar słoneczny *m* זונענשלאַק

(זונענשלעק)
umywalka (ז) *m* וואַשטיש
uniwersytet (ז) *m* אוניווערסיטעט
urodziny *m* געבוירן-טאָג
(געבוירן-טעג)
utopić * *z* דערטרנקען
uważać (sądzić) מיינען

W

w אין
wakacje (ס) *f* וואַקאַציעס
wanna (ס) *f* וואַנע
Warszawa וואַרשע
warzywo (ז) *n* גרינס
wasz אייער
waza (עס) *f* וואַזע
wazon (עז) *m* וואַזאָן
bez wątpienia [sofek] אַן ספֿאָק

wąż (שלענג) *f, m* שלאַנג
wczoraj נעכטן

według לויט
wejść * *r z* אַרײַנגיין
weranda (ס) *f* וועראַנדע
wewnątrz אינעווייניק
wiatr (ז) *m* ווינט

widelec (עז) *m* גאַפֿל
widzieć * זען
wieczorem דער נאַכט,
אין אָונט
wiecór (ז) *m* אָונט
wiedzieć * וויסן
wiersz (ס) *f* פּאַעמע
wieś (דערפֿער) *n* דאָרף
wiewiórka (ס) *f* וועווערקע
więcej מער

wilk (וועלף) *m* וואַלף

wilkołak (עס) *m* ווילקאָלאַק

Wilno ווילנע
wino (עז) *m* וויין

wiosna (עז) *m* פֿרילינג (ס) *f* וועסנע
wisieć * *z* הענגען
własny אייגן

wnuczę (עך) *n* אייניקל

wobec tego [bemeyle] במילא
woda (ז) *n* וואַסער

wojna *f* [milkhome] מלחמה

[milkhomes] (מלחמות)
nie wolno * טאַרן ניט
wołać * רופֿן
wołowy רינדערן
wrócić * *r* צוריקקומען
wróg [sonim] (ים) *m* [soyne] שׂונא
wrzesień (ס) *m* סעפטעמבער
wrzesień-październik *m* [tishre] תשרי
wrzucić * *r* אַרײַנוואַרפֿן
wschodzić * *r z* אַרײַנגיין
wschód *m* [mizrekh] מיזרח
coś wspaniałego *f* [mekhaye] מחיה
wstawać * *r z* אויפֿשטיין

wszyscy אַלעמען

wszystko אַלץ
wtorek (ז) *m* דינסטיק
wujek (ס) *m* פֿעטער
wy איר
wycieczka (ס) *f* עקסקורסיע
wyczerpać *r* אויסשעפֿן
wyglądać * *r* אויסזען
wygodny באַקוועם

wyjaśnić דערקלערן
wyjąć * *r* אַרויסנעמען

wyjechać * r אַוועקפֿאַרן

wynająć * פֿאַרדינגען

wynająć (od kogoś) * דינגען

wypłata (ס) f פּיידע

wysłać שיקן

wysoki * הויך

wystarczy גענוק

wystawiać r אויפֿפֿירן

Z

z פֿון, מיט

za (czas) אין...אַרום

zabobon (ס) f זאַבאַבאָנע

zabrać ze sobą * r מיטנעמען

zachód m [mayrev] מערב
zacząć r אָנהייבן

zadzwońić * r אָנקלינגען
zając (ז) m האַז
robić zakupy r אײַנקויפֿן
zamarznąć * r z איינפֿרירן

zamek (שלעסער) m שלאָס
zamówić באַשטעלן
zanim איידער
zapisać * r פֿאַרשרייבן

zapłacić באַצאָלן
zapomnieć * פֿאַרגעסן
zaprószyć פֿאַרפֿראַגן
zarabiać פֿאַרדינען

zaraz גלייך
zarzut [taynes] (טענות) f [tayne] טענה
zaszczyt m [koved] כבוד
zawias (ס) f זאַוויאַסע
nie zwracaj mi głowy דריי מיר
ניט קיין ספּאַדיק

zawsze אַלעמאַל, [tomed] תמיד
ząb (צייז) m צאַן

zbierać זאַמלען

na zdrowie! (toast) [lekhaime] לחיים!
w dobrym zdrowiu געזונטערהייט
zdrowy געזונט
zegar (ס) m זייגער

zepsuty קאַליע
na zewnątrz אין דרויסן
zgadnąć * טרעפֿן
zgadzać się * [maskem] מסכים זײַן
zielony גרין

ziemniak (ס) f בולבע
zięć (ס) m איידעם
zima (ז) m ווינטער

zimny * קאַלט
zlew (ז) m אַפּאָס
złodziej m [ganef] גַנֵב
[ganovim] (גַנְבִים)

zły * שלעכט
zmęczony מיד
znaczek pocztowy (ס) f מאַרקע
znać (ludzi) * קענען
znaleźć * געפֿינען
znany באַוואָסט

zostać * z בלייבן

zostawiać * לאָזן
zupa (ז) f זופּ
zwariowany [meshuge] משוגע
związek f יוניאַן
zwierzę [khayes] (חַיָּוִת) f [khaye] חיה

Ż

żaba (ס) f זשאַבע
żaden קיינער
że אַז
żeby [kedey] כדי
żona (ז) f פֿרוי, (ער) n, f ווייב

żonkil (ז) m געלער נאַרציס

żółty געל

życie (ס) n לעבן

żyć לעבן
Żyd (ז) m [yid] ייד
żydowski [yidish] יידיש

Żydowski Karnawał m [purim] פורים

żyrandol (עס) m זשיראַנדאַל
żywność n עסנוואַרג